

T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

CUMHURİYETİN KURULUŞUNDAN ÇOK PARTİLİ
DÖNEME KADAR KAYSERİ BELEDİYESİ (1923 – 1946)

TEZİ HAZIRLAYAN
Şükrü ÖZTÜRK

TEZİ YÖNETEN
Yrd. Doç. Dr. Hasan Ali ŞAHİN

TARİH ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

KAYSERİ

ÖNSÖZ

Cumhuriyet Döneminde “Belediyecilik” ve “Belediyelerimiz” önemli değişimler geçirmekle birlikte aslında genel anlamda Osmanlı Devleti dönemindeki yapısal özelliklerini hâla hissedilir bir şekilde devam ettiregelmişlerdir. Osmanlı Devletinde, özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Avrupa ile olan ilişkilerimizin, siyasi yönüyle birlikte ekonomik, sosyal yönleriyle de gelişme göstermesi neticesinde belediye yönetimleri Avrupa’dan ithal edilmiştir. Genelde Osmanlı şehirlerinin, ama öncelikle yabancıların yoğun olduğu şehir ve semtlerin, kentsel ihtiyaçlarının temini maksadıyla ülkemizde belediye idareleri kurulmaya başlamıştır. İstanbul, İzmir başta olmak üzere büyük metropellerde kurulmaya başlanan belediyeler 1870’lerden sonra taşrada da boy göstermeye başlamıştır.

Kayseri Belediyesi daha ilk günlerde kurulan ve faaliyet göstermeye başlayan belediyelerden bir tanesi olmuştur. 1930’lu yıllara kadar Anadoludaki bütün diğer belediyeler gibi şeklen var olan Kayseri Belediyesi 1930’lu yıllardan itibaren gücünü ve etkisini artıran buna paralel olarakta hizmet potansiyeli gelişen bir belediye haline gelmiştir. Belediyecilik faaliyetleriyle beraber demokrasinin milletimiz tarafından benimsenmesi ve sindirilmesi açısından da yerel ölçekte Kayseri Belediyesi’nin önemli katkıları olmuştur.

Tezin birinci bölümünde; Belediye nedir?, Belediyeler hangi ihtiyaçtan doğmuştur? ve Osmanlı’dan Cumhuriyet döneminde “Çok Partili Hayata Kadar” belediye ve belediyecilik kavramları işlenmiştir. İkinci bölümde Kayseri Belediyesi’nin çalışmaları ve üçüncü bölümde ise Kayseri Belediye Başkanları’nın biyografileri işlendi.

Bu çalışmamızda katkısı olan Sayın Hocam Yrd. Doç. Dr. Hasan Ali Şahin başta olmak üzere Sayın Doç. Dr. Ayhan Öztürk’e, Sayın Yrd. Doç. Dr. Gülbadi Alan’a, ayrıca sabır ve desteğini esirgemeyen aileme teşekkürlerimi sunarım.

CUMHURİYETİN KURULUŞUNDAN ÇOK PARTİLİ DÖNEME KADAR KAYSERİ BELEDİYESİ (1923 – 1946)

ÖZET

Cumhuriyet Döneminde “Belediyecilik” ve “Belediyelerimiz” önemli değişimler geçirmekle birlikte aslında genel anlamda Osmanlı Devleti dönemindeki yapısal özelliklerini günümüzde bile hâla hissedilebilir bir şekilde devam ettiregeldiler. Osmanlı Devletinde, özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Avrupa ile olan ilişkilerimizin, siyasi yönüyle birlikte ekonomik, sosyal yönleriyle de gelişme göstermesi neticesinde belediye yönetimleri Avrupa’dan ithal edildi. Genelde Osmanlı şehirlerinin, ama öncelikle yabancıların yoğun olduğu şehir ve semtlerin, kentsel ihtiyaçlarının temini maksadıyla ülkemizde belediye idareleri kurulmaya başladı. İstanbul, İzmir başta olmak üzere büyük metropollerde kurulmaya başlanan belediyeler 1870’lerden sonra taşrada da boy göstermeye başladı.

Demokrasinin gelişiminde belediye idarelerinin inkar edilemez bir fonksiyona sahip olduğunu iyi bilmek gerekir. Belediye yönetimleri halkın yönetim bilinci kazanması açısından bir nev’i bir laboratuvar gibi düşünülmelidir. İnsanların ihtiyaçlarını tek başlarına temin edebilmeleri ve yalnız yaşamaları mümkün olmadığına göre öncelikle kendi yerleşim birimlerinde örgütlenmeli, demokratik bilinci kazanmalıdırlar. Şehrin elektiriğinden suyunu, temizliğinden ulaşımına kadar her sahada tabidir ki bir yönetime ihtiyaç vardır. İşte bu noktada ortaya çıkan belediye yönetimleri vatandaşların her türlü ihtiyacının karşılanması konusunda onlara yol gösterici hatta bizzat ihtiyaçları gideren bir mevkidedir. Vatandaşların kendi kendilerini

yönetmeye alıştırılması açısından belediye yönetimleri demokratikleşmeye katkıda bulunmaktadır. Osmanlı Devletinde 19. yüzyılın ortalarından itibaren kurulmaya başlanılan belediye yönetimleri tabî ki demokratikleşmeden ziyade şehrin ihtiyaç duyduğu ulaşım, su, kanalizasyon, aydınlatma, sağlık v.b. sorunların çözümünü sağlamayı hedeflemiştir.

Cumhuriyetin başlarında Kayseri de diğer Osmanlı Türk şehirleri gibi uzun süren savaşların getirdiği yorgunluk ve imkansızlıkların had safhaya vardığı bir Anadolu şehri görünümündeydi. Betonarme binalarla ancak 1930’lardan sonra tanışan Kayseri, üstü toprakla örtülü damların oluşturduğu, henüz altyapı bakımından bir çivi bile çakılmayan bir şehirdi. 1871 yılında kurulan Kayseri Belediyesi maddi imkansızlıklar içinde küçükte olsa bazı girişimler yapma çabası içindeydi. Kayseri’ye elektrik, su, düzenli bir yapılaşma, şehir için gerekli olan imar projeleri, sucuk ve pastırmanın bolca üretildiği ve tüketildiği bir şehrin önemli ihtiyaçlarından olan mezbaha yapılması, insanların ve vasıtaların üzerinde gideceği yollar ve kaldırımlar yapmak, rüzgarın bol olduğu bu şehrin ağaçlandırılması gibi birçok konuda çaba sarfedilmiş, emek verilmiştir. Tek Parti Döneminin bütün olumsuzluklarına karşın eldeki sınırlı imkanlarla bugünkü Kayseri’nin de ortaya çıkışının tohumları 1923 – 1946 döneminde atılmıştır.

Bu araştırmada 1923–1946 yıllarında ya da bir başka deyişle “Tek Parti Dönemi”nde Kayseri de belediyeciliğin nasıl ve ne durumda olduğunu, Kayseri Belediyesi’nin yaptığı çalışmaların şehrimize kazandırdıklarını anlatmaya çalışacağız. Türkiye’de demokrasinin kurulup gelişmesini Kayseri ölçeğinde gözler önüne sermek amaçlarımızdan bir diğeridir.

Çalışmada, tarama modeli kullanılarak, konuyla ilgili arşiv vesikalarının tespit ve teminine gidilmiştir. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi’ndeki Kayseri Belediyesi ile ilgili olan belgeler alınmıştır. Dönemin belediye başkanlarının birçoğunun devlet görevi yapmış olan kişiler olması dolayısıyla Emekli Sandığı Arşivi ve ayrıca bazı belediye başkanlarının milletvekilliği de yapmaları münasebetiyle T.B.M.M. Arşivinden yararlanılmıştır.

Dönemin gazeteleri de, Kayseri İl Halk Kütüphanesi’nde taranmış gerekli bilgiler alınmıştır. Kayseri ve Kayseri Belediyesi ile ilgili olan tetkik eserler tespit edilip bunlardan da yararlanılmıştır.

Konuyla ilgili olarak bilgi sahibi olan kişilerle görüşülerek onların hatıralarında ki bilgilerde çalışmaya aksettirilmiştir.

Konu ile ilgili anahtar sözcükler; Kayseri Belediyesi, Demokrasi, Belediye Meclisi, Yerel Yönetim, Belediye Hizmetleri.

THE MUNICIPALITY OF KAYSERİ FROM THE FOUNDING OF REPUBLIC TO THE TERM OF MULTI-PARTIES (1923 – 1946)

ABSTRACT

Municipality mentality and municipalities in the republic period has lived important changes. On the other hand, they still keep the structural characteristics of Otoman Empire period effectively. Otoman Empire had a developing relations with Europe at some aspects such as political, economical and social domains especially from the second half of the 19.th century.

According to this devoloping relations, municipality systems have been imported from Europe. Generally for the Otoman cities but especially for the cities who lives foreigners; municipalities were formed to serve for needs of cities.

At the begining municipalities have been formed in some metropolises like İstanbul and İzmir and after 1870 it is formed in some other provinces.

It is very important to know that municipalities have great roles during the progress of democracy. Municipality managements must have known as a kind of laboratory which people learn the conscious of management. It is impossible for people to live and provide their needs alone, so they have to come together and obtain the conscious of democracy. Naturally a city needs a managing system to organise some fields such as the electricity, water, transportation and cleaning. At this point municipalities are the institutions which guide people how to provide their needs and also do it by themselves. Teaching the people the method of managing has an important contribution the becoming of democracy. In the middle of the 19. century municipalities at Ottoman Empire didn't aim to develop the democracy. Their very first goals were transportation, water, sewerage, lightening and health.

At the begining of the Republic period Kayseri was on Anotolian city which had very bad conditions and consisted of a lot of tired people because of the long lasted war. Concrete buildings were built in the early 1930's. Until this date people used houses with soil roofs and even a nail wasn't pounded in the name of infrostructure. Municipality of Kayseri which started to work in 1871 attempted some works although it was in a bad condition economically. A lot of effort put into do form the systems of electricity, water and regular

consruction to reconstruct the city roads and pavements and build a slaughterhouse as Kayseri is a city which produces a lot of sucuk and pastırma and form same areas with trees because of windy weather. In spite of the fact that “Single Political Party Term” was a disadvantage, they started to form the basic fundamentals of today’s Kayseri between 1923–1946.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
ÖZET.....	II
ABSTRACT.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VII
KISALTMALAR.....	X
GİRİŞ	1
1.Konu.....	1
2.Amaç.....	3
3.Önem.....	4
4.Yöntem.....	4

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI DEVLETİNDEN TÜRKİYE CUMHURİYETİNE BELEDİYE VE BELEDİYECİLİK

1.1. Osmanlı Devletinde Belediye ve Belediyecilik.....	10
1.1.1. Klasik Dönemde Osmanlı Devleti’nde Yerel Yönetim Anlayışı ve Osmanlı Yerel Yönetiminde Görev Alan Kurum ve Kişiler.....	12
1.1.2. Tanzimat Döneminden Başlayarak Cumhuriyet’e Kadar geçen Dönemde Osmanlı Devleti’nde Belediye Yönetimleri Açısından Meydana Gelen Değişimler.....	14
1.2.1. Cumhuriyet Döneminde 1923-1930 Yıllarında Belediye Yönetimleri Açısından Meydana Gelen Değişimler	17
1.2.2. Cumhuriyet Döneminde 1930-1946 Yıllarında Belediye Yönetimleri Açısından Meydana Gelen Değişimler	19

İKİNCİ BÖLÜM

KAYSERİ, KAYSERİ BELEDİYESİ’NİN KURULUŞU ve FAALİYETLERİ (1923-1946)

2.1. Kayseri Hakkında Tarihi Ve Coğrafi Bilgiler.....	24
2.2. Osmanlı’dan Çok Partili Dönemin Başlarına Kadar Kayseri’nin İdari Taksimatı.....	27
2.3. Kayseri Belediyesi’nin İlk Kuruluş Yılları	28
2.4. I. Dünya Savaşından Kurtuluş Savaşı Yıllarına Kayseri ve Kayseri Belediyesi.....	29

2.5. Tek Parti Döneminde Kayseri'nin Nüfusu ve Cumhuriyet'in Başlarında Kayseri'nin Genel Görünümü	33
2.6. Kayseri Belediyesi'nin Çeşitli Alanlardaki Faaliyetleri.....	34
2.6.1. Kayseri Belediyesi'nin Eğitim, Sağlık ve Sosyal Alanda Yaptığı Faaliyetler.....	34
2.6.2. Kayseri Belediyesi'nin İmar Alanındaki Faaliyetleri.....	40
2.6.3. Kayseri Belediyesi'nin Şehrin İmarına Yönelik Nâzım Plan Hazırlama Gayretleri.....	45
2.6.4. Elektrik Hizmeti.....	46
2.6.5. Kayseri Belediyesi'nin Ulaşım Faaliyetleri.....	47
2.6.6. Su İşleri.....	48
2.6.7. Mezbaha Meselesi.....	49
2.6.8. Temizlik İşleri.....	50

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CUMHURİYETİN KURULUŞUNDAN ÇOK PARTİLİ DÖNEME KADAR GÖREV YAPAN BELEDİYE BAŞKANLARININ BİYOGRAFİLERİ

3.1. Nakipzâde Ahmet Hamdi Bey.....	52
3.2. Rıfat Çalika	53
3.3. İbrahim Safa Bey.....	55
3.4. Muhittin Gürbaz	56
3.5. Halil Çılsal.....	56
3.6. Necmettin Feyzioğlu	57
3.7. Ali Neşet Katırcıoğlu	59
3.8. Nazmi Toker.....	60
3.9. Mustafa Toksöz	61
3.10. Hayrullah Ürkün.....	62
3.11. Faik Seler.....	64
3.12. Nuri Güven	65
3.13. Hasan Abdülhalim Ergun	66
3.14. Rafet Bingöl	66
3.15. Tacettin Tacettinoğlu.....	67
3.16. Mehmet Emin Molu	69
3.17. Ahmet Hüsamettin Karakimseli	70
3.18. İbrahim Kirazoğlu	71

3.19. Mehmet Edip Tarım (Eken)	73
3.20. Sait Koçak	74
SONUÇ.....	76
KAYNAKÇA	79
İNDEKS.....	85
ÖZGEÇMİŞ	

KISALTMALAR

B.C.A.	Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
C.	Cilt
C.H.P.	Cumhuriyet Halk Partisi
D.No.	Dosya Numarası
H.	Hicri
KAYTAM	Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırmaları Merkezi
M.	Miladi
No.	Numara
s.	Sayfa
S.	Sayı
T.B.M.M.	Türkiye Büyük Millet Meclisi

GİRİŞ

1. KONU:

Yerel yönetim, devletin güçlenen otoritesi karşısında bir bölgenin veya şehrin idari ve mâli sahalarda özerklik elde etmesi ve bunun hukuki bir varlık olarak ortaya çıkmasıyla teşekkül etmiştir. Bir diğer ifade ile yerel yönetimler, merkezi idareden ayrı ve onun hiyerarşik yapısı dışında kendilerine özgü bütçeleri ve karar organları bulunan, merkezi idareden ayrı birer tüzel kişiliklerdir. Bir şehir halkının kendi yöresel ihtiyaçlarını karşılamak üzere kendi iradeleriyle oluşturdukları kurumlar olarak yerel yönetimler, Türkiye için batılılaşma hareketiyle birlikte gündeme gelmiştir.

Klasik Osmanlı idare sisteminde bugünkü anlamda bir belediye anlayışı bulunmamaktadır. Buna karşılık son derece iyi işleyen bir taşra yönetimi bulunmaktaydı. Osmanlı Devleti'nde tanzimat ve meşrutiyet dönemlerinde teşekkül etmeye başlayan belediyeler cumhuriyet yönetimine de etki etmişlerdir.

Cumhuriyet dönemindeki belediye yapısı ve anlayışı, esas itibariyle Osmanlı belediyeçilik sisteminin bir devamı olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nde belediyeçilik önemli bir evrim geçirmişse de ilk oluşum yıllarındaki yapısal özellikler genelde korunmuştur. Aslında bu durum, yani Cumhuriyet'in ilk döneminde oluşan yapıların genelde kendilerini korudukları gerçeği siyasal, ekonomik ve kültürel sistemin bâriz vasfı olarak öne çıkmaktadır.

Cumhuriyet dönemindeki belediyeçilik sistemi, esas itibariyle 1930'lu yılların başında çıkarılan bir dizi kanunla belirlenmiştir. Cumhuriyet'in ilanından 1930 yılına kadar geçen dönemde Osmanlı sistemi genel olarak korunmuş ve buna ilaveten belediyelerin mâli yönden

güçlendirilmesi şeklinde bazı kararlar alınmışsa da kısa bir zaman sonra yapılan yasa değişiklikleriyle belediyelerin mâli imkanlarının azaltılmaya çalışıldığı ve bunların merkezi hükümete aktarıldığı görülmektedir.

Cumhuriyet dönemi belediyeçiliğinin yasal çerçevesinin oluştuğu 1930'lu yıllardaki siyasal ve ideolojik ortam son derece önem taşımaktadır. Bu ortamın en belirgin özelliği tek parti yönetimi olmasıdır. Tek parti rejiminin ideolojisi ve genel olarak devlet anlayışı belediye yasalarına ve yönetim örgütlenmesine yansımıştır. 1929 dünya ekonomik buhranından sonra, 1931 yılındaki Cumhuriyet Halk Fıkrası'nın 3. Büyük Kurultayı idare ve siyasetin yapılandırılması konusunda önemli kararların alındığı bir süreç olmuştur. Özellikle parti ve devletin bütünleştirilmesi belediyeleri partinin organları haline getirmiştir. Merkezi idarenin taşradaki temsilcileri olan vali ve kaymakamlar, aynı zamanda bulundukları yerlerde parti başkanı ve belediye başkanı olmuşlardır.

Cumhuriyet döneminin yerel yönetim anlayışı, merkezi yönetime bağlı ve onun bir takım sorumluluklarını üstünden alan ve fakat kendi kontrolünde bulunan bir yönetim anlayışıdır. Türkiye'de resmen belediyeler, il özel idareleri ve köyler yerel yönetimleri oluşturuyorsa da fiilen il özel idareleri ile köyler önemini ve etkinliğini kaybetmiş, varlıkları ile yoklukları arasında bir fark kalmamıştır.

Osmanlı Devleti'nde 25 Temmuz 1867'de "Vilayette Devair-i Belediye Meclislerinin Vezaif-i Umumiyesi Hakkında" (Vilayetlerdeki Belediye Meclislerinin Görevleri Hakkında) başlığı altında onaltı bentlik bir talimatname çıkarılarak imparatorluğun başlıca büyük kentlerinde belediye teşkilatlanması başlatılmıştır. Bu tâlimatnâme gereğince Kayseri'de ilk belediye teşkilâtı 7 Nisan 1871 tarihinde Padişah Abdülaziz'in Fermanı ile hayata geçirilmiştir. İlk belediye başkanlığını Kayseri esnafından Mollaoğlu Mustafa Ağa yapmıştır.

Bir yerleşim alanının şehir haline getirilmesinde, yeniden kurulmasında, tarihi ve toplumsal yapısıyla birlikte ileriye taşınmasında en büyük görev, bilindiği üzere belediyelere düşmektedir. Belediyeler bu sorumluluklarıyla bir şehrin medeniyet merkezine dönüşmesini sağlamakla yükümlüdür. Hemşehrilerinin parke, kaldırım, su, kanal, yol, asfalt ve konut ihtiyaçlarıyla olduğu kadar, her türlü toplumsal ihtiyaçlarıyla da ilgilenmek durumundadır.

İşte bu araştırmada, Osmanlı Devleti döneminde belediye teşkilatının kuruluşu, Kayseri'de belediye teşkilatının oluşumu, Cumhuriyet'in kuruluşundan çok partili hayata kadar Kayseri

Belediyesi'nin faaliyetleri ile bahsi geçen dönemde başkanlık yapmış olan kişiler ve icraatları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

2. AMAÇ:

Mustafa Kemal ATATÜRK' ün 1 Kasım 1937'de Meclisin Beşinci Dönem Üçüncü Toplanma Yılında "İleri hükümetçiliğin şiarı, halkı, kudretine olduğu kadar şefkatine de samimiyetle inandırabilmesidir. Büyük küçük bütün Cumhuriyet memurlarında bu zihniyetin en geniş ölçüde inkişafına önem vermek, çok yerinde olur. Hususi İdareler ve Belediyeler, büyük kalkınma savaşımızda başarı hasılasını arttıracak vazifeler almalı ve hususiyle hayat ucuzluğunu temin edecek, yerine göre tedbirler bulmalı ve selahiyetlerini tam kullanmalıdırlar"¹ şeklindeki sözleri oldukça anlamlıdır. Atatürk, bir ülkenin kalkınmasında ve devletin gücünün yanında şefkatinin de vatandaş tarafından hissedilebilmesinde belediyelerin de en az merkezi hükümet kadar etkili olması gerektiğini vurgulamıştır.

Bu araştırmada, Kayseri Belediyesi'nin Cumhuriyet'in kuruluşundan çok partili döneme kadar (1923-1946) geçen süre içerisindeki faaliyetleri tarihi bir perspektifle değerlendirilmeye ve bu çalışmalar doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap bulunmaya çalışılmıştır:

Belediye ve belediyecilik kavramlarına yüklenen anlamlar nelerdir?

Osmanlı Devleti zamanında yerel yönetim anlayışı ne idi?

Bugün belediyeler tarafından yerine getirilen görevler o dönemde hangi kişi ve kurumlar tarafından ifa edilmekteydi?

Tanzimat döneminden başlayarak Cumhuriyet'e kadar geçen dönemde Osmanlı Devleti'nde belediye yönetimleri açısından meydana gelen değişimler nelerdir?

Belediye ve belediyecilik kavramları teşkilat tarihinde ne zaman ve hangi ihtiyaçtan ortaya çıkmıştır?

Kayseri'de Belediye ne zaman kurulmuştur?

Kayseri Belediyesi'nde 1923-1946 yıllarında kimler belediye başkanlığı yapmıştır?

Kayseri Belediyesi hangi alanlarda hizmet vermiştir?

Kayseri Belediyesi'nin eğitim alanında yaptığı hizmetler nelerdir?

Kayseri Belediyesi'nin sosyal alanda yaptığı hizmetler nelerdir?

¹ Kazım Öztürk; Atatürk'ün T.B.M.M.'nin Açık ve Gizli Oturumlarındaki Konuşmaları, C.2, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1992, s.1117.

Kayseri Belediyesi'nin kültürel alanda yaptığı hizmetler nelerdir?

Kayseri Belediyesi'nin sağlık alanında yaptığı hizmetler nelerdir?

Kayseri Belediyesi'nin imar alanında yaptığı hizmetler nelerdir?

3.ÖNEM:

Araştırmamız geniş tabanlı bir araştırma şeklinde olacağından bilgilerin yorumlanması, tasnif edilmesi ve bilimsel metodlarla ortaya çıkartılması yönüyle ileride yapacağımız araştırmalar açısından çok büyük bir tecrübe olacaktır. Aynı zamanda konunun kendi mesleğimiz olan tarih öğretmenliği ile de alakalı olmasının; mesleki gelişim, bilgi ve tecrübe sahibi olma çerçevesinde şahsımıza çok faydalı olacağı kanaatindeyiz.

Diğer yandan daha önce Kayseri Belediyesi ile ilgili bilimsel çalışmaların sayısının oldukça az olması sebebi ile hem Kayseri tarihi hem de yerel tarihçiliğin gelişimi açısından çalışmamızın önemi artmaktadır.

Cumhuriyet Döneminde Kayseri Belediyesi'nin kaydettiği gelişmeleri ve özellikle de 1930'lu yıllarda çıkarılan 1580 sayılı Belediyecilik kanunu'nun Türkiye'de belediyeciliğin gelişimindeki etkilerinin ortaya konulması açısından çalışmamızın katkıda bulunacağı kanaatindeyiz.

Türkiye'de tek parti döneminde, devlet ve parti bütünleşmesi yaşanmış ve bu durum yerel yönetimlere de yansımıştır. Çalışmamızda bu yansımalara da ışık tutularak tek parti yönetimi ideoloji ve zihniyetinin yerel yönetimlerdeki etkisi de aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Araştırmamızda Cumhuriyet'in kuruluşundan 1946 yılına kadar geçen dönemde Kayseri Belediyesi'nin faaliyetleri incelenerek bu dönemde Kayseri Belediyesi'nin hizmetleri ele alınmış; bu çerçevede 1923-1946 yıllarında Kayseri'de meydana gelen siyasi, sosyal, kültürel, eğitim, sağlık ve bayındırlık alanındaki gelişmeler etraflıca işlenmeye çalışılmıştır.

4. YÖNTEM:

Çalışmamızda geçmişteki ve günümüzdeki olayları var olduğu şekliyle tanımlamayı amaçlayan *tarama modeli*² kullanılmıştır. Bu model çerçevesinde, konu ile ilgili olaylar kendi

² Niyazi Karasar; Bilimsel Araştırma Yöntemi, 7.Baskı, Alkım Yayınları, Ankara, 1995, s.77.

koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya gayret edilmiş ve çalışmamızın amaçları genellikle soru cümleleri ile ifade edilmiştir.

Tarama modelinin araştırma yaklaşımına uygun olarak konu hakkındaki bilgiler, önceden tutulmuş çeşitli yazılı belgelere başvurularak elde edilmiş ve elde edilen dağınık bilgiler kendi gözlemlerimiz ile bir sistem içinde bütünleştirilerek yorumlanmıştır.

Geçmişe dönük araştırmalarda çoğu zaman birincil verilere ulaşma ve bunları tarafsız bir şekilde araştırmada kullanma yönünde bazı güçlükler yaşanması muhtemeldir. Ancak âzami gayret sarf edilerek, arşivlere girilmiş ve ana kaynak durumundaki kitap ve makaleler elde edilmeye çalışılarak bu zorluğun aşılması için çaba gösterilmiştir.

Elde edilen verilerin tarafsız bir şekilde araştırmada kullanılması konusuna da büyük titizlik gösterilmiş, elde edilen veri ve kaynaklarda geçerli ve güvenilir bilgiler toplayıp doğru sonuçlara ulaşmak için, toplanan her veri geçerlik ve önem açılarından bir eleştiri süzgecinden geçirilmiştir. Bu amaçla kullanılan belgelerin gerçek olup olmadıkları, zamanın politik vb. nedenlerinden dolayı kasıtlı olarak değiştirilip, değiştirilmedikleri üzerinde önemle durulmuştur.

Araştırma hakkındaki veriler, var olan kayıt ve belgeler incelenerek *belgesel tarama veya doküman metodu*³ diye anılan yöntem ile toplandı. Mevcut kayıt ve belgeler tespit edilip, ulaşılanlar okunup konu ile ilgili olan kısımları not alınmış ve değerlendirilerek tahlil edilmiştir.

Kayseri Belediyesi'nin 1923-1946 (Cumhuriyetin kuruluşundan çok partili hayata kadar) yılları arasındaki faaliyetlerini ve bu dönemde Kayseri'de meydana gelen olayları inceleyebilmek için Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Arşivine müracaat edildi.

Belediye Başkanlığı yapmış olan kişilerden milletvekilliği yapmış olanlar hakkında T.B.M.M. arşivinden belgeler alınmıştır.

Dönemin belediyecilik çalışmalarını izleyebilmek için Kayseri'de yayınlanmış olan Kayseri

³ Karasar; Bilimsel Araştırma..., s.183.

Gazetesi, İl Halk Kütüphanesi arşivinden yararlanılarak taranmıştır.

Kayseri’de İl Nüfus Müdürlüğü Arşivleri taranarak Kayseri Belediye Başkanlarının kişisel bilgilerine ulaşılmıştır..

Ayrıca Kayseri’de Belediye Başkanlığı yapmış olan kişilerin emekliliği ile ilgili bilgilere ulaşmak için müracaat ettiğimiz bir başka arşivde Emekli Sandığı Arşivi olmuştur.

Çalışmamız sırasında Kayseri Belediyesi’nin faaliyetleri ve Kayseri Belediye Başkanları hakkında bilgi toplayabilmek için bilgi sahibi olan kişilerle görüşülmüş ve hatırat türü eserlerden de yararlanılmıştır.

Konuyla ilgili belgelerin tespit ve temin aşaması tamamlandıktan sonra, toplanan verilerin işlenmesi aşamasında, *bilgileri fişleme* metodu kullanılmıştır. Elde edilen bilgiler fişlere yazılarak, fişlerin sağ üst köşelerine bilginin nereden alındığı, sol üst köşelerine de fişin neden bahsettiği yazılarak isimlendirilmiştir. Bütün bilgi fişleri, bu tarzda hazırlandıktan sonra, konusuna göre kendi arasında sınıflandırılmış, sınıflandırma işlemi yapılırken araştırmanın konu ve amacına uygunluk, her sınıfın birbirinden bağımsız olması, konunun bütün yönlerini kapsaması ilkelerine önem verilmiştir. Daha sonra her konu grubu ayrı ayrı zarflara konularak belgelerin tasnifi tamamlamıştır.

Fişlerin tasnifi ve mantıkî bir silsile içinde sıralanmasıyla çalışmanın ana başlıkları ve ana başlıklar altında yer alacak olan alt başlıklar belirlenmiştir. Başlıklarda *ondalık sistem* takip edilmiş, bu sistemde bölüm, kısım, fasıl başlık ve alt başlıklarında hep rakam kullanılmıştır. Kısımda bölüm, fasılda yine bölüm ve kısım numaraları da tekrar kullanılması (1., 1.1., 1.1.1. gibi) sıralamasına uyulmuştur. Rakamlardan birincisi bölüm, ikincisi kısım, üçüncüsü fasıl, takip edenler de alt fasılları göstermek için kullanılmıştır.

Sınıflandırma işlemi ve plan tamamlandıktan sonra, zarflardaki bilgiler konu başlıklarına göre sırasıyla ele alınarak ve araştırmanın amaçları doğrultusunda veriler anlamlandırılmaya çalışılmış, fişlerdeki bilgiler hermeneutik (yorumlayıcı) yöntemle yorumlanarak araştırma problemine bir çözüm önerisi getirebilmek için bütünleştirilmiştir.Çalışmamızın sağlam kaynaklara dayandırıldığını göstermek ve bilginin doğruluğunu araştırmak veya aynı konuda fazla bilgi almak isteyenlere yol göstermek amacıyla dipnot kullanılmasına önem verilmiştir.

Dipnotlarda, sayfa altlarında her bölümde (I)'den başlayarak numaralandırma usulü benimsenmiştir. Arşiv belgelerinin referans olarak gösterildiği dipnotlarda, bilgi alınan belgelerin arşivi, tasnifi ve numarası belirtilmiştir.

Yazım işlemi tamamlandıktan sonra araştırma metni okunup düzeltilmiş, ardından da araştırma sonucunda varılan sonuç ve değerlendirme kısmı kaleme alınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI DEVLETİNDEN TÜRKİYE CUMHURİYETİNE BELEDİYE VE BELEDİyecİLİK

Osman Nuri Ergin, “Mecelle-i Umur-u Belediye” isimli eserinde belediye denilince anlaşılması gerekenin ne olduğunu çok güzel bir şekilde ifade etmiştir. Şöyleki: “Menafi-i müştereke ve ihtiyacât-ı mütekabile ikâsıyla bir belde de temekkün eden ahalinin beldelerine ve dolayısıyla kendilerine ait hûsusatı; hükümetin kanunla tâyin ve irâe etmiş olduğu hudud ve selâhiyet dairesinde ve bi’l-ictima’ intihâb ettikleri vekilleri vasıtasıyla ru’yet ve îfa etmelerine “belediye” denilir”⁴ demiştir. Yani; Ortak menfaâtler ve karşılıklı ihtiyaçların yapılmasında bir yerleşim biriminde oturan kişilerin beldelerine ve dolayısıyla kendilerine ait işleri; hükümetin kanunla bildirdiği çerçevede ve yetkisi dairesinde seçtiği vekilleri vasıtasıyla îfa etmelerine “belediye” denir, şeklinde bir tarif yapmıştır. Osman Nuri yine aynı eserinde; Belediye sınırları içinde yaşayanları bir aileye benzetmiş, belediyenin kurulu bulunduğu yeri ise aile bireylerinin müşterek hanesi gibi olduğunu söylemiştir. Bir aile reisi nasıl evini, ailesini en güzel bir biçimde idare etmek isterse, belediye başkanı ve görevliler de aynı şekilde şehri îmar ve güzelleştirmekte, toplumu memnun ve mutlu etmekte aynı şekilde gayret ederler, demiştir⁵. Korel Göymen de, “Türkiye’de Kent Yönetimi” isimli eserinde Osman Nuri Bey’e yakın bir tarifle: “Yerinden yönetim olarak da bilinen belediye, halkın ortak yerel gereksinmelerini karşılamak amacıyla oluşturulan ve halkın kendi eliyle seçtiği organlarca yönetilen bir sistem olmaktadır” demiştir⁶. “Belediye” sözcüğü kelime anlamı olarak kökü itibariyle Arapça bir kelime olan “belde” kelimesinden gelir. Belde ise, bir insan topluluğunun yerleşme niyetiyle oturduğu yer manasına gelmektedir. Beldeye ilişkin kuruluş

⁴ Osman Nuri Ergin; Mecelle-i Umur-u Belediye, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 1995, s.29.

⁵ Ergin; Mecelle-i..., s.32.

⁶ Korel Göymen; Türkiye’de Kent Yönetimi, Boyut Kitapları, İstanbul, 1997, s.15.

veya yönetim anlamındadır⁷. İlber Ortaylı ise, etimolojik olarak belediye kelimesinin “belde” ve “bilad” kelimeleriyle bağlantılı olduğunu ancak bugünkü anlamıyla kullanılışının Tanzimat Dönemi’nin Arapça ve şark dillerine yaptığı bir katkı olduğu, yeni bir icad olduğunu söylemiştir⁸. Belediyenin ne olduğu ve fonksiyonları hakkındaki işlevsel bir tanımı “Belediyelerimize Rehber” isimli eserde de görüyoruz. Küçük büyük her toplulukta, toplumu ilgilendiren ortak işlerin yapılması, karışıklığa karmaşaya meydan verilmeden düzenli bir biçimde yürütülmesi gerekir. Bunu köylerde köy idaresi, kasaba ve şehirlerde ise belediye idaresi yapar. Belediye günlük hayatımızda önem taşıyan pek çok işi yapar. Evimizde içtiğimiz veya kullandığımız suyun temin edilmesinden tutunda kullandığımız ve kirlenen suların başkalarına zarar vermeden akıp gitmesini sağlamaya kadar birçok iş belediye idarelerinin görevlerindendir. Çöplerin toplanması ve zararsız hale getirilmesi, kaldırımların, yolların, sokakların yapımı, yediğimiz içtiğimiz gıda maddelerinin, bunların üretildiği ve satıldığı mahallerin sağlık şartlarına uygunluğunun denetlenmesi, gerekirse üreticilerine, satıcılarına ceza verilmesi belediyenin görevlerindendir. Şehrin imarından halkın ihtiyaç duyduğu her türlü sosyal faaliyet alanının yapılmasına, şehir içinde rahat ve güvenli seyahat edebilme imkanlarının oluşturulmasına, kendi görev sınırları içinde çıkabilecek yangınların önlenmesine kadar pek çok sahada belediye görev yapar⁹.

Avrupa’da belediye yönetimleri; krallıklara, cumhuriyetlere, ihtilâllere rağmen bünyelerini korumuş ve gelişerek yaşamışlardır. Bu durum günümüzde ki Avrupa demokrasisinin ortaya çıkışında mutlak surette etkili olmuştur. Doğaldır ki Avrupa’da belediyeciliğin doğuşu ve gelişimi eşzamanlı olmamıştır¹⁰. Yerel Yönetim, siyasal-hukuki bir kavram ve sosyal-idari bir kurum olarak geç ortaçağ Avrupa’sının bir ürünüdür. Belediye; kendi malî kaynaklarını yönetim organları aracılığıyla kullanan özerk bir malî-idarî yapı ve bu yapının tüzel kişilik kazanması yoluyla şehirlerin kendi kendini yönetebilmesi imkanını kazanması XII. yüzyıl Avrupa’sında başlayan bir olaydır. Bir devlette belediyenin ortaya çıkışının varlığını kabul edebilmemiz için yerel yönetimin merkezi idareye göre varlık gösterebilmesi gerekir.

Dolayısıyla eski Yunan-Roma şehir yönetimi, Ortaçağ İslam ülkelerindeki veya Bizans’taki

⁷ Göymen; Türkiye’de..., s.29.

⁸ İlber Ortaylı, “Belediye”, İslâm Ansiklopedisi, C.5, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992, s.398.

⁹ Fethi Aytaç; Orhan Pirlar; Fikri Gökçeer; Belediyelerimize Rehber, Türk Belediyecilik Derneği Konrad Adenauer Vakfı Ortak Eğitim Projesi Yayını, Ankara, 1992, s.10-11.

¹⁰ İlber Ortaylı, “Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemlerinde Yerel Yönetimler”, Tanzimat’tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, C.I, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985, s.232.

beledî yönetimler yerel yönetimlerin başlangıcı olarak kabul edilemez¹¹.

Bizim tarihimizde bugünkü anlamıyla belediyelerin ortaya çıkışı, aslında merkeze karşı duruşu itibariyle yarı bağımsız diye ifade edebileceğimiz bir şehir yönetiminin gelişmesi ve siyasi–idari-malî açıdan kendi yöresindeki insanların gücünü merkeze yansıtması biçiminde değil de, modernleşmeyi savunan bir bürokrasinin Osmanlı şehirlerini Avrupaî tarzda fiziki yapıya kavuşturmak istemeleri ile ilgilidir¹². Osmanlı kentinde modern belediye, XIX. yüzyılın hatta XX. yüzyılın bir olgusudur; fakat Osmanlı Devleti kentsel örgütlenme ve hizmeti Tanzimat’tan sonra öğrenmemiştir. Bu gerçeğin de bilinmesi gerekir¹³. Osmanlı Devleti’nin kurulmasından Tanzimat’a kadar olan dönemde belediye hizmetleri, kadılar, muhtesipler, mimar ağaları, vakıflar ve esnaf kuruluşları aracılığı ile ifa edilmekte idi. Kentlerin beledî ihtiyaçlarının yerine getirilmesinde bu kişi ve kurumlar rol oynamıştır. Tanzimat Döneminde batılılaşma yönünde gerçekleştirilen reformlar, belediyelerin doğuşu için gerekli ortamı hazırladı¹⁴. O günden bu tarafa Türkiye her konuda olduğu gibi demokrasi ve belediyecilik konusunda da büyük mesafeler aldı. Ülkemizde insanlar yerel yönetim konusunda bundan 40-50 yıl öncesiyle dahi kıyaslanamayacak bir bilinç düzeyine ulaşmış durumdadır. Bu bilinç düzeyine ulaşılmasında sadece kentsel problemlere çözüm bulunmasına olan ihtiyaç değil, toplumun demokratik kurumları benimsemesi ve demokratik haklarına daha çok sahip çıkma arzusu da etkili olmuştur. Türkiye’de belediyeler demokratik amaçlarla kurulmamış fakat demokrasinin gelişiminde oldukça etkili olan bir araç olmuştur¹⁵.

1.1. Osmanlı Devleti'nde Belediye ve Belediyecilik:

Ülkemiz batılı anlamda bir yerel yönetim geleneğine sahip değildir. Avrupa’da belediyelerin ortaya çıkışı XII. yüzyıldan itibaren merkezi yönetim karşısında bir bölge’nin veya kentin, malî-idarî alanda özerklik elde edip güçlenmesiyle olmuştur. Avrupa tarihi incelendiğinde merkezi idareden ziyade bazı yerel otorite ve güç merkezlerinin etkili olduğu gözlenecektir. Yerel yönetim ya da belediye yönetimi “muhafelet” kavramıyla yakından ilişkilidir. Halbuki bizim tarihimize baktığımızda muhafeletin hoş karşılanmadığı ve Avrupa’nın tersine merkezi

¹¹ Ortaylı, “Tanzimat ve Meşrutiyet...”, s.231.

¹² İlber Ortaylı; Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2000, s.119.

¹³ Ortaylı; Tanzimat Devrinde..., s.7.

¹⁴ Bilal Eryılmaz, “Osmanlı Yerel Yönetiminde İstanbul Şehremaneti”, İslâm Geleneğinden Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler, C.I, İlke Yayınları, İstanbul, 1996, s.333.

¹⁵ Ortaylı; Tanzimat Devrinde..., s.4.

otoritenin baskın olduğu bir yönetim anlayışına sahip olduğumuz ortaya çıkacaktır. Osmanlı Devleti'nde de Tanzimat yıllarına kadar meşru bir muhalefet kavramı ortaya çıkmamıştır¹⁶. Toplumun ihtiyaç duyduğu mal ve hizmetleri üretmekle görevli olan devlet yönetimleri, toplumsal değişme ve gelişmeler doğrultusunda her dönem yeniden örgütlenmek, yapılanmak zorundadır. Tanzimat Döneminde Osmanlı Devleti'nde yapılan reformlar hem iç hem de dış konjonktürdeki gelişme ve zorlamaların bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla Osmanlı Devleti'nde belediyeçilik konusunda Tanzimat Fermanı'ndan itibaren ortaya çıkan modern anlamda ki belediye yönetimi anlayışı, Türk toplumunun kendi birikimlerinin, tecrübelerinin ve gerçeklerinin sonucu değil daha çok bu dönem yöneticilerinin yukardan aşağıya doğru halka benimsetmeye çalıştıkları bir teşkilat olmuştur¹⁷. Üç kıta üzerinde hakimiyet kuran Osmanlı Devleti, çeşitli din, dil, ırk, kültür, örf ve âdetlere mensup milyonlarca insanı gerçekten âdilane bir yönetim tarzıyla asırlarca bir arada tutabilme başarısı göstermiştir. Osmanlı Devleti'nin bunca farklı yapıdaki insanları baskı ve tazyik uygulamadan birarada tutabilmesinin sırrı hiç şüphesiz ki, sağlam temeller üzerine bina edip geliştirdiği ve kemâl mertebesine ulaştırdığı müesseseleri olsa gerektir¹⁸.

İslâm şehirlerinde belediye denilen kurumun temelinde “hisbe müessesesi” vardır. Hisbe şer'i bir müessesedir ve yasak olan işlerin yapılmasını önlemek gibi bir görev ifa etmektedir¹⁹. Osmanlı dönemi'nde, belediye hizmetleri bugünkü kadar geniş bir ihtiyaç alanına hitap etmiyordu. Şehrin yönetiminden sorumlu olan kadı, şehrin kimi beledî işlerini halka ve esnaf kuruluşlarına yaptırırdı. Örneğin çarşı esnafı , çarşının hem güvenliğinden hem de temizliğinden sorumluydu. Bu işler için ihtiyaç duyulan maddi gelir ise esnafların dayanışması için kurulmuş olan ve esnafın hertürlü sorunuyla ilgilenen lonca teşkilatı tarafından karşılanırdı²⁰. Loncalar başta kendi üyelerine olmak üzere bütün topluma hizmeti amaçlayan kuruluşlardı. Üretici ve satıcı konumundaki esnafı denetleyerek tüketicinin daha kaliteli mal ve hizmet alabilmesinin önünü açardı²¹. Ayrıca bazı hizmetler vakıf müessesince yapılırdı. Şehrin alt yapısı ve bazı sosyal hizmetleri vakıfların koruyuculuğunda ve şer'i

¹⁶ Bilal Eryılmaz, “İktisadi ve İdari Yönden Yerel Yönetimlerin Tarihi Gelişimi”, Yerel Yönetimler ve Eğitim Sempozyumu, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Personel ve Eğitim Dairesi Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 1995, s.104-105

¹⁷ Davut Dursun, “Cumhuriyet Dönemi'nde Yerel Yönetim Anlayışı”, İslâm Geleneğinden Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler, C.2, İlke Yayınları, İstanbul, 1996, s.14.

¹⁸ Ziya Kazıcı, “Osmanlı Döneminde Yerel Yönetimler”, Yerel Yönetimler ve Eğitim Sempozyumu, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Personel ve Eğitim Dairesi Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 1995, s.90.

¹⁹ İlber Ortaylı, “Belediye”, İslâm Ansiklopedisi, C.5, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992, s.398.

²⁰ Eryılmaz, “İktisadi ve İdari Yönden...”, s.109-110.

²¹ Korel Göymen; Türkiye'de Kent Yönetimi, Boyut Kitapları, İstanbul, 1997, s.18.

usullerle koruma altına alınır ve böylece çıkar elde etmek amacıyla olan güçlerin saldırılarına karşı da şehir muhafaza olunurdu²². Şehir hizmetleri'nin yürütülmesinde, vakıflar da çok önemli bir rol oynamıştır. Osmanlı Devleti'nde hastane, aşevi, yurt, kütüphane, çeşme v.b. toplumun hizmeti için faaliyet gösteren ve umuma ait yerler vakıflarca yapılmakta ve işletilmektedir. Ayrıca vakıf eserin çevresinde ki alan da yine vakıf gelirlerinden düzenlenmekteydi. Mesela bir vakıf eserin çevresinde ki kaldırımlar ve yollar vakıf tarafından yapılmaktaydı²³. Şehirdeki adlî mercî olan kadı bu aşamada kontrolcü bir fonksiyonla; vakıfları, güvenliği-asayışı, şehirdeki üretim olaylarını, esnafı, ticaret erbabını ve halk gruplarını elinde tutardı. İslâm şehirlerinde kadı'nın bu kadar geniş yetkilerle şehri yönetmesi Osmanlı dönemine has bir özelliktir²⁴.

1.1.1. Klasik Dönemde Osmanlı Devleti'nde Yerel Yönetim Anlayışı ve Osmanlı Yerel Yönetiminde Görev Alan Kurum ve Kişiler:

Klasik Osmanlı şehirlerinde kent hizmetleri; vakıflar, esnafın ve mahallelinin avarız sandıkları veya başta kadı olmak üzere devletin resmi görevlileri tarafından yerine getiriliyordu²⁵. Klasik Osmanlı idare sisteminde bugünkü anlamda bir belediye yönetimi anlayışı bulunmamaktadır. Belediye yönetimi, devletin merkezi otoritesi karşısında bir bölgenin veya şehrin idari ve malî sahalarda özerklik elde etmesi ve bunun hukuki bir varlık olarak ortaya çıkmasıyla teşekkül etmiştir. Bizde bu anlamda tüzel kişilik kazanan ve şehir halkının kendi yöresel ihtiyaçlarını karşılamak için kendi iradeleriyle oluşturdukları kurumlar olan belediyelerin ortaya çıkışı batılılaşma hareketleriyle doğmuştur²⁶. Avrupalılar, birşeyi müessese olarak ele aldıkları zaman, başka birşeyi onunla karıştırmazlar. Mesela, Avrupa'da devlet ve kilise birbirinden tamamen ayrı birer müessese'dir.(Özellikle XVI. yüzyılda ki reform hareketlerinden sonra). Halbuki İslâm dünyasında müesseseler açısından bu kadar büyük farklılıklar yoktur. İslâm dünyasında ve Türklerde yakın zamanlara kadar devlet başkanı aynı zamanda dinî lider olmuştur²⁷. Tıpkı bu örnekte olduğu gibi Osmanlı Devleti'nde de kadı: "Kaza Dairesi" denilen şehir ve çevresindeki köy ve nahiyeleri de

²² Ortaylı, "Belediye...", s.398.

²³ Eryılmaz, "İktisadi ve İdari Yönden...", s.110.

²⁴ Ortaylı, "Belediye...", s.398.

²⁵ İlber Ortaylı, "Osmanlı Belediyeleri ve Kent Hizmetleri", İslâm Geleneğinden Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler, C.I, İlke Yayınları, İstanbul, 1996, s.396.

²⁶ Dursun, "Cumhuriyet Döneminde Yerel...", s.14. , İlber Ortaylı, "Tanzimattan Cumhuriyete Yerel Yönetimler", İslâm Geleneğinden Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler, C.I, İlke Yayınları, İstanbul, 1996, s.445.

²⁷ Kazıcı, "Osmanlı Döneminde Yerel...", s.91.

kapsayan alanın yargıcı (hakim) idi. Kadı aynı zamanda, bulunduğu yerin kolluk işlerinin, malî görevlerin ve şehir yönetimi'nin de sorumlusuydu²⁸. Yani Osmanlı Devleti'nde kadı, kaza dairesi içinde, mahkeme başkanı olmanın yanında, mülkî âmir ve tam karşılığı olmamakla beraber bir nev'i belediye başkanı durumundaydı. İlmiye sınıfına mensup olan kadı, Osmanlı merkez bürokrasisinin üyesi olarak kaza dairesi adı verilen görev alanında şehir yönetiminin de sorumlusuydu²⁹. Kadı'nın evi bir mahkeme binası olduğu gibi aynı zamanda belediye hizmetlerinin de yürütüldüğü bir yerdi. Osmanlı Devleti, askeri hizmetlerle sivil yönetimi ve yargı işlerini birbirinden ayırmıştı. Beylerbeyi, sancakbeyi gibi askeri yöneticilerin kadı üzerinde bir yetkileri yoktu. Osmanlı taşra yönetimi bu bakımdan belirli bir dengeye dayanıyordu. Şehir yönetiminde adli, idari, mülki ve beledi fonksiyonlar birbirinden ayrılmamıştı³⁰. Kadılık kurumunun, Osmanlı yönetiminde, taşra yönetiminin ve belediye idaresinin temelini oluşturduğu yargısını destekleyecek bir gelişme, Osmanlı Devleti'nin kurucusu olan Osman Bey'in ilk tayin ettiği memurların kadı ve subaşı olmasından da anlaşılmaktadır³¹. Kadı'nın bu bahsi geçen görevleri yapmasında kendisine yardımcı olan görevliler vardı³². Kadıların, şehrin muhtelif semtlerinde “ayak naibi” denilen ve kendilerine yardımcı olan vekilleri vardı. Bu naibler kadı adına narhın uygulanışını gözetir, esnafı denetler ve ilk mercî olarak davalara bakarlardı. Semtlerden sonraki daha alt yerleşme birimi olan mahallelerde ise “mahalle imamları” kadı'nın görevlerini yerine getirirdi. Yani Osmanlı taşra teşkilatında yetki alanı kriterine göre idarî, adlî ve belediye'yle ilgili yetkilerde kadı-naib-imam hiyerarşisi vardı. Kadı'nın beledî alandaki yetkilerini kullanışında “muhtesip” veya “ihtisap ağası” adı verilen bir yardımcısı da vardı³³. Kadılara bağlı ve belediye zabıtası görevi yapan muhtesipler İstanbul'a dışarıdan gelenleri sıkı bir şekilde kontrol etmekteydiler³⁴. İhtisab, kelime olarak, çirkin ya da zararlı bir fiili yasaklamak ve iyiliği emretmek anlamına gelir. Osmanlı Devleti'nde muhtesibin görevi; bazı temel tüketim maddelerine narh koymak, bunu denetlemek, çarşı ve pazar işlerine nezaret etmek, tartı ve ölçü aletlerini kontrol etmek, gıda maddelerinin üretildiği ve satıldığı yerleri denetlemektir. 1826'dan sonra ihtisap kurumu yeniden düzenlendi. İhtisap Nezareti kurularak şehirlerin

²⁸ İlhan Yerlikaya, “Tanzimattan Önce Osmanlı Devleti'nde Belediye Hizmetleri”, *Türkler Ansiklopedisi*, C.6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s.131.

²⁹ İlber Ortaylı, “Tanzimat ve Meşrutiyet Döneminde Yerel Yönetimler”, *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, C.I, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985, s.232. Ortaylı, “Tanzimattan Cumhuriyete Yerel...”, s.445

³⁰ Eryılmaz, “İktisadi ve İdari Yönden...”, s.107.

³¹ Bilal Eryılmaz, “Osmanlı Yerel Yönetimi'nde İstanbul Şehremaneti”, *İslâm Geleneği'nden Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler*, C.I, İlke Yayınları, İstanbul, 1996, s.331-332.

³² Eryılmaz, “İktisadi ve İdari Yönden...”, s.107.

³³ Halil Nadaroğlu; *Mahalli İdareler*, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., IV. Baskı, İstanbul, 1989, s.295 – 296.

³⁴ Ertuğrul Taylan, “Osmanlı Mahalle İdaresi”, *İller ve Belediyeler Dergisi*, Ankara, Mart-2000, s.653.

güvenlik ve belediye'yle ilgili fonksiyonları ile vergi tahsili gibi görevler bu kuruma verildi. İhtisap Nezareti'nin kurulması dolayısıyla kadıların görev alanı daraldı. Kadı yargı organı, noter ve vakıf denetçisi olan bir görevli durumuna dönüştü. 1836 yılında Evkaf Nezareti'nin kurulması ile kadı sadece yargı görevi ifa eden bir kişiye dönüştü. 1846 yılında Zabtiye Müşirliği kurulunca, İhtisap Nazırlığının görevi, yalnızca narh işleri ve esnafın denetimiyle sınırlı kaldı. Bu durum, belediye teşkilatı kuruluncaya kadar böyle devam etti³⁵.

Osmanlı Devleti'nde beledî görevlerin ifasında görevli olan bir başka kişi “subaşı”dır. Osmanlı Devleti'nde subaşılık biri mîri diğeri de tımar subaşılıkları olmak üzere iki kısımdır. Mîri subaşılar şehirlerde gündüzleri çarşı, pazar ve mahalle aralarının temizlenmesini sağlamak, kaldırımları tamir ettirmek, yıkılma tehlikesi arz eden evlerle ilgilenilmesi için mimarbaşıya haber vermek, geceleri ise asesbaşı adı verilen görevliyle gezerek güvenlik ve asayiş sağlamak. Görüleceği üzere subaşılar, kadıların emrinde görevli bulundukları mahallin hem zabıta hem de belediye'yle ilgili, işleriyle meşgul olmuşlardır. Tımar subaşıları ise eyalet ve sancak merkezlerindeki küçük şehir ve kasabaların idare amirliği yanında beledî işlerini de yürütmüşlerdir³⁶.

Osmanlı Devleti'nde bahsettiğimiz görevlilerin yanında böcekbaşı, çöplük subaşı ve bazı yerlerde mimarbaşı gibi görevlilerde kadı'ya belediye işlerinin yürütülmesinde yardımcı olmaktadır. Osmanlı klasik dönemi'nde belediye işlerinin yürütülmesinde kadıya yardımcı olan başta muhtesip ve subaşı olmak üzere diğer görevliler şehir halkına belediye işlerinin yapılması için yaptırım gücü uygulayarak mümkün olduğu kadar meskun mahalde güvenliği sağlamaya çalışmışlardır³⁷.

1.1.2. Tanzimat Dönemi'nden Başlayarak Cumhuriyet'e Kadar Geçen Dönemde Osmanlı Devleti'nde Belediye Yönetimleri Açısından Meydana Gelen Değişimler:

19. yüzyılda Osmanlı Devleti'ndeki geleneksel kurumlar iç ve dış sebeplere bağlı olarak yozlaşmışlardı. Avrupa'nın tesirinde kalınarak Osmanlı Devleti'nde köklü reformlar yapılmaya başlandığı bir süreçte özellikle sahil şeridi içinde ve yabancı ülkelerle ticari faaliyetlerin yoğun olarak yaşandığı İstanbul ve İzmir gibi şehirlerimizde yeni yerel

³⁵ Eryılmaz, “İktisadi ve İdari Yönden...”, s.108-109.

³⁶ Yerlikaya, “Tanzimattan Önce Osmanlı Devleti'nde...”, s.133.

³⁷ İlber Ortaylı; Tanzimat Döneminde Osmanlı Mahalli İdareleri, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2000, s.125; Ortaylı, “Tanzimat ve Meşrutiyet Döneminde Yerel...”, s.241.

gereksinimler ortaya çıktı. Başta sağlık, temizlik, ulaşım, yangınlardan korunma olmak üzere zorunluluk haline gelen ihtiyaçlar hâsıl oldu. Eski geleneksel kurumların, hizmet taleplerinde meydana gelen bu nitel ve nicel değişiklikleri karşılayabilme imkanı yoktu. Bu sebeple yeni kurumların ortaya çıkması bir zorunluluk haline geldi³⁸. Vakıf kurumunun şehrin altyapı ihtiyaçlarına cevap verememesi diğer taraftan kadıların şehirlerin yönetimiyle ilgili eskisi gibi bir yaptırım gücünün kalmayışı sebebiyle yeni kentsel yönetim biçimleri arayışı doğdu. İhtisap Nazırlığı, Şehremaneti'nin fonksiyonlarının artırılarak belediye başkanı çapında nüfuz verilmesi ve İntizam-ı Şehir Komisyonu kurulması şeklinde aşama aşama belediye yönetimine gelindi³⁹. Ülkemizde modern anlamda “Belediye” kurulması için ilk adım Tanzimat Devri'nde 1854-1856 yıllarında batılı devletlerle olan ilişkilerimizin artması sonucunda atılmıştır. Kanuni olarak ilk belediye'nin kuruluşu 2 Zilhicce 1271 (16 Ağustos 1854) tarihli resmi tebliğ ile olmuştur⁴⁰. İlk kez 1855 yılında İstanbul'da belediye kurulması girişiminde bulunulmuştur⁴¹. Buna göre belediyenin başında hükümetin atadığı bir “şehremini” bulunacak ve ayrıca yine atama ile gelecek on iki kişilik bir şehir meclisi olacaktı. Osmanlı Devleti'nde şehremini ve şehir meclisi üyeleri daha atanmadan önce üyelerinin çoğunluğunu yabancıların oluşturduğu İntizamı Şehir Komisyonu kurulmuştur. Bu komisyon İstanbul'da semt semt belediye daireleri kurulmasını önermiştir. Bu öneriyle önce Beyoğlu ve Galata'da Altıncı Belediye Dairesi, daha sonrada diğer semtlerde belediye idareleri kurulmuştur⁴². Şehremaneti Meclis-i Vâlâ'ya bağlanmış ve bu teşkilatın başındaki şehremini ise Bab-ı Âli tarafından atanmıştır. Şehreminine yardımcı olması için halk arasından atanan on iki üyeli bir şehir meclisi bulunuyordu. Şehir meclisi içinde esnaf temsilcileri ve ileri gelen bazı memurlar vardı. Meclisin görevleri, kadıya yardımcı olan eski kurullara benzer. Daha çok bir danışma meclisi özelliği taşımaktadır. Bu ilk belediye örgütü mâli ve idarî alanda özerkliğinin olmaması yönüyle bugünkü anlamda bir belediye özelliği taşımamaktadır. Çünkü, halkın seçimiyle işbaşına gelmeyen yöneticiler sebebiyle halk yönetime iştirak edememektedir⁴³. İstanbul'da “Altıncı Belediye Dairesi” adı altında öncelikle Beyoğlu ve Galata'da uygulanmaya çalışılan belediyeciliğin başarılı olduğunu söylemek zordur. Denenen bu sistem, 1868'de çıkarılan Dersaadet İdare-i Belediye

³⁸ Göymen; Türkiye'de Kent..., s.18-19.

³⁹ İlhan Tekeli, “Osmanlı İmparatorluğunda Kent Planlama Pratiğinin Gelişimi ve Kültürel Mirasın Korunmasındaki Etkileri”, İslâm Geleneğinden Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler, C.1., İlke Yayınları, İstanbul, 1996, s.366. , Ortaylı , “Tanzimat ve Meşrutiyet Döneminde Yerel...”, s.241.

⁴⁰ Nadaroğlu; Mahalli..., s.297.

⁴¹ Nadaroğlu; Mahalli..., s.295.

⁴² Nuri Tortop; Mahalli İdareler, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1986, s.1-2.

⁴³ Dursun, “Cumhuriyet Döneminde...”, s.15. , İlber Ortaylı, “Modern Osmanlı Belediyeleri”, Osmanlı Devleti Tarihi, Editör: Ekmeleddin İhsanoğlu, Feza Gazetecilik A.Ş. Yayınları, C.1, İstanbul, 1999, s.315.

Nizamnamesi ile İstanbul'un diğer semtlerine doğru yaygınlaştırılmaya çalışıldı. 1877'de Dersaadet Belediye Kanunu çıkarıldı. Bu kanunla İstanbul yirmi belediye dairesine ayrıldı. Bu kanunun tam olarak uygulanamaması sebebiyle İstanbul 1878'de tekrar on belediye dairesine ayrıldı. Bu uygulama II. Meşrutiyet'e kadar devam etti. II. Meşrutiyetle birlikte şehremaneti tekrar yirmi daireye ayrıldıysa da bir süre sonra bundan vazgeçilerek dokuz belediye dairesine ayrıldı⁴⁴. 1912 yılında çıkarılan "Dersaadet Belediyesi Hakkındaki Geçici Kanun" ile belediye daireleri kaldırılmış, bunların yerine belediye şubeleri kurulmuştur. Şehremaneti Meclisi yerine de bir "Encümen" kurulması öngörülmüştür. Şehremini ise yine atama yoluyla göreve gelecektir. Bu sistem, 1930 yılında 1580 sayılı Belediye kanunu kabul edilinceye kadar varlığını korumuştur⁴⁵.

Osmanlı Devleti'nde, İstanbul dışında taşra diye tabir edilen yerlerde belediyeciliğin kuruluşu ve gelişimine baktığımızda ise şöyle bir manzara ile karşılaşılacaktır: Osmanlı şehrinde modern belediyeciliğin kuruluşu için bir milât olarak; 23 Rebiyülevvel 1284 (25 Temmuz 1867) tarihli, "Daire-i Belediye Meclisleri'nin Vezaif-i Umumiyesi" ve yine "Vilayet Dahilinde Şehir ve Kasabalarda Teşkil Olunacak Devair-i Belediye Meclislerinin Suret-i Tertibi ve Memurinin Vezaifi" adlı talimatnameyi kabul edebiliriz.

1871 yılında vilayetlerin belediye teşkilatlarını yeniden düzenleyen yeni bir nizamname yayımlandı. Bu nizamname ile belediye teşkilatı, vilayet idaresi içinde bir varlık arzitmeye başlamıştır. Çünkü, vali, kaymakam ve mutasarrıf olan her şehirde bir belediye meclisi olması kararı alındı⁴⁶. 1875 yılında çıkarılan Nahiyeler Nizamnamesi ile küçük yerleşim yerlerinde de belediye teşkilatı kurulmak istendi ancak bunda da pek başarı sağlanamadı⁴⁷. (1864 tarihli Vilayet Nizamnamesi ile ülke yönetimi mülki açıdan vilayet, sancak, kaza ve köy olarak belirlendi)⁴⁸.

7 Zilhicce 1293 (23 Aralık 1876) tarihinde yayınlanan Kanun-u Esaside "belediye işleri Dersaadet (İstanbul) ve taşrada seçimle teşkil olunacak daire-i belediye meclisleriyle idare olunacak ve dairelerin nasıl kurulacağı ve görevleri ve üyelerinin seçilme usulü özel kanunla

⁴⁴ Veysel Bilgiç, "Türkiye'de Mahalli İdarelerin Gelişimi", Türkler Ansiklopedisi, C.17., Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s.348.

⁴⁵ Tortop; Mahalli..., s.3.

⁴⁶ Kazıcı, "Osmanlı Döneminde Yerel...", s.98-99.

⁴⁷ Bilgiç, "Türkiye'de Mahalli İdarelerin...", s.349.

⁴⁸ Nedim İpek, "Müstakil Sancaktan Vilayete Kayseri'nin İdari Taksimatı", IV. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri, Kayseri, 2003, s.298. Bilgiç, "Türkiye'de Mahalli İdarelerin...", s.349.

düzenlenecektir” hükmüne dayanarak, gerek İstanbul’da ki başkent belediyesi’nin (Şehremaneti) gerekse taşra belediyelerinin yeniden düzenlenilmesi zarureti doğmuştur. Bu sebeple, hicri olarak 27 Ramazan 1294, miladi olarak ise 5 Ekim 1877 tarihinde “ Vilayet ve Dersaadet Belediye Kanunları” yayımlanmıştır⁴⁹. Bu kanunlara göre belediyeler imar işleri, aydınlatma, temizlik, pazar denetimi v.s. gibi bugünküne benzer görevleri ifa edeceklerdi. Belediye organları ise; Belediye başkanı ve meclis üyeleri’nden müteşekkildi. Başkan ve meclis üyeleri atama ile göreve geliyorlardı⁵⁰. 5 Ekim 1877 tarihinde yayımlanan Vilayet ve Dersaadet Belediye Kanunu’nda belediye meclisi’nin görevleri ile ilgili 3. maddede belediye meclisi’nin belediye aleyhine açılan davalarda taraf olduğu belirtilmişti. Böylece belediyeler artık idari hüviyetin de ötesinde hükmi bir şahsiyet kazanıyordu⁵¹. Belediyelere tüzel kişilik veren bu kanun 1930 tarihli ve 1580 sayılı “Belediye Kanunu”na kadar geçerliliğini korudu⁵².

Osmanlı Devleti’nde XIX. yüzyılın ortalarından itibaren önce Dersaadet’te daha sonrada taşrada kurulmaya başlanılan belediye yönetimleri yerel özerkliğe, güçlü bir parasal tabana bağlı ve yetişkin personele sahip kuruluşlar olarak değil; güçsüz, yetkisiz ve yalnızca merkezi hükümetin taşradaki bir uzantısı olarak ortaya çıktılar. Bir yandan Avrupa ile olan siyasi, ticari ve sosyal ilişkilerimiz diğer taraftan da iç dinamiklerin tesiriyle (özellikle Osmanlı Devleti’nin kozmopolit yapısı ve azınlıkların ayrılıkçı tutumları) 1850’lerden itibaren belediyecilik çalışmaları hız kazanmıştır⁵³.

1.2.1. Cumhuriyet Döneminde 1923–1930 Yıllarında Belediye Yönetimleri açısından Meydana Gelen Değişimler:

1921 anayasası, yerel yönetimlere vilayetler düzeyinde geniş özgürlükler getirmekteydi. Fakat uygulamaya baktığımız zaman öyle pek de anayasada ifade edilen özgürlüklerin uygulanmadığı görülmektedir. Cumhuriyetin ilanından sonra 16 Şubat 1924 günü çıkarılan 417 sayılı kanunla Ankara’da da, tıpkı 1877 yılında Osmanlı Mebusan Meclisi’nin büyük tartışmalara rağmen İstanbul’da taşradan farklı olarak İstanbul Şehremaneti adı altında ayrı

⁴⁹ Veysel Atasoy, “ Türkiye’de Mahalli İdarelerin Yapısı ve Yeniden Düzenlenmesi”, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1992, s.42-43.

⁵⁰ Kadir Dayıoğlu; Kuruluşundan Günümüze Kayseri Belediye Başkanları, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara, 1998, s.5.

⁵¹ Kazıcı, “Osmanlı Döneminde Yerel...”, s.100.

⁵² Bilgiç, “ Türkiye’de Mahalli İdarelerin...”, s.349.

⁵³ Korel Göymen, “Türkiye’de Yerel Yönetim”, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, C.10, İletişim Yayınları, İstanbul, 1983, s.2840.

bir yönetim oluşturması gibi, ayrı bir belediye teşkilatı kuruldu⁵⁴. 417 sayılı şehremaneti kanunu, Ankara'ya özel bir yönetim biçimi getirmiştir. Bu düzenlemeye göre, Ankara Belediye Başkanı olacak olan “şehremini” İçişleri Bakanlığınca atanacak ve yirmi dörd üyeli bir “Belediye Umumi Cemiyeti” bulunacaktı. Ankara'nın belediye bütçesi bu komisyon tarafından yapılacak ve İçişleri Bakanlığı'na onaylanacaktı⁵⁵. Bu durum, yeni Türk Devleti'nin 3 Nisan 1930 yılında belediye kanunu çıkararak şehremini ve şehremaneti isim ve ünvanlarını kaldırmasına kadar devam etti. Böylece bütün Türkiye'de belediye yönetimleri açısından birlik ve beraberlik kurulmuş oldu. Türkiye Cumhuriyeti Osmanlı Devleti'nden 389 tane belediye devralmıřtı⁵⁶. Bu belediyelerin 20 tanesinde düzenli içme suyu, dört tanesinde elektrik tesisatı, 17 tanesinde mezbaha, yedi tanesinde spor alanları, 29 tanesinde park ve bahçeler, 90 tanesinde düzenli pazar yeri mevcuttu. Kentlerin altyapısı oldukça zayıf olup enflasyon sebebiyle belediye gelirleri oldukça azalmıştı. Fakat herşeye rağmen Osmanlı'dan devralınan yasal düzenlemelere sahip, örgütlü ve az da olsa kurumlaşmış bir belediye yönetimi söz konusudur. Ayrıca nüfus artış hızının düşüklüğü ve bu dönemde köyden kente göçme hızının düşük olması bir avantaj olarak düşünölebilir⁵⁷. Osmanlı yerel yönetim anlayışı büyük ölçüde cumhuriyet dönemi yerel yönetim anlayışını da etkilemiştir. Zihniyet olarak yerel yönetimler için merkezi idareye yardımcı olan destek kuruluşlar nazarıyla bakılmıştır. İdari anlamda birlik ve beraberlik bozulabilir endişesiyle genelde yerel yönetimlere özelde belediyelere yetki ve kaynak devri konusunda hep tereddütlü davranılmıştır. Cumhuriyet Dönemi belediyeçilik anlayışı için, 1980'lere gelinceye kadar merkeziyetçi eğilimin ağır basması, merkezi idarenin belediyeleri ağır bir vesayet altında bulundurması sebebiyle, Osmanlı Devleti'nin Tanzimat Devri'nin bir devamı olarak algılamak ve değerlendirmek yanlış olmaz kanaatindeyiz⁵⁸.

İlhan Tekeli, “Türkiye'de Belediyeçiliğin Evrimi” ismini taşıyan ve İlber Ortaylı ile birlikte çalıştıkları eserde Cumhuriyet Dönemini “Belediyeçilik” açısından şu bölümlere ayırmıştır: 1923 - 1930 hazırlık dönemi (belediyeçilik anlayışı'nın oluşumu), 1930 - 1944 dönemi (belediye yönetimleri için gerekli olan kanunların hazırlanması ve bunların tek parti döneminde uygulanması), İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra 1960 yılına kadar olan dönem ve

⁵⁴ Atasoy, “ Türkiye'de Mahalli...”, s.52-53.

⁵⁵ Tortop; Mahalli..., s.3-4.

⁵⁶ Kazıcı, “Osmanlı Döneminde Yerel...”, s.101. , Ortaylı, “Tanzimat'tan Cumhuriyete...”, s.464. , Hamza Al, “ Cumhuriyet Dönemi Belediyeçiliğinin Tarihsel Gelişimi”, İşlam Geleneğinden Günümüze şehir ve Yerel Yönetimler, C.2, İlke yayınları, İstanbul, 1996, s.21.

⁵⁷ Al, “Cumhuriyet Dönemi...”, s.21-22.

⁵⁸ Bilgiç, “ Türkiye'de Mahalli İdarelerin...”, s.349.

1960 - 1973 dönemi, olmak üzere Türkiye’de belediyeçilikte meydana gelen gelişmeleri dönemsel olarak tasnif etmiştir. 1923 - 1930 yıllarını kapsayan hazırlık dönemi Osmanlı Devleti’nin bir devamı olarak düşünülmeli, 1930 - 1944 yıllarını kapsayan dönemi ise belediyeçilikte yeni bir model uygulanmaya başlanması açısından taşların yerine oturmaya başladığı ve sistemin yerleşmeye başladığı bir süreç olarak anlamak doğru olur⁵⁹.

1.2.2. Cumhuriyet Döneminde 1930-1946 Yıllarında Belediye Yönetimleri Açısından Meydana Gelen Değişimler:

1930’lu yıllar, Türkiye’de “Tek Parti” yönetiminin sisteme damgasını vurmaya başladığı yıllar olmuştur. Cumhuriyetin bu ilk dönemlerinde ki tek partili sistem belediyeçilik anlayışına da tesir etmiştir. Cumhuriyet Dönemi belediyeçiliği’nin yasal çerçevesi’nin oluştuğu 1930’lu yıllardaki siyasal ve ideolojik ortam Türkiye’de yasal anlamda yenilikler olsa bile etkilerini günümüze kadar hissettiğimiz bir belediyeçilik anlayışının doğuşunda etkili olmuştur. Tek parti zihniyeti belediyeçiliğe de rengini vermiştir⁶⁰. 1929 Dünya İktisadi Buhranı, 1931 yılında ki C.H.P.’nin 3. Büyük Kurultayı’nda altı ok ile simgelenen bir program ve devletle bütünleşen “tek parti” anlayışını ortaya çıkarmıştır. Bu kurultayda benimsenen ilkeler belediyeçiliğe de etki etmiştir. C.H.P. devletçilik ilkesiyle artık hem ekonomik anlamda hem de ülkenin yönetimi ve denetlenmesi anlamında ülkede tek söz sahibidir. Devletçilik politikasının bir sonucu olarak Sümerbank, Etibank gibi kamu işletmeleri kurulurken diğer taraftan da Osmanlı Devleti zamanında şehirlerin beledi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulmuş olan imtiyazlı şirketler (bunların çoğunda yabancılar söz sahibiydi) satın alınarak devletleştirildi, daha sonrada belediyelere devredildi. İstanbul, Ankara, İzmir gibi şehirlerde su, elektrik, havagazı gibi ihtiyaçları karşılamakta olan imtiyazlı şirketler genellikle yabancı iştirakçilere aitti. Bunlar 1932 yılından sonra satın alınıp devletleştirildi. Daha sonrada belediye idarelerine devredildi⁶¹.

1932 yılından itibaren C.H.P. ile devletin bütünleşmesi belediyeleri de parti’nin organları haline getirmiştir. Merkezi idare’nin taşradaki temsilcileri olan vali ve kaymakamlar, bunun yanında bulundukları yerin parti başkanı ve belediye başkanı oluyorlardı. Böyle bir yapı içinde doğaldır ki belediyelerin mâlî ve idarî anlamda özerkliğinden de bahsetmek

⁵⁹ İlhan Tekeli; İlber Ortaylı; Türkiye’de Belediyeçiliğin Evrimi, Türk İdareciler Derneği Yayınları, Ankara, 1978, s.18.

⁶⁰ Dursun, “Cumhuriyet Dönemi’nde...”, s.17.

⁶¹ Eryılmaz, “İktisadi ve İdari Yönden...”, s.117-118.

imkansızdır. Merkezi idare'nin idari vesayeti bir başka deyişle merkezi idarenin belediyeler üzerindeki denetimi, belediyelerin hem kararları hem de organları üzerinde kurulmuştur. 1930 yılına kadar belediye başkanları hükümet tarafından atanıyordu. 1930 yılında çıkarılan 1580 sayılı kanun, belediye başkanı'nın belediye meclisi'nin kendi içinden birini seçimle işbaşına getirmesi prensibini ortaya çıkardı. Belediye başkanı seçilen kişiyi onaylama yetkisi ise vali'ye aitti. 1963 yılında yapılan değişiklikle belediye başkanlarının da seçimle göreve gelmesi esası getirildi⁶².

Osmanlı Devleti'nden devralınan belediyeler, parasal güçleri sınırlı, personeli nitelik ve nicelik açısından yetersiz kuruluşlardı. Bu durumu düzeltmek için 1930 tarihli ve 1580 sayılı “Belediyeler Kanunu” çıkarıldı. Söz konusu kanun, bütün belediyelerle ilgili temel kanun niteliği taşıdığı için, 53 yıl yürürlükte kalmış olan “Dersaadet Belediye Kanunu” ve “Vilayet Belediye Kanunu”nu yürürlükten kaldırmıştır⁶³. 1580 sayılı kanun işlevini günümüze kadar devam ettiren ve küçük değişikliklerle bugüne kadar gelebilen önemli bir kanundur. Bu kanunla ülkede ki büyük veya küçük ölçekli bütün belediyeler eşit kabul edilmiş, örgüt yapıları da aynı olarak belirlenmiştir. Bu kanunla çeşitli kurumlar arasında dağınık vaziyette olan birçok görev belediyelere verilerek bütünleştirilmiştir⁶⁴. 1580 sayılı belediye kanunu, 1930 yılında Kurtuluş Savaşı'ndan yeni çıkmış, Cumhuriyet'i ilan etmiş olan Türkiye'de, belediyelerimize yapacakları işlerde yol göstermeyi hedeflemiş, akla gelebilecek her türlü hizmeti tek tek sayarak belediyelere vermiştir. Kanunda 76 madde olarak sayılan bu hizmetler, belediye'nin kurulu bulunduğu mahallin düzeni ve halkın huzuruna ilişkin hizmetler, bayındırlık ve imarla ilgili hizmetler, sağlıkla ilgili hizmetler, eğitim, kültür, spor'la ilgili hizmetler gibi sınıflandırmak mümkündür. Bu hizmetlerin birçoğu günümüzde de belediyeler tarafından ifa edilmektedir. Bir kısmı ise artık devletin başka kurumlarına devredilmiştir⁶⁵. Öncelikle 1580 sayılı kanun başta olmak üzere çıkarılan çeşitli kanunlarla belediyelere çok geniş görevler verilmiş olmasına rağmen; zamanla merkezi yönetimin görev alanı belediyeler aleyhine genişleme imkanı bulmuştur⁶⁶.

⁶² Dursun, “Cumhuriyet Dönemi'nde...”, s. 17-18. , Ahmet Kotil, “Dünyada ve Türkiyede Siyasal Partiler”, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, C.8, İletişim Yayınları, İstanbul, 1983, s.2008. , Kemal Görmez, Yerel Demokrasi ve Türkiye, Vadi Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1997, s.103.

⁶³ Eryılmaz, “İktisadi ve İdari Yönden...”, s.131-132.

⁶⁴ Göymen, Türkiye'de Kent..., s.20.

⁶⁵ Fethi Aytaç; Orhan Pirlar; Fikri Gökçeer; Belediyelerimize Rehber, Türk Belediyecilik Derneği Konrad Adenauer Vakfı Ortak Eğitim Projesi Yayını, Ankara, 1992, s.11-12.

⁶⁶ Al, “Cumhuriyet Dönemi...”, s.24.

1930 yılında çıkarılan “Belediye Kanunu”nu; Umumi Hıfz-ı Sıhha Kanunu, Belediyeler Bankası Kuruluş Kanunu, Okturuva Vergisi’nin kaldırılarak Gümrük Vergisine geliri belediyelere aktarılacak üzere %10 eklenmesi’ne dair Kanun, Belediyeler Yapı ve Yollar Kanunu, Belediyeler İmar Heyeti Kuruluş Kanunu gibi bir dizi kanun izledi. Bu kanunlarla Cumhuriyet Dönemi belediyeçiliği’nin temelleri atılmış olup, en önemli değişim olarak 1984 yılında çıkarılan 3030 sayılı kanun ile Büyükşehir Belediyeleri’nin kuruluşunu ifade edebiliriz⁶⁷. 6 Mayıs 1930 tarih ve 1593 sayılı Umumi Hıfz-ı Sıhha Kanunu ile sağlık ve sosyal yardım hizmetleri belediyelerin de içinde olduğu yerel yönetimlere bırakılmıştır. Bu kanunla belediyelere; 1- Çevre sağlığı ile ilgili görevler, 2- Hastalıklarla ilgili görevler, 3- Sosyal yardımlarla ilgili görevler, yüklenmiştir.

Belediyelerin ihtiyaç duyduğu maddi kaynakların oluşturulabilmesi için, 24 Haziran 1933 tarih ve 2301 sayılı kanunla “Belediyeler Bankası” kurulmuştur. Ancak banka, belediyelerden toplanan fonların ötesinde bir kaynak oluşturamamıştır. Belediyelerin maddi kaynak ihtiyacına bir çözüm getirmekten ziyade, kaynak transferi mekanizması durumunda kalmıştır. 31 Mayıs 1933 tarihinde çıkarılan 2256 sayılı Gümrük Tarife Kanunu ile Gümrük Tarife Kanunu’na bağlı tarifede yazılı maddelerin gümrük vergilerine belediyeler hissesi olarak %10 zam yapılmıştır. Yine belediyelere gelir oluşturabilmek için 30 Haziran 1934’te çıkarılan kanun ile 2551 sayılı kanunla 423 sayılı “Belediye Vergi ve Resimleri Kanunu”na bir madde eklenerek elektrikten alınan paralardan belediyelere pay verilmesi öngörülmüştür. Ancak elektrik kullanımının yaygın olmaması sebebiyle özellikle küçük belediyeler için bu durum hiçbir şey ifade etmemiştir. 17 Haziran 1935 yılında çıkarılan 2763 sayılı kanunla, İçişleri Bakanlığı’na (Dahiliye Vekaleti) bağlı olarak Belediye İmar Heyeti oluşturuldu. Belediye yönetimine tâbi ve nüfusu on binden yukarı yerlerin harita ve gelecek imar planlarını ve içme suları, spor alanları ve kanalizasyon işlerini yaptırmaya İçişleri Bakanlığı yetkili kılınmıştır. Ancak bu örgütün, beklenen düzeyde plan ve program üretememesi sebebiyle bu görev daha sonra Bayındırlık Bakanlığı’na (Nafia Vekaleti) devredilmiştir. Ayrıca, 21 Haziran 1933’te de 2290 sayılı Yapı ve Yollar Kanunu çıkarıldı⁶⁸.

Tek parti Dönemi’nde belediyelerin görevleri sürekli olarak artarken, gelirlerinde tam tersine çıkarılan çeşitli kanunlarla azalmalar olmuştur: 11 Haziran 1930 tarih ve 1715 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Kanunu ile gelirleri 50.000 liradan fazla olan belediyelerin

⁶⁷ Dursun, “Cumhuriyet Dönemi’nde...”, s.17.

⁶⁸ Al, “Cumhuriyet Dönemi...”, s.25,26,27,29. , Görmez; Yerel Demokrasi..., s.115.

bütçelerindeki ödenek toplamlarından % 1'inin Merkez Bankası payı olarak kesilmesi kararlaştırıldı. 22 Mart 1934 tarih ve 2395 sayılı kanunla belediyelerin ticari amaçlı gelir getiren faaliyetlerinden ötürü kazanç vergisine tabi olmaları temin edildi. 29 Haziran 1938 tarih ve 3530 sayılı “Beden Terbiyesi Kanunu” ile gelirleri 50.000 liradan yukarı olan belediyelerin bir yıl önceki tahsilat payından % 4 beden terbiyesi payı ayrılması sağlandı⁶⁹. Belediye gelirlerinin Cumhuriyet'in ilk yıllarında (1926) bütün devlet gelirleri içindeki payı % 13.15 iken bu oran sürekli düşerek II. Dünya Savaşı yıllarında % 3.33'e kadar geriledi. 1937'de %14.95'e kadar yükselen belediye gelirlerinin genel bütçe içindeki payı bundan sonra 1980'lere gelinceye kadar nisbi olarak hep düşüş eğilimi içerisinde olmuştur⁷⁰.

Cumhuriyet Dönemi'nde 1923 – 1945 yılları arasında ya da bir başka deyişle “Tek Parti Dönemi'nde” Türkiye'de belediyelerin durumunu içeren bir toplu bakışla vaziyet şöyle ifade edilebilir:

YILLAR	1923	1933	1938	1945
Elektriği olan belediyeler	4	4	150	202
İçme suyu olan belediyeler	20	185	245	—*
Fenni su tesisatı	2	24	49	95
Mezbaha	17	93	113	220
Pazar yerleri	90	407	436	500
Haller	—	60	81	112
Spor alanı	7	184	198	220
Park ve bahçeler	29	209	304	536
Asri mezarlıklar	—	—	22	51
Asfalt yol (km)	17	79	159	510
Şose yol (km)	251	1100	1213	2613
Kaldırım (km)	578	1480	5657	3445
Belediye sayısı	421	501	537	583

Tablo'dan da anlaşıldığı gibi Türkiye'de belediyeçilik hem belediye sayısının artışı hem de hizmetlerdeki çeşitlilik ve gelişme açısından geçen yıllarla birlikte ilerleme gösterdi. Ancak

⁶⁹ Al, “Cumhuriyet Dönemi...”, s.30.

⁷⁰ Bilgiç, “Türkiye’de Mahalli İdarelerin...”, s.350. , Eryılmaz, “İktisadi ve İdari Yönden...”, s.133.

* Bilgileri aldığım kaynakta bu kısım boş bırakılmıştı. Bu sebeple 1945 yılında içme suyu olan belediyelerle ilgili bilgiye ulaşamadım.

kısıtlı imkanlar ve yerel yönetimlere aktarılan paranın yıldan yıla azalması sebebiyle halkın talepleri'nin karşılanması anlamında yeterlilik gösterilememiştir⁷¹.

⁷¹ Al, "Cumhuriyet Dönemi...", s.32.

İKİNCİ BÖLÜM

KAYSERİ, KAYSERİ BELEDİYESİ'NİN KURULUŞU ve FAALİYETLERİ (1923-1946)

2.1. Kayseri Hakkında Tarihi ve Coğrafi Bilgiler:

Kayseri aşağı yukarı Anadolu'nun ortasında ve Erciyes Dağı'nın kuzeye doğru uzanan etekleri üzerinde, Kızılırmak ve kollarından Karasu ile Delisu'nun suladığı bir ovada kurulmuştur. Kayseri deniz seviyesinden 1055 m. yüksektir. Kışları soğuk ve karlı, yazları sıcak ve kurak geçer. Bu özellikleriyle Kayseri'de karasal iklim hüküm sürer⁷².

Kayseri'nin tarih öncesi dönemlerine ait arkeolojik kazılara dayalı bir bilgiye sahip olmamakla birlikte, Tomarza'dan ve Sarioğlan İlçesi'nin Çiftlik Beldesi'nden bulunarak getirilen şişman idoller bölgede yeni taş devrine ait yerleşimler olduğunu göstermektedir. Kültepe'de yapılan kazılar ise M.Ö. 4000 yıllarından itibaren Kayseri'de yerleşim olduğunu ortaya çıkarmaktadır. M.Ö. 2000 yıllarında Anadolu'ya gelerek buradaki Hatti Uygarlığına son veren Hititler Kültepe'de ki yerleşim merkezini kurdular. Asurlular ise Kaniş yakınlarında yine M.Ö. 2000 yıllarında Karum adında bir ticaret merkezi kurdular⁷³.

Birçok medeniyetin doğup battığı Anadolu'nun kavşak noktasında bulunan Kayseri; ilk çağlarda Anadolu'yu kuzeyden güneye, doğudan batıya kateden tarihi yolların merkezinde

⁷² Kemal Göde; Tarih İçinde Kayseri, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri, 1991, s.1.

⁷³ Ruşen Erciş; Kayseri Turizm Envanteri, Kayseri İl Özel İdare Yayınları, Kayseri, 1999, s.1-2.

bulunması sebebiyle önemli bir şehir olmuştur⁷⁴. En eski Kayseri Kültepe'deki Kaniş şehridir. Kayseri bu dönemde bir Hitit şehriydi. Kayseri'de bu dönemden kalma çok sayıda kabartma resimler, heykeller, yazılı tabletler, topraktan ve madenden yapılmış günlük hayatta kullanılan eşyalar bulunmuştur⁷⁵. M.Ö.1750-1450 yıllarında Kayseri'ye Hititler hâkim olmuştur. Daha sonra Frig hakimiyetine giren Kayseri, M.Ö. 683'ten sonra Medler'in, M.Ö. 550'lerde de Persler'in hakimiyetine girdi⁷⁶. M.Ö. 546 yılında Kapadokya'ya giren Persler Kayseri ve çevresini ele geçirdiler. Pers Kralı Kuruş, ele geçirdiği Orta Anadolu'yu "Büyük Kapadokya" ve "Pont Kapadokya" adı altında iki bölüme ayırdı. Kayseri bu tarihten sonra Büyük Kapadokya'nın merkezi haline geldi⁷⁷. Büyük İskender M.Ö. 333 yılında Kayseri ve çevresini ele geçirmişse de bölgeye M.Ö. 280 yıllarında Kapadokya Krallığı sahip olmuştur. M.S. 17 yılında Roma İmparatorluğu Mazaka denilen ve bugün Eskişehir Bağları diye tabir ettiğimiz semtteki Kayseri'yi ele geçirdi⁷⁸. (Kayseri'nin eski adı Mazaka veya Özepya'dır. Mazaka adının, Kapadokyalılar'ın büyük ataları Mosoch'dan, Özepya isminin ise Kapadokya krallarından Ariarathes Eusebes'den gelmiş olması büyük bir olasılıktır. Roma'lılar döneminde "Kayseria-Kayseyariye"-Kayseriye adıyla idare edilen Kayseri'ye bu isim Roma Kayserleri'nden II.'si olan [Agustus] Kayser'den dolayı verilmiştir. Cumhuriyetle birlikte Kayseri adı kullanılmıştır)⁷⁹. Kayseri M.S. 17'de İranlı Artaşesiyan Devleti krallarından 2. Dikran ve 271 tarihinde Sasani Hükümdarlarından Şapur tarafından zaptedilerek ahalisi katledildi. Bu katliamdan kurtulanlar şehri Erciyes eteklerine taşıdılar. Ancak sıkça yaşanan depremlerden dolayı şehir daha sonra bugün bulunduğu alana intikal etti⁸⁰. İslamiyet'in yayıldığı dönemlerde Kayseri sıkça Müslümanlar'ın akınlarına maruz kaldı. I. Abdülmelik'in orduları Kayseri şehrine girdi. Bundan sonra Kayseri sıkça Müslüman Araplar'ın akınlarına sahne oldu⁸¹. Kayseri, Bizanslılar'ın elinde iken, VII. yüzyıldan itibaren kısa sürelerle (691 ve 726 yıllarında) Araplar tarafından alındı. 1071 Malazgirt Zaferinden sonra Selçuklular tarafından fethedilen şehir, 1127 yılında Danişmend'lilerden Emir (Melik) Gazi'nin eline geçti ve oğlu Melik Mehmet zamanında ise beyliğin başkenti oldu⁸².

⁷⁴ Ali Tuzcu, "XIX.Yüzyıl Başlarından –XX. Yüzyılın İlk Çeyreğine Seyyahların Gözüyle Ve Konsolosluk Raporlarında Kayseri'nin İktisadi Yapısı", III. Kayseri Ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri, KAYTAM Yayını, Kayseri, 2000, s.527.

⁷⁵ Cahit Beğenç; Kayseri, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik T.A.O. , Ankara, 1950, s.67.

⁷⁶ M.Ali Bilginoğlu; Ekrem Dönek ve Diğerleri; Kayseri'nin Sosyo Ekonomik Yapısı ve Gelişme Potansiyelleri, Kayseri Sanayi Odası Yayınları, Kayseri, 1997, s.6.

⁷⁷ Tülin Parkan; Kayserimiz, Şenyuva Matbaası, Ankara, 1970, s.17.

⁷⁸ Ruşen Erciş; Kayseri..., s.2.

⁷⁹ Ruşen Erciş; Kayseri..., s.3. , Hıfzı Nuri; Kayseri Sancağı 1922, (Haz: Zübeyir Kars), Kayseri, 1995, s.10

⁸⁰ Hıfzı Nuri; Kayseri ..., s.10

⁸¹ Tülin Parkan; Kayserimiz..., s.18.

⁸² Kayseri 1973 İl Yıllığı, s.6.

Selçuklular zamanında Sivas ve Konya ile beraber önemli şehirlerden biri haline gelen Kayseri⁸³, Anadolu Selçuklu idaresi altına İzzeddin Kılıçarslan döneminde girdi. Ancak İzzeddin Kılıçarslan Selçuklu ülkesini Türk devlet geleneğinden ilham alarak 12 oğlu arasında paylaştırdı Kayseri, Melik Nureddin Sultanşah'a düştü. Fakat bu durum kardeş kavgalarına sebep oldu ve neticede 1194 yılında Rükneddin Süleyman Şah Konya'ya yerleşerek kardeş kavgasına son verdi. Ancak Bizans'ta sürgün bulunan I. Gıyaseddin Keyhüsrev Anadolu'ya gelerek, Konya'yı ele geçirdi. Kayseri'deki Gıyasiye ve Şifaiye Medreseleri Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından yaptırılmıştır. Gıyaseddin'den sonra tahta geçen İzzeddin Keykavus döneminde de Külük Camii ve Yoğun Burç yaptırılmıştır. Keykavus'tan sonra tahta geçen Alaaddin Keykubat ömrünün büyük bir kısmını Kayseri'de geçirdi. Kayseri'deki eski surları tamir ettiren Alaaddin sefere çıkmadığı zamanlarda Keykubadiye Sarayı (bugün ki Kayseri Şeker Fabrikası içinde bulunan yer)'nda otururdu.⁸⁴ Kayseri'nin nüfusu bu tarihlerde 100 bin civarındaydı. Şehrin mahalleleri ve yakın köyleri bu dönemde Türk boylarının isimlerini almışlardır. Salur, Yazır, Kızık, Kınık, Kumarlu, Karaevli, Gömeç gibi⁸⁵. Selçuklulardan sonra İlhanlılar'ın hakimiyeti altına giren Kayseri⁸⁶, İlhanlı valilerinden Emir Eratna'nın burada beylik kurması üzerine 1343'te beyliğin merkezi haline geldi. Eratnaoğulları'ndan Mehmet zamanında şehrin kadısı ve aynı zamanda veziri olan Kadı Burhaneddin, Eratnaoğulları'nı ortadan kaldırarak beyliğin başına geçti. 1398 senesinde Kadı Burhaneddin bir savaşta ölünce şehir⁸⁷, Yıldırım Beyazıt Dönemi'nde alınarak Osmanlı idaresine girdi. Ankara Savaşı'ndan sonra şehrin ve bölgenin hakimiyeti Dulkadiroğulları ile Karamanoğulları arasında sürekli el değiştirdi. Kayseri, Karamanoğulları'nın Osmanlı hakimiyetine girmesi ile kati olarak Osmanlı idaresine girdi⁸⁸. Kayseri, Fatih Sultan Mehmet Han zamanında Gedik Ahmet Paşa tarafından alınmış ve Kayseri Kalesi içinde Fatih Sultan Mehmet adına bir câmi inşa edilmiştir⁸⁹. Osmanlı hakimiyetine giren Kayseri'ye Karaman eyaletine bağlı sancak statüsü verildi. Karaman Eyaleti'nin merkezi Konya olmakla birlikte Kayseri Konya'dan hem nüfus olarak hem de

⁸³ Kazım Özdoğan; Kayseri Tarihi, Erciyes Matbaası, Kayseri, 1948, s.34.

⁸⁴ Parkan; Kayserimiz..., s.20-21.

⁸⁵ Beğenç; Kayseri..., s.67.

⁸⁶ Hıfzı Nuri; Kayseri..., s.11.

⁸⁷ Kayseri 1973 İl Yıllığı, s.6.

⁸⁸ Nedim İpek, "Müstakil Sancaktan Vilayet'e Kayseri'nin İdari Taksimatı", IV. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri, Kayseri, 2003, s.297.

⁸⁹ Ahmet Nazif Efendi; Kayseri Tarihi (Mir'at-ı Kayseri'yye), Sadeleştiren: Prof. Dr. Mehmet Palamutoğlu, Kayseri Özel İdare Müdürlüğü ve Kayseri Belediyesi Birliği Yayınları, Kayseri, 1987, s.115.

zenginlik olarak daha büyüktü⁹⁰. (Kayseri hem Selçuklular hem de Osmanlılar zamanında önemli bir ticaret merkezi olmaya devam etmiştir. Kayseri'nin bu özelliği coğrafi konumundan kaynaklanmaktadır. Asya'yı Avrupa'ya bağlayan kara yollarının buradan geçmesi, Akdeniz'i Karadeniz'e bağlayan konumu Kayseri'yi ticari açıdan önemli bir şehir haline getirmiştir⁹¹.) Osmanlı idari yapılanması; eyalet, sancak, kaza, nahiye, köy şeklindeydi. Kayseri de bir sancak merkezi olarak XVI. Yüzyıldan XIX. yüzyıla kadar Karaman Eyaletine bağlı bir sancak merkezi olarak idare edilmiştir. 1856-1857 yıllarında Bozok Eyaletine bağlanan Kayseri⁹², Osmanlı Devleti'nde eyaletlerin kaldırılıp vilayetlerin oluşturulmasıyla 1864 yılında Ankara Vilayetine bağlandı⁹³. 1914 yılında müstakil (bağımsız) hale dönüştürülen Kayseri⁹⁴, 1924'te anayasa hükmüyle vilayet statüsü kazandı⁹⁵.

2.2. Osmanlı'dan Çok Partili Dönemin Başlarına Kadar Kayseri'nin İdari Taksimatı:

Kayseri Osmanlı idaresi altına girince sancak statüsü ile Karaman Eyaletine bağlandı. Tanzimat'la birlikte Ankara Vilayetine dahil olan Kayseri Sancağı, Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında (1914) müstakil bir sancağa (Bu yıllarda Osmanlı Devleti, 23 vilayet ve 21 müstakil sancaktan oluşmaktaydı.) dönüştürüldü. Cumhuriyetle birlikte bağımsız bir vilayet haline gelen Kayseri (1923), Türkiye'nin önemli şehirlerinden bir tanesi olma yolunda bundan sonra adım adım ilerledi. Kayseri, 1914 yılına kadar merkez dahil üç kazadan meydana gelirken, bu tarihte Bünyan ve 1926 yılında Aziziye (Pınarbaşı) kazaları'nın dahil olmasıyla sınırları biraz daha genişledi⁹⁶. 1925 - 1926, 1926 - 1927 ve 1927 - 1928 yıllarına ait Devlet Salnamelerine göre Kayseri; Develi (Everek), Aziziye (Pınarbaşı), Bünyan-ı Hamid (Bünyan), ve İncesu kazalarından meydana gelmektedir. Kayseri Merkez kazasına bağlı olarak, Talas, Efke (Gesi), Erkilet ve Muncusun isimleriyle anılan dört nahiye ve ayrıca 91 köy bulunmaktadır. Develi Kazası; Yahyalı, Bakırdağı, Tomarza (Göstere) nahiyeleriyle 98 köyden, Aziziye (Pınarbaşı) Kazası; Pazarviran, Toklar, Viranşehir, Sarız (Köyyeri) nahiyeleriyle bunlara bağlı 205 köyden, Bünyan Kazası; Akkışla, Sarioğlan, Zamantı (İlbaşı) nahiyeleriyle bu nahiyelere bağlı 91 köyden, İncesu Kazası ise; Karahisar

⁹⁰ Şükrü Karatepe; Kendini Kuran Şehir, İz Yayıncılık, İstanbul, 2001, s.244.

⁹¹ Ahmet Hilmi Kalaç; Kendi Kitabım, Yeni Matbaa, ?, 1960, s.57.

⁹² Galip Eken, "Kayseri Şehir Yönetimine Ait Bazı Bilgiler", III. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri, KAYTAM Yayını, Kayseri, 2000, s.142.

⁹³ Özdoğan; Kayseri..., s.36.

⁹⁴ İpek, "Müstakil Sancaktan...", s.299.

⁹⁵ Karatepe; Kendini..., s.244.

⁹⁶ İpek, "Müstakil Sancaktan...", s.305-306. , Zübeyir Kars, " Kayseri Mutasarrıfı, Adana, Konya ve Sivas Valisi Ahmet Muammer Bey'in Kayseri'nin Çağdaşlaşmasına Katkıları, III. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri, KAYTAM Yayını, Kayseri, 2000, s.290.

(Yeşilhisar) nahiyesiyle 25 köyden meydana gelmektedir⁹⁷.

2.3. Kayseri Belediyesi'nin İlk Kuruluş Yılları:

Kayseri Belediyesi'nin kuruluş yılı olarak genellikle 1869 yılı genel kabul görmüştür. Ancak bu tarihin aslında 7 Nisan 1871 olması gerekir. Padişah Abdülaziz Han'ın fermanı⁹⁸ ile Kayseri'de belediye 7 Nisan 1871'de⁹⁹ kuruldu ve çalışmalarına başladı. Kayseri'de belediye teşkilatı'nın başındaki ilk kişi Mollaoğlu Mustafa Ağa'dır¹⁰⁰. 23 Rebiyülevvel 1284 (25 Temmuz 1867) tarihli, "Daire-i Belediye Meclisleri'nin Vezaif-i Umumiyesi" ve yine "Vilayet Dahilinde Şehir ve Kasabalarda Teşkil Olunacak Devair-i Belediye Meclislerinin Suret-i Tertibi ve Memurinin Vezaifi" adlı talimatnameyle birlikte İstanbul dışındaki Osmanlı şehirlerinde de veyahut bir başka deyişle Dersaadet dışında kalan taşrada da belediye kurulabilmesine imkan sağlayan adım atılmış oldu. 1871 yılında vilayetlerdeki belediye teşkilatlarını düzenleyen yeni bir nizamname yayımlanarak, vali, kaymakam ve mutasarrıf bulunan her şehirde bir belediye meclisi bulunması kararı alındı. Böylece gerçek anlamda belediyeler vilayet idaresi içinde bir varlık olarak ortaya çıkabilmeye başladılar¹⁰¹. Kayseri Belediye Başkanlığına Mustafa Ağa'dan sonra II. Abdülhamit'in iradesiyle 12 Ocak 1880 yılında Tavlusunlu Mehmet Ali Efendi tayin olundu¹⁰².

Kayseri Belediyesine seçimle gelen ilk belediye başkanı, İmamzâde Mehmet Bey oldu. 1909 yılında Hükümet Meydanına konulan bir seçim sandığına yoldan gelip geçenlerin kullandıkları oylarla İmamzâde Mehmet Bey belediye başkanlığına seçildi. O günlerde henüz

⁹⁷ Uygur Kocabaşoğlu; Murat Uluğtekin; Salnamelerde Kayseri, Kayseri Ticaret Odası Yayınları, Kayseri, 1998, s. 241-242,252. Hıfzı Nuri; Kayseri..., s.8.

⁹⁸ Halit Erkiletlioğlu; Kayseri Yakın Tarihinden Notlar, Kayseri Ticaret Odası Yayınları, Kayseri, 1998, s.17.

⁹⁹ Nuri Tortop; Mahalli İdareler, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1986, s.3. , Cahit Beğenç; Kayseri, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik T.A.O. , Ankara, 1950, s.109. , Erkiletlioğlu; Kayseri Yakın..., s.17. , Kazım Özdoğan; Kayseri Tarihi, Erciyes Matbaası, Kayseri, 1948, s.104. , Necmettin Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri Belediyesi, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kayseri, 1995, s.39.

¹⁰⁰ Abdullah Satoğlu, "Belediye Teşkilatı", Kayseri Ansiklopedisi, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002, s.36. , Abdullah Satoğlu; Kayserililerin Ticaretteki Başarı Sırları, Beğendik Kültür Yayınları, Ankara, 1995, s.135.

¹⁰¹ Ziya Kazıcı, "Osmanlı Döneminde Yerel Yönetimler", Yerel Yönetimler ve Eğitim Sempozyumu, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Personel ve Eğitim Dairesi Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 1995, s.99.

¹⁰² Halit Erkiletlioğlu; Osmanlılar Zamanında Kayseri, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Ankara, 1996, s.191.

seçmen listelerinin, kütüklerinin olmayışı gibi sebeplerle belediye başkanının seçimi için böyle bir yol izlenmiştir¹⁰³.

2.4. I. Dünya Savaşından Kurtuluş Savaşı Yıllarına Kayseri ve Kayseri Belediyesi:

Kayseri, I. Dünya Savaşı ve sonrasında ki Mütareke yıllarında her ne kadar işgal edilmeyen birkaç Anadolu şehrinden biri olsa bile yine de, I. Dünya Savaşı'nın getirdiği bunalımlı ve ağır şartlar içinde bütün memleketle beraber ekonomik, sosyal ve siyasal sıkıntılarla yüzyüze geldi. Kayseri'de hükümet otoritesi zayıfladı, asayiş bozuldu, yağma ve eşkiyalık başladı.¹⁰⁴

I. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında Kayseri'nin nüfusu gün geçtikçe arttı. Bunun sebebi Doğu Anadolu'nun Rus işgaline uğramasıydı. Ayrıca, Fransızlar da Mondros Mütarekesi'nden sonra Adana ve Maraş'ı işgal etmişlerdi. Bu işgaller sırasında mağdur olan insanlar Kayseri'ye göçtüler. Bu göçler sebebiyle şehirde pahalılık arttı, un ve ekmek sıkıntısı baş gösterdi¹⁰⁵. I. Dünya Savaşı esnasında, Kayseri Belediye Başkanı olan Rıfat Çalika, durumun vehametini anılarında şöyle dile getirir: “Kayseri Belediye Başkanı olarak, I. Dünya Savaşı içerisinde, akşamdan ekmek bekleyip sabaha çıkanları, çıkamayıp ölenleri gördüm. Ölenleri kaldırdım ve kalanların yaralarına merhem olmaya çalıştım. 23.000 nüfusa kadar belediyeden ekmek te'min etmeye çalıştım. Fakat, Kayseri Belediyesi olarak bulduğum zahireye birçok defa askerler el koydu”¹⁰⁶. Bir savaş süreci yaşanmaktaydı ve cephede ki askere gıda gönderilmesi gerekiyordu. Fakat, Rıfat Çalika, yanbaşındaki insanlara insanî nazarlarla bakarak, onların içinde bulunduğu duruma üzülmemekte, hatta birazda daha fazla bir şeyler yapamamanın verdiği kederle, serzenişte bulunmaktadır.

Şehirde bir de tehcir sonrasında, Mütareke yıllarında, Kayseri'ye geri dönen Ermeniler'in ortaya çıkardığı ev sorunu vardı. Ermenilere ait evler, tehcir sonrasında, evleri kale içinde bulunan Türk ailelere verilmişti. Çünkü, bunların evleri istimlak edilerek kendilerine göç eden Ermeniler'in evleri verilmişti. Geri dönen Ermeniler, kendi evlerine yerleştirilince evleri istimlak edilen Türklerin nerede oturacağı sıkıntısı doğdu. Türkler'in ızdırabını halledecek güçlü bir hükümette yoktu. Daha doğrusu Ermeni'lerin sorunlarını öncelikle çözme yanlısı

¹⁰³ Halit Erkiletlioğlu; Kayseri Yakın..., s.31.

¹⁰⁴ Zübeyir Kars; Milli Mücadele'de Kayseri, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1999, s.7. , Süleyman Beyoğlu, “1914-1922 Yıllarında Kayseri'de Yaşanan Bazı Sıkıntılar”, II. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri, KAYTAM Yayınları, Kayseri, 1998, s.90.

¹⁰⁵ Ahmet Hilmi Kalaç; Kendi Kitabım, Yeni Matbaa, ?, 1960, s.144.

¹⁰⁶ Kalaç; Kendi..., s. 8.

bir hükümet işbaşındaydı¹⁰⁷. Türk ailelerin bir kısmı açlık, sefalet, hastalık ve bakımsızlığın yanında şimdi bir de evsiz yurtsuz kalmışlardı.

Kayseri’de yaşanan bir diğer sıkıntı da Mondros Mütarekesi’nin imzalanmasından sonra işbaşına gelen İtilafçı İstanbul Hükümeti’nin, daha önce Ermenilerle yürüttükleri mücadelelerle ön plana çıkmış olanları İstanbul’a çağırmasıydı. Bu kişiler İstanbul’da Divan-ı Harp’te yagılanmak isteniyordu. Bunların içerisinde mutasarrıf, kaymakam, polis müdürü, nahiye müdürü gibi devlet görevlileri yanında eşraf ve tüccardan da birçok insan bulunuyordu.¹⁰⁸ Bütün Türkiye’de olduğu gibi Kayseri’de de eski İttihatçılardan intikam alma rüzgarları esiyordu. Bu durum Kayseri’li birçok sermaye sahibi insanın şehirden kaçmasına dolayısıyla şehrin ekonomisinin daha da kötüleşmesine yol açıyordu.

Kayseri açısından bir başka olumsuz gelişme, Kayseri’nin hemen güneyinde ki Haçın (şimdiki Saimbeyli), Ermeniler’in kalesi haline dönüşmesiydi. Haçın’da, Fransızlar’ın himayesi altındaki Ermeniler’in gösterdikleri taşkın hareketler, Kayseri ve çevresinde özellikle de Develi’de tepki uyandırmaya başladı. Develi’de insanlar Ermeniler’in taşkınlıklarına tepki göstermeye başlayıp, hatta “ Cemaat- i İslamiye” adı altında bir teşkilat kurmak üzere harekete geçti.¹⁰⁹ Develi’de yapılan hazırlıklar, meydana getirilen milis kuvvetlerle, Fransızlara karşı mücadeleye başlandı. Önce Rumlu (şimdiki Bakırdağı) sonra Feke Kazası işgalden kurtarıldı, Haçın’da birikmiş on bini aşkın silahlı ve asi Ermeni sekiz ay kuşatma altında tutuldu. Yapılan çetin mücadelelerin ardından Saimbeyli de işgalden kurtarıldı, dolayısıyla Kayseri’de böylece rahatladı.¹¹⁰ Develi’de ki bu girişim Kayseri içinde bir nev’i ateşleme görevi yaptı. Kayseri Belediye Başkanı Rıfat Çalika vasıtasıyla İzmir Müdafa-i Hukuk-u Osmaniye ve Konya Redd-i İlhak Cemiyetleri ile temaslar kuruldu.¹¹¹ Aynı milli bağımsızlık ruhuyla Kayseri’de savaştan dönen yedek subaylar tarafından İhtiyat-ı Zabitan (Teavün) Cemiyeti kuruldu¹¹². Bu cemiyet başlangıçta bir yardım cemiyeti olarak kuruldu. Kayseri’de Kışıkapı semtinde merkezi bulunan Cemiyet’te sonraları şehrin aydınları ve eşrafı bir araya gelerek memleket meselelerini görüşmeye başladılar. Bu cemiyetin üyeleri arasında bulunan seçkin münevver ve eşrafın içinde, daha sonraları Kayseri Belediye

¹⁰⁷ Kalaç; Kendi..., s.144.

¹⁰⁸ Hurşit Çalika; Ahmet Rıfat Çalika’nın Anıları, İstanbul, 1992, s. 34-35.

¹⁰⁹ Kars, Milli Mücadele’de..., s.17-19.

¹¹⁰ Kayseri İl Yıllığı; 1973.

¹¹¹ Çalika; Ahmet Rıfat..., s.37.

¹¹² Muhsin İlyas Subaşı; Düünden Bugüne Kayseri, Geçit Yayınları, 4. Baskı, Kayseri, 1998, s. 14.

Başkanlığı yapacak olan Tacettin Tacettinoğlu'da vardır.¹¹³ Cemiyet üyelerinin birçoğu gönüllü olarak Kuva- i Milliye'ye katıldılar. Cemiyet üyeleri Yozgat isyanının bastırılmasına (Bu isyanının bastırılmasına katkıda bulunmak amacıyla Kayseri'den bir gönüllü alayı oluşturuldu. Bu alayın başında 1925-1928 yıllarında Kayseri Belediye Başkan'lığı yapan İbrahim Safa Bey vardı. Bu gönüllü alayının müdahalesine gerek kalmadan Yozgat-Çapanoğlu isyanı bastırıldı.¹¹⁴), Haçın'da Ermenilerle gerçekleşen savaşa katıldılar. Önceleri Sivas Polis Müdürü olan ve Atatürk tarafından İhtiyat-ı Zabitan Cemiyeti'nin başına getirilen Mazlum Rasim'in çıkardığı Adana'ya Doğru Gazetesi'nin çıkarılmasında da Cemiyet'in genç üyelerinin önemli katkıları oldu. İhtiyat-ı Zabitan Cemiyeti bundan başka Kayseri'de okuma-yazma kursları açarak şehrin kültür seviyesini yükseltmeye çalıştı. Cemiyet Kayseri'de ki yetim çocukların kaldığı "Daru'l Eytam" isimli eğitim- öğretim kurumunu da idare etti.¹¹⁵ Anlaşılabacağı üzere gerek milli konularda gerekse eğitim-öğretim ve sosyal konularda Kayseri'nin ilerlemesi hususunda İhtiyat-ı Zabitan Cemiyeti olağanüstü çalışmalar yaptı.

İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali Kayseri'de infial derecesinde bir tepkiyle karşılandı. İtilâf Devletleri Temsilcilerine, Kayseri Belediye Başkanı Rıfat Çalika, Kayseri Ticaret Odası Temsilcileri ve Kayseri Müftüsü'nün imzalarının yer aldığı ve işgalin haksızlığından dem vuran, işgalin derhal sona erdirilmesini talep eden bir protesto telgrafi çekildi.¹¹⁶ Kayseri'de İzmir'in işgalini tel'in etmek üzere bir açık hava mitingi yapılmak istenmişse de, Mutasarrıf Ali Ulvi Bey, Osmanlı Dahiliye Nezareti'nin Kayseri Mutasarrıflığına gönderdiği ve mitinge izin verilmemesini içeren telgrafını bahane ederek izin vermedi. Bunun üzerine İhtiyat-ı Zabitan Cemiyeti, Kışıkapa'da "Aynalı Gazino" diye tabir edilen ve kimi zaman toplantı ve temsiller tertiplenen yerde bir oturum düzenledi.¹¹⁷ Bu tepkiler gösterir ki Kayseri ve Kayseri'liler Milli Mücadele'nin yanındadır.

Kurtuluş Savaşı'nın seyri içerisinde Kayseri'de gerçekleşen bir diğer önemli gelişme de, Sivas Kongresi'ne Kayseri'den gönderilecek delegelerin seçimi ve Sivas Kongresine Kayseri'nin iştirakidir. Sivas'ta Kongre hazırlıkları yapılırken, Kayseri'den üç tane murahhasın kongreye katılması isteniyordu. Kayseri'liler bu kongreye katılıp katılmama

¹¹³ Kalaç; Kendi..., s.146, 157.

¹¹⁴ Çalika; Ahmet Rıfat..., s.60.

¹¹⁵ Kars; Milli Mücadele'de..., s.20-21.

¹¹⁶ Çalika; Ahmet Rıfat..., s.42-43.

¹¹⁷ Kars; Milli Mücadele'de..., s.25-26.

konusunda gizli bir toplantı yapmaya karar verdiler. Toplantının gizli yapılmasının sebebi bu esnada ülke yönetiminde iki farklı gücün ortaya çıkmasıydı. Kayseri’liler, biri İstanbul Hükümeti diğeri de (Anadolu’nun işgaline karşı direnişle karşı konulmasını savunan) Milli Mücadele Hareketi olan ve savundukları görüşler bakımından taban tabana tezat oluşturan bu güçlerden hangisine dahil olunmasının uygun olacağını tartışılması için gizli toplantı yapıyorlardı. Kayseri’nin bu iki taraftan birini tutması ve ona göre bir yön çizmesi gerekiyordu. Toplantı Taşçızâde Mehmet Bey’in evinde yapıldı. Toplantıya Belediye Başkanı Rıfat Çalıka da katıldı ve yapılan seçim neticesinde idare heyeti üyelerinden biri olarak tayin edildi. Seçimle oluşturulan idare heyetinden de; İmamzâde Ömer Bey, Kâtipzâde Nuh Naci ve Kalaçoğlu Ahmet Hilmi’nin Sivas Kongresine Kayseri’yi temsilen gitmelerine karar verildi. Ancak idare Kurulu seçimleri dedikoduya sebep olduğu ve Kayseri Halkı’nın çoğunluğunun toplantıya katılmadığı iddiaları ortaya atıldığı için, her mahalden temsilci bulundurulmak suretiyle, 23 Eylül 1919’da yapılan ikinci toplantı sonucunda yeni bir idare heyeti oluşturuldu. Belediye Başkanı Rıfat Çalıka yine idare kurulu içerisindeydi. Bu toplantıda da yine birincisinde olduğu gibi, İmamzâde Ömer Bey, Kâtipzâde Nuh Naci ve Kalaçoğlu Ahmet Hilmi Bey’in Kayseri’yi temsilen Sivas Kongresine katılmasına karar verildi.¹¹⁸ Kayseri’den Sivas Kongresine katılanlar, M. Kemal’in kongreye katılmak konusunda neden geç kalındığını sorması üzerine, Kayseri’lilerin mühim bir konuda karar verirken, itidalle ve her türlü sonuçları hesaplayarak harekete geçmek karakterinde olduklarını, bunun için biraz geç kalındığını söylemişler, “Kayseri bundan böyle sizin safınızda ve emrinizde vatanî vazifesini yapacaktır.” demişlerdir. Kayseri’liler bu olay vesilesiyle Kayseri Şehri’nin gerektiğinde vatan için her şeyi yapacağını, hiçbir fedakarlıktan kaçınmayacağını ve aynı zamanda sağduyularının ne kadar isabetli kararlar alabildiğini bir kez daha ispatlamış oldular.

Kayseri’den Sivas Kongresi’ne katılan temsilciler, Sivas’ta beş gün kalıp, kongre kararlarını ve beyannamesini, “İrade-i Milliye” gazetesi’nin çıkan nüshalarını da alarak Kayseri’ye geri geldiler.¹¹⁹ Kayseri’de Sivas Kongresi’nin değerlendirilmesi için Ahmet Paşa İlkokulu binasında yine bir toplantı tertiplendi. Bu toplantıda, katılımcıların hepsinin ittifakıyla, Kayseri’de “Anadolu ve Rumeli Müdafa-i Hukuk Cemiyeti”nin bir şubesinin açılmasına

¹¹⁸ Çalıka; Ahmet Rıfat..., s.38. , Kars; Milli Mücadele’de..., s.30-33..

¹¹⁹ Kalaç; Kendi..., s.154.

karar verildi. Ayrıca, gizli oylamayla idare heyeti seçimi yapıldı. Üyeler arasında 1939 ve 1942-1943 yıllarında Kayseri Belediye Başkanlığı yapacak olan Faik Seler de vardı.¹²⁰

2.5. Tek Parti Döneminde Kayseri'nin Nüfusu ve Cumhuriyet'in Başlarında Kayseri'nin Genel Görünümü:

Zübeyir Kars'ın hazırladığı Kayseri Mutasarrıfı Muammer Bey'in tanıtıldığı makalede 1922 yılında Kayseri'nin nüfusu 222.452 olarak ifade edilmiştir¹²¹. 1924-1925 yıllarında yayınlanan Türk Ticaret Salnamesi şehrin merkezi nüfusunu 60.000, vilayetin kendisine bağlı yerleşim birimleriyle birlikte genel nüfusunu ise 250.000 olarak ifade etmiştir. (Bu salnamede bahsi geçen yıllarda Kayseri'nin nüfusunun yanısıra, genel durumu hakkında da bilgi verilmiştir. Cumhuriyetin başlarında Kayseri'nin görünümü hakkında ipucu olabileceği düşüncesiyle şu bilgileri aktarabiliriz; “Kayseri bu yıllarda 114 mahalleden oluşmaktadır. Şehirde; 10.233 hane, 3.722 dükkan ve mağaza, 120 fırın, 30 han, 11 hamam, 23 çeşme, 1 petrol deposu, 1 silah deposu, 150 cami ve mescit, 7 kilise, 4 tane büyük okul, 1 belediye bahçesi, 1 hastane, 1 kışla bulunmaktadır. Bu yıllarda Kayseri’de “Kayseri Milli Anonim Şirketi” isimli bir şirket bulunmaktadır. Kayseri bu dönemde daha çok kitre üretip satarken, dışardan da gıda, manifatura (fabrikada imal edilen her türlü dokuma) türü mamüller satın almaktadır”.) 1925-1926 Türkiye Cumhuriyeti Salnamesine göre, Kayseri Vilayeti'nin nüfusu, kendisine bağlı kaza, nahiye ve köylerle birlikte 200.225’dir. Bu nüfusun 195.082’si Türk, 1813’ü Ermeni, 66’sı Ermeni Protestan, 146’sı Ermeni Katolik’tir. 1926–1927 Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi ise Kayseri’nin nüfusu olarak 258.508 rakamını vermiştir. Bu nüfusun 129.017’si erkek, 129.491’i ise kadınlardan müteşekkildir¹²². Kayseri’ye ait 1973 yılında çıkarılan il yılığına baktığımızda ise Kayseri’nin nüfusu için şöyle bir tablo ortaya çıkıyor: 1927 yılında Kayseri’nin merkez nüfusu 100.006, kaza ve köyleriyle birlikte nüfusu ise 250.490’dır. 1935 yılında Kayseri merkez nüfusu 114.781, toplam nüfus ise 287.617’dir. 1940 yılında Kayseri’nin merkez nüfusu 127.875 iken toplam nüfus 318.556’dır. 1945 yılında Kayseri’nin merkez nüfusu 140.861 iken, toplam nüfus 344.290’dır. 1950 yılında Kayseri’nin merkez nüfusu 155.699 iken, toplam nüfus 403. 861 olmuştur¹²³.

Kayseri’nin nüfusuyla ilgili olarak salnamelerde inişli-çıkışlı ifadeler ortaya çıkmış olsa bile

¹²⁰ Kalaç; Kendi..., s.154-155. , Kars; Milli Mücadele’de..., s.38.

¹²¹ Kars; “ Kayseri Mutasarrıfı...”, s.290.

¹²² Kocabaşoğlu; Uluğtekin; Salnamelerde..., s.231, 235, 241-242, 259.

¹²³ Kayseri İl Yıllığı, 1973, s.30.

bir gerçeğin altını çizmek gerekir ki o da Kayseri'nin nüfusu her geçen yılla birlikte büyümüştür.

2.6. KAYSERİ BELEDİYESİ'NİN ÇEŞİTLİ ALANLARDAKİ FAALİYETLERİ

2.6.1. KAYSERİ BELEDİYESİ'NİN EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL ALANDA YAPTIĞI FAALİYETLER:

Rıfat Çalıka, Belediye Başkanlığı zamanında, 1914 yılında savaş sebebiyle şehirde ekmek kıtlığı yaşandığı için “Ekmek Tevzi Komitesi” kurarak halka vesika ile ekmek dağıtılmasını sağladı. Rıfat Çalıka'nın “Milli Teavün Cemiyeti” adını taşıyan ve zenginlerden temin ettiği yardımları fakirlere ulaştırmayı hedefleyen yardım cemiyeti'nin kuruluşunda da büyük katkıları oldu.

Rıfat Çalıka'nın 15 ay gibi kısa süren ikinci defaki belediye başkanlığı döneminde yaptığı bir başka önemli faaliyet de (1924-1925) Kayseri'de ki iffetsiz kadınları Cumhuriyet Mahallesi'nde ki bir evde toplamasıydı. Böylece hem sağlık hem de asayiş yönünden Kayseri rahata kavuştu¹²⁴.

İbrahim Safa Bey eğitim-öğretime katkıda bulunan belediye başkanlarından. Karakürkçü Mahallesi'nde yine kendi adını taşıyan bir ilkokul yaptırdı. Karakürkçü Mahallesi'ndeki mezarlık kaldırılarak yerine yapılan ve Safa İlkokulu adını taşıyan okul İbrahim Safa Bey'in Kayseri'ye yaptığı önemli hizmetlerden biridir. İbrahim Safa Bey'in önemli bir başka hizmeti ise sağlık alanında oldu. Memleket Hastanesi'nin (Gültepe Hastanesi) ikinci katının yapımında verdiği destekle, birinci katı 1908 yılından önce tamamlanan Memleket Hastanesi'nin açılmasını sağladı. Hastane, İbrahim Safa Bey zamanında 1928'de Atatürk tarafından hizmete açıldı.

İbrahim Safa Bey döneminde Kayseri Belediyesi'nin bir başka faaliyeti ise Osman Kavuncu (İstanbul) Caddesi üzerinde ki Halkevi'nin açılışıdır (1927). (Bu bina, Kayseri Belediye Başkanlarından Mehmet Çalık döneminde yıktırılmıştı)¹²⁵. Bahsi geçen Halkevi binası

¹²⁴ Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.57,58,62. , Dayıoğlu; Kuruluşundan..., s.21-23.

¹²⁵ Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.73. , Kadir Dayıoğlu; Kuruluşundan Günümüze Kayseri Belediye Başkanları, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara, 1998, s.33.

önceleri Türk Ocağı olarak faaliyet gösterirken, 24 Haziran 1932 yılından itibaren Kayseri’de Halkevi’nin açılışıyla birlikte Halkevi binası olarak kullanılmaya başlandı. Halkevi’nin İstasyon Caddesi üzerindeki yeni binasının inşası Mayıs 1941 tamamlandı, 22 Şubat 1942’de de C.H.P. Müfettişi Agah Sırrı Levend, Kayseri Milletvekilleri, Nazmi Toker, A. Hilmi Kalaç, Suad Hayri Ürgüplü, Reşit Özsoy, Ömer Taşcıoğlu ve Kayseri Valisi Halil Aksoy’un katıldığı bir törenle hizmete açıldı. (Bugün bu bina Şehir Tiyatrosu olarak kullanılıyor.) Kayseri’nin Halkevi’nin, Kayseri’nin sosyal, kültürel, ekonomik, bilimsel açılardan gelişiminde olağanüstü katkıları oldu. Kayseri Halkevi’nin, 1932-1950 yılları arasında faal olan dokuz şubesinin faaliyetlerini izah ettiğimizde sanırım ne demeye çalıştığımız daha iyi anlaşılacaktır:

Dil ve Edebiyat Şubesi: 1932-1937 yılları arasında 284, 1937-1950 yılları arasında da 113 konferans tertiplendi. 1941 yılından itibaren Halkevi’nde “*Serbest Konuşmalar Geceleri*” düzenlenerek isteyen herkese dilediği bir konuda konuşma fırsatını verildi. Ayrıca yine 1940’lı yıllardan sonra şehrin belirli noktalarına tesis edilen hoparlörler vasıtasıyla Halkevi’nde verilen konferans, söylev ve temsiller ile radyodaki önemli haberler Halkevi’ne gelemeyenlere dinlettirildi. Belirli gün ve haftalarda ünlü Türk büyüklerini anma ve önemli tarihi günleri kutlama programları da düzenlenip, başta Çanakkale Zaferi, Atatürk’ün Kayseri’ye ilk gelişi (Atatürk Günü), I. ve II. İnönü Zaferleri, Sakarya Savaşı, 30 Ağustos Zaferi, Montrö Antlaşması gibi önemli tarihi olayların yıldönümleri kutlandı, Atatürk, Ziya Gökalp, Şinasi gibi Türk tarihine damgasını vurmuş olan şahsiyetler için anma programları düzenlendi. Bu faaliyetlere ek olarak halkın dil ve edebî sahada yeteneklerini gösterebilmesi ve yeni Türk alfabesinin yaygınlaşması amacıyla hikaye, güzel yazı yazma ve şiir yarışmaları da tertiplendi.

Güzel Sanatlar Şubesi: Halkevi’nin bu şubesi 1932-1950 yılları arasında özellikle müzik ve resim alanlarında faaliyet gösterip, 1932-1937 yılları arasında 133 konser verdi, müziğe hevesli gençlere, caz, alaturka ve alafranga müzik alanında nota, keman, saz kursları açtı, Gesi Bağları, Germir Bağları, Şerif Hanım, Kar Bürümüş, Erkilet gibi 14 mahalli türkünün derlenerek notaya geçirilmesini sağladı. Özellikle kadınlara yönelik olarak onbeş günde bir Halkevi salonunda ücretsiz sinema filmleri gösterilip, ayrıca umuma yönelik filmler de seyrettirildi. Bu tür faaliyetler sayesinde çok sayıda vatandaşın Halkevi’ne gelmesi temin edildi.

Gösteri Şubesi: Gösteri Şubesi tarafından 1932-1937 yılları arasında 136 temsil verilip, 1932-1950 yılları arasında da 27 farklı oyun sahneye konuldu. Bu oyunların bazılarının isimleri şunlardır: İstiklâl, Akın, Kahraman, Köy Muallimi, Mete, İnkılâp Çocukları, Mavi Yıldırım, Devrim Yolcuları, Kozanoğlu, Bir Doktorun Ödevi, Taş Parçası, Eğitimci, Hasbahçe, Babür Şahın Seccadesi, Akıl Taciri, İmralının İnsanları, Yanlış Yol, Gördüğüm O Cihan, İstiklâl, Akıl Taciri, İstiklâl Uğrunda.

Spor Şubesi: Spor Şubesi tarafından bir futbol takımı kurulup, Erciyesspor ve Yılmazspor adlı iki futbol kulübünün kurulmasına da yardımda bulunuldu. Kayseri’de bulunan spor kulüpleri arasında çeşitli müsabakalar tertiplenip, dereceye giren kulüp ve sporculara çeşitli ödüller verildi. Ayrıca futbolun yanısıra dağcılık ve kayak gibi diğer spor branşlarında da faaliyet gösterilip, Kayseri Dağcılık ve Kış Sporları Kulübü’nün kuruluşuna katkıda bulunuldu. Hem spor ve hem de sağlık amacıyla Erciyes’e tırmanışlar düzenlenip, Tekir’e, Talas’a çeşitli geziler ve yürüyüşler yapıldı.

İçtimâî Yardım Şubesi: 1932-1937 yılları arasında 1500 kişiye toplam 3.585 TL yardımda bulunulup, 2486 hastanın muayene ve tedavisi yaptırıldı. Yardıma muhtaç öğrencilere yiyecek, giyecek, ve eğitim-öğretim araçlarının temin edilmesi hususunda yardımcı olundu.

Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi: Okuma-yazma kursları düzenlenip, okuma yazma bilmeyen vatandaşlara bu kurslar aracılığı ile okuma-yazma öğretilti. Bütünlemeye kalan öğrencileri sınavlara hazırlamak amacıyla İngilizce, Fransızca, Almanca, Fizik, Kimya ve Matematik derslerinden kurslar açıldı. Halka yönelik, muhasebe, motor bilgisi ile belediyede çalışanlara ve esnafa yönelik olmak üzere yeni ölçü ve tartıların öğretildiği çeşitli kurslar açıldı. Bayanlara yönelik olarak da biçki, dikiş ve steno kursları açıldı. Ayrıca Güzel Sanatlar Şubesi ile birlikte nota, saz, keman gibi çeşitli kurslar da düzenlendi.

Kütüphane ve Neşriyat Şubesi: 1932 yılında Halkevi ilk açıldığı zaman Kütüphane ve Neşriyat Şubesi’nde 210 kitap ve 312 mecmua bulunmaktaydı. Bu sayı zaman içerisinde 6464 kitap ve mecmuaya kadar çıktı. Şube tarafından üç adet gezici kütüphane kurulup, Zincidere Köyü ve Kayseri Cezaevi’nde okuma odaları açıldı. 1 Mart 1938 tarihinden Mart 1950 tarihine kadar toplam 85 sayı çıkacak olan Halkevi’nin yayın organı olma özelliğini taşıyan “Erciyes” dergisi çıkarıldı. Neşriyat Kolu tarafından 1950 yılına kadar 21 eser yayınlanıp, çeşitli broşürler bastırılarak bu broşürler köylülere, çiftçilere ücretsiz olarak dağıtıldı.

Köycüler Şubesi: Tavlusun, Argıncık, Talas, Kırınardı, Gesi, Erkiilet gibi Kayseri’ye yakın köylere geziler tertip edildi. Köylerden şehre gelen köylülere şehirdeki işlerinde yardımcı olunup, Halkevi’nde açılan poliklinikte ihtiyaç sahibi hastalar ücretsiz olarak muayene ve tedavi ettirildi, ilaçları karşılandı, gerektiğinde köylülere nakdî yardımda bulunuldu.

Tarih ve Müze Şubesi: Kayseri’de bulunan Hitit ve Selçuklu dönemlerine ait eser ve kalıntılar tespit edilerek tetkikleri yapıldı ve bunların koruma altına alınarak Kayseri Müzesi’ne kazandırılması için çaba gösterildi. Kayseri Vilayet Gazetesi ile Erciyes Dergisi’nde bu tarihi eserler ile ilgili çok sayıda makale ve güncel yazılar yayınlandı¹²⁶.

Medeni Kanun İbrahim Safa Bey’in belediye başkanlığı döneminde yürürlüğe girmişti. Kayseri Belediyesi bu sebeple bir evlendirme memurluğu kurdu¹²⁷.

Resim 1: Saat Kulesi ve Tan Sineması.¹²⁸

Kayseri Belediyesi şehrin sosyal alanda gelişmesi için önemli girişimlerde bulundu. Cumhuriyet Meydanı’nda “Belediye Bahçesi” içine Tan Sineması adıyla bir sinema yapıldı. Kayseri’nin bu ilk sineması’nın temelleri 1933 yılında vali ve belediye başkanı Nazmi Toker

¹²⁶ Mustafa Şanal; Kayseri Halkevi ve Faaliyetleri (1932-1950), s.123,125,193-196, (Basılmamış Eser), Mustafa Şanal, “Türk Kültür Tarihi İçerisinde Kayseri Halkevi ve Faaliyetleri (1932-1950)”, Milli Eğitim Dergisi, S. 161, Ankara, Kış 2004, s.48-56.

¹²⁷ Dayıoğlu; Kuruluşundan..., s.34.

¹²⁸ Karakaya; Karakaya; Anımsamalar..., s.115.

zamanında atıldı¹²⁹. Cumhuriyet Meydanında hemen Kayseri Saat Kulesinin yanında olan Tan Sineması, açılışından itibaren Kayseri ve Kayseri’liler için önemli bir sosyal aktivite mekanı oldu. Sinema salonunda kimi zaman siyasi içerikli filmler de izlettirildi. Malum, bu dönem “Tek Parti Dönemi”ydi. Mesela; 09.03.1940 Cumartesi günü Tan Sineması’nda Halkevi tarafından Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’nün doğu vilayetleri seyahatlerine, Cumhuriyet Bayramı kutlamalarına ve C.H.P. Kurultayı’na ait çeşitli filimler izleyicilere seyrettirildi. C.H.P. Genel Merkezi tarafından filme aldırılan seyahat, kutlama töreni ve kurultay toplantısı kalabalık bir davetli kitlesi tarafından izlendi. (Kayseri’de faaliyet gösteren ikinci sinema 14. 02. 1947 Cumartesi günü açılışı yapılan Kayseri Halkevi Sineması’dır. Sinema’nın açılışında “*Acı Günlerim*” adlı film izlettirilmiştir¹³⁰). Ayrıca, şehrin bir diğer eğlence mekanı olan ve içerisinde büyük bir havuz bulunan Belediye Bahçesi de Nazmi Bey, zamanında yapıldı¹³¹.

Hayrullah Ürkün zamanında, şehrin sosyal açıdan gelişiminde önemli bir mekan olan “Şehir Kulübü” açıldı. Cumhuriyet Meydanında bugün Melikgazi Kaymakamlığı ve İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü olarak kullanılan binanın olduğu yerde açılan “Şehir Kulübü”nün, zemin katı kulüp, üst tarafları ise otel olarak kullanılmaktaydı¹³². Şehir kulübü insanların bir araya gelip sosyal faaliyetlerde bulunabildikleri bir mekan olmaktan başka partiler düzenlenilip ilmi ve sosyal meselelerde konferanslar verilen bir yer olarak düşünülmüştür. Mesela; 25. 01. 1941 Cumartesi günü Şehir Kulübü’nde Halkevi tarafından 250 kişilik bir çay ziyafeti verilmişti. Ziyafete C.H.P.’si müfettişi Agah Sırrı Levend’in yanı sıra Kayseri’de misafir olarak bulunan Maraş Milletvekili Ziya Tayran da katıldı. Davetliler, Şehir Kulübü’ne saat 15.00’te gelmeye başladılar. Saat 16.00’da ise salonda oturacak yer kalmamıştı. Agah Sırrı Levend, tüm masaları gezerek herkese “Hoş geldiniz” dedi ve tüm katılanlara teşekkür etti. Halkevi Başkanı Ömer Sıtkı Erdi, ilk olarak bir açılış konuşması yaptı. Konuşmasına şu sözleri ile başlamıştır:

“Muhterem Büyükler, Sevgili Arkadaşlar,

Hepinizi Halkevi adına samimiyet ve sevgi ile selamlarım... Bayanlar, Baylar! Bilmek ve iman etmek lazımdır ki dünyanın en mükemmel milletine mensubuz. Lafta değil ilim gözü ile... Brakisefal ırk denilen beyaz insan zümresinin en mükemmel numunelerinden biri de

¹²⁹ Kayseri Gazetesi, S. 774, 20 Temmuz 1933 Perşembe. , Kayseri Gazetesi, S. 999, 28 Birinci Teşrin (Ekim) 1935 Pazartesi.

¹³⁰ Şanal; Kayseri Halkevi..., s.100,166,

¹³¹ Kayseri Gazetesi, S. 774, 20 Temmuz 1933 Perşembe. , Kayseri Gazetesi, S. 999, 28 Birinci Teşrin (Ekim) 1935 Pazartesi.

¹³² Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.116. , Dayıoğlu; Kuruluşundan..., s.53.

Türk milletidir. Bu velud (verimli) milleti gerileten sebepler, yerinde saydıran amillerin hepsi yok edilmiş, hepsi kaldırılmıştır...”¹³³.

Faik Seler döneminde Düvenönü’nde halkın un ihtiyacını karşılamak üzere faaliyet gösteren “Un Pazarı” açıldı. İnsanların günümüzdeki gibi hazır ekmek tüketmediği, un yoğurarak fırında pişirttiği dönemde un pazarı’nın kurulması önemli bir hizmettir¹³⁴.

Şehir içinde bulunan ve kokuya sebep olan pastırma işlikleri yine Faik Seler döneminde mezbaha yanında yapılan yeni yerlerine taşındılar. Böylece şehir kokudan kurtulduğu gibi, belediye de bu pastırma işliği olarak yapılan binaların kirasını alarak yeni bir gelir kaynağına sahip oldu¹³⁵.

Resim 2: Kayseri Belediyesi (1905).¹³⁶

Başkan Emin Molu döneminde Kayseri Belediyesi bir arazöz yaptırmıştır. Bu arazöz hem yangınlarda hem de yazın tozan yolların ıslatılmasında kullanıldı¹³⁷.

Hem Emin Molu zamanında, hem de bundan sonraki dönemlerde Kayseri Belediyesi sivrisineklerle ve sıtma hastalığı ile mücadele etmeye çalıştı. Hergün, Belediye tarafından görevlendirilen ve gündelikleri belediye tarafından ödenen beş amele kendilerine verilen on

¹³³ Şanal; Kayseri Halkevi..., s.109.

¹³⁴ Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.122.

¹³⁵ Kayseri Gazetesi, S. 1726, 12 Nisan 1943 Pazatesi.

¹³⁶ Melikgazi Belediyesi Basın-Yayın Müdürü Faruk Yaman’ın Kayseri Fotoğraf Albümünden.

¹³⁷ Kayseri Gazetesi, S. 1806, 7 Şubat 1944 Pazartes.

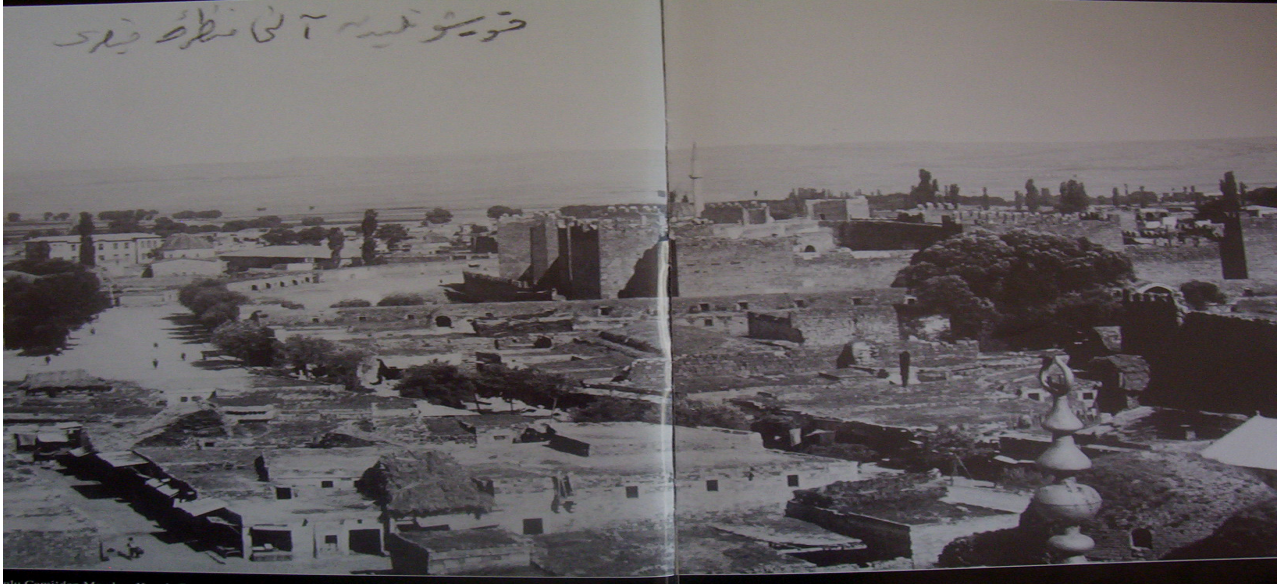
teneke mazot'u sivrisinek yetiştiren ortamlara dökerek, sinek oluşturan yerlerin kurutulması için çalıştılar¹³⁸. İlerleyen süreçte, Belediye'nin sivrisinekle yaptığı mücadele etkisini göstermiş, mezbahanın da şehrin dışına taşınması sayesinde şehirdeki sinek sayısında gözle görülür bir azalma olmuştur¹³⁹.

Ayrıca bugünkü Atatürk stadının yapılabilmesine imkan sağlayan istimlaklar ilk defa Sait Koçak zamanında yapıldı. Bugünkü şehir mezarlığı'nın (Asri mezarlık) temelleri de ilk defa Sait Bey zamanında atıldı¹⁴⁰.

2.6.2. KAYSERİ BELEDİYESİ'NİN İMAR ALANINDAKİ FAALİYETLERİ:

Rifat Bey zamanında, Kağrı Pazarı'nda ki mezarlık kaldırılarak buraların pazaryeri olarak düzenlenilmesi sağlandı¹⁴¹.

Birinci Dünya Savaşı ve müteakip yıllarda şehrin içinde bulunan mezarlıklar yavaş yavaş kaldırılarak tasfiye edildi. Önemli olarak kabul edebileceğimiz gelişmelerden birisi de Rifat Çalika ve İbrahim Safa Bey zamanında Cumhuriyet Meydanı'nın ilk defa düzenlenilmeye başlanmasıdır. Osman Kavuncu (İstanbul) ve Sivas Caddelerinin düzenlenilmesi, Setenönü

Resim 3: Kurşunlu Camii'nden Meydan, Kapalı Çarşı, ve Kale (1920).¹⁴²

¹³⁸ Kayseri Gazetesi, S. 1841, 26 Haziran 1944 Pazartesi.

¹³⁹ Kayseri Gazetesi, S. 2122, 22 Mayıs 1947 Perşembe.

¹⁴⁰ Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.133 - 134. , Dayıoğlu; Kuruluşundan..., s.63.

¹⁴¹ Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.57,58,62. , Dayıoğlu; Kuruluşundan..., s.21-23.

Caddesi'nin açılışı Kayseri'nin imarı konusunda Cumhuriyetin hemen başlarında imar alanındaki faaliyetler açısından söylenebilecek önemli gelişmelerdir¹⁴³.

Resim 4: İstasyon Caddesi, Mezarlık olan alan bugünkü Vali Konağı ve Şehir Tiyatrosu.¹⁴⁴

Muhittin Bey döneminde Kayseri'nin imarı konusunda ki gelişmelere baktığımız zaman, İstasyon caddesi'nin açılmasını en başta söyleyebiliriz. Bu güzergahta şehrin ileri gelenlerinin evlerinin olması caddenin açılması işini bir hayli zorlaştırdığı için istimlak hususunda sıkıntılar yaşandı. Ancak Vali Fuat Tuksal'a rağmen, Muhittin Bey'in kararlı tutumu sayesinde cadde açıldı. Vali Fuat Tuksal'ın istimlaklar konusunda şehrin ileri gelenlerinden yana bir tavır izlemesi Belediye Başkanı Muhittin Bey'in istifasına sebep oldu¹⁴⁵.

Necmettin Bey'in 1942'ye kadar devam eden ikinci dönem belediye başkanlığında özellikle şehrin imarı konusunda önemli mesafeler alındı. Bu dönemde Hükümet Binası, Halkevi,

¹⁴² Karakaya; Karakaya; Anımsamalar..., s.34-35.

¹⁴³ Kayseri Gazetesi, S. 2065, 29 Ekim 1946 Salı.

¹⁴⁴ Karakaya; Karakaya; Anımsamalar..., s.37.

¹⁴⁵ Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.83. , Dayıoğlu; Kuruluşundan..., s.38. , Kayseri Gazetesi, S.558, 8 Haziran 1931 Pazartesi.

Dikimevi, P.T.T., Tekel Binası, Vali Konağı, İstasyon Caddesindeki Kız Enstitüsü, Bölge Sanat Okulu yapılmaya başlandı ve mezbaha tamamlandı¹⁴⁶.

Resim 5: Şule Parkı ve Cumhuriyet Meydanı (1930).¹⁴⁷

Necmettin Bey'in belediye başkanlığı zamanında Mimarşinan Parkı içerisine yaptırılan Şehir Gazinosu'nun imara aykırı olarak yapıldığı tespit edilip, Belediye Meclisinin, binanın yıkılması gerektiğine dair kararının Danıştay tarafından da onanması üzerine bina yıkılıp, müteahhidin masraflarına binaen talep ettiği 1697 liranın ödenmesine karar verildi¹⁴⁸.

Resim 6: Sahabiye Medresesi (1960).¹⁴⁹

¹⁴⁶ Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.94. , Dayıoğlu; Kuruluşundan..., s.44. , Kayseri Gazetesi, S.1698, 4 İkinci Kanun (Ocak) 1943 Pazartesi.

¹⁴⁷ Karakaya; Karakaya; Anımsamalar..., s.34-35.

¹⁴⁸ Kayseri Gazetesi, S. 1422, 21 Mart 1940 Perşembe.

¹⁴⁹ Karakaya; Karakaya; Anımsamalar..., s.79.

Resim 7: Kurşunlu Camii (1935).¹⁵⁰

Nazmi Toker dönemi Kayseri’de belediyeciliğin gerçekten ivme kazandığı bir zaman dilimi oldu. İnönü ve Atatürk Bulvarı ile Gülük Caddesi bu dönemde açıldı. Mimarsinan Parkı’nın yanındaki dükkanlar yıkılarak Mimarsinan Parkı genişletildi. Cumhuriyet Meydanı da geniş ölçüde bu dönemde açıldı. Nazmi Bey’in gayretiyle Cumhuriyet Meydanına 1 Mart 1935 günü açılışı yapılan Atatürk Heykeli dikildi. Bugün bu heykel Büyükşehir Belediyesi önünde,

Resim 8: Atatürk Anıtı’nın Açılışı (1935).¹⁵¹

¹⁵⁰ Karakaya; Karakaya; Anımsamalar..., s.56.

¹⁵⁰ Karakaya; Karakaya; Anımsamalar..., s.150.

Mustafa Kemal Paşa Bulvarı üzerinde bulunmaktadır¹⁵². Eski zabıta memuru Ahmet Durak’la yaptığım görüşme sırasında edindiğim bilgilere göre Nazmi Toker, “Kapalı Çarşı”nın üstünü de açtırdı. Üstü kapalı olan bu çarşının insan sağlığı için elverişli olmadığını düşünüyordu¹⁵³. Yine bu dönemde Halk Fırkası önündeki cadde de 1862 metre uzunluğunda parke ile döşendi¹⁵⁴.

Mustafa Toksöz’ün belediye başkanlığı döneminde Kayseri Kalesi etrafında ki hendekler doldurtuldu. Şehrin savunması için yapılan Kayseri Kalesi’nin çevresine geniş hendekler kazılarak savunma pekiştirilmeye çalışılmıştı. Başkan ayrıca şehri ağaçlandırmak için de çaba sarfetti¹⁵⁵.

Hayrullah Ürkün döneminde Kiçikapı ve Ahmet Paşa Okulu çevresindeki bozuk kaldırımlar tamir edildi¹⁵⁶. Kayseri’nin en işlek caddelerinden olan Kazancılar Çarşısı’nın daha önceden iri taşlarla yapılmış olan orta kaldırımı baştan başa parke olarak yeniden yaptırıldı. Kazancılar Caddesi’nin Kayseri Lisesi meydanına kadar uzatılmasına başlandı. Tren İstasyonu’ndan Düvenönü’ne doğru giden bir yol yapılması için çalışmalara başlandı. Ayrıca yol yapılan bu alandaki kaldırımlar da parke ile döşendi. Hayrullah Ürkün zamanında yine Düvenönü Meydanından Gülük Camii’ne kadar uzanan bir yol açılmasına başlandı¹⁵⁷.

Emin Molu zamanında, Kiçikapı–Yoğunburç, Düvenönü–Gazipaşa Okulu (Bugünkü Kayseri Milli Eğitim Müdürlüğü’nün yanındaki ilköğretim okulu), Şiremenli ve Bahçebaşı yolları parkelendi. Bu yerlerin parkelenmesi için civarda oturan halktan da maddi destek alındı¹⁵⁸.

¹⁵² Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.107. , Dayıoğlu; Kuruluşundan..., s.48- 49.

¹⁵³ Ahmet Durak, Eski Zabıta Memuru. Ahmet Durak isimli eski bir belediyeçi ile yaptığım görüşmede, Kayseri’nin 1930-1950’li yıllardaki durumu ve Kayseri Belediyesi’nin çalışmaları hakkında bilgiler aldım. Ahmet Durak 1912, Kayseri doğumlu. 1940 yılında belediyede önce tahsildar olarak göreve başlamıştı. Daha sonra, 1943 yılından emekli oluncaya kadar zabıta olarak görev yaptı. Ahmet Durak’la Yenışehir, Beşparmak Caddesi, Zabıta Blokları, No:1’deki evinde 04. 06. 2005 tarihinde görüştüm. Ahmet Durak’la yaptığım görüşme sırasında Nazmi Toker’in kişilik olarak çok sert bir mizaca sahip olduğunu hatırladı. Hatta babasından duyduğuna göre; “Nazmi Bey şehirde gezer ve bastonuyla göstererek şurayı yıkın, derdi. Bastonuyla işaret ettiği yer derhal yıkılırdı”.

¹⁵⁴ Kayseri Gazetesi, S. 774, 20 Temmuz 1933 Perşembe. , Kayseri Gazetesi, S.999, 28 Birinci Teşrin (Ekim) 1935 Pazartesi.

¹⁵⁵ Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.114. , Dayıoğlu; Kuruluşundan..., s.51.

¹⁵⁶ Kayseri Gazetesi, S. 1104, 16 İkinci Teşrin (Kasım) 1936 Pazartesi.

¹⁵⁷ Kayseri Gazetesi, S. 1180, 1 Eylül 1937 Perşembe. , Kayseri Gazetesi, S. 1184, 18 Birinci Teşrin (Ekim) 1937 Pazartesi.

¹⁵⁸ Kayseri Gazetesi, S. 1812, 2 Mart 1944 Perşembe.

Emin Molu'nun Başkanlığı döneminde, Kayseri için yaptığı en önemli iş Kayseri'ye bir imar planı çizdirtmesidir. Alman Prof. Ösner başkanlığında, Prof. Ahmet Aru'ya şehrin imar planını çizdirmiştir¹⁵⁹.

Sait Koçak döneminde, Emin Molu döneminde hazırlanan Kayseri Şehri imar planının uygulanmasına ve bu iş için gerekli olan istimlakların yapılmasına başlandı. Ayrıca Nazmi Toker zamanında yapılan Atatürk Heykeli'nin alt kaidesi de yaptırılarak imar planında ki yerine kaldırıldı¹⁶⁰.

2.6.3. KAYSERİ BELEDİYESİ'NİN ŞEHRİN İMARINA YÖNELİK NÂZİM PLAN HAZIRLAMA GAYRETLERİ:

Kayseri'de Belediye imar İşlerinde planla çalışılmaya ilk adım, 1882 yılında şehrin haritasının Jean S. Eutyides isimli mühendise çizdirilmesi suretiyle atıldı. Bundan sonraki ilk çalışma 1922 yılında Belediye Başkanı Rıfat Çalika zamanında oldu. Bu dönemde Kayseri'nin 1/500 ve 1/1000 ölçeğinde iki haritası yaptırıldı. Daha sonra mühendis Avni Par tarafından yine 1/500 ölçeğinde Kayseri'nin daha sonraki yıllarda yapılacak olan imar faaliyetlerine de ışık tutacak olan harita çizildi. Fakat bütün bu çalışmalar sadece içinde bulunulan durumun tespiti açısından fayda sağlamış olup ileriye dönük kapsamlı çalışmalar olma özelliği taşımamaktaydılar. Ancak kapsamlı bir imar faaliyeti olmamakla birlikte her yeni gelen belediye başkanıyla birlikte imar ve inşaa açısından zaruret haline gelmiş olan bazı faaliyetlerin yürütülmesi şeklinde çalışmalar oldu¹⁶¹. Kayserinin, Meşrutiyet Devrinde başlayan imar ve inşaa işleri, 1940'lara kadar bir imar planı olmaksızın daha çok belediye başkanlarının ve valilerin insiyatifinde yürüdü. Kayserinin modern bir şehir haline gelişinde Ankara'dan Kayseri'ye kadar getirilen tren hattı etkili olmuştur. Bundan sonra Kayseri'de fabrikalar kurulmaya başlar. Sümerbank Bez Fabrikası, Hava İkmal Bakım Merkezi gibi yoğun işçi istihdamı yapan yerler şehrin hem maddi gelişiminde hem de sosyal gelişiminde tesirli oldu. Sanat Okulunun açılışı da Kayseri'de yeni bir işgücünün doğmasına katkıda bulundu¹⁶². 1932'li yıllarda Kayseri'nin bir imar planı çizildi ve Bayındırlık Bakanlığı bu

¹⁵⁹ Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.128. , Dayıoğlu; Kuruluşundan..., s.57. , Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (B.C.A.), No. 030.11./1.163.23.16. , Muharrem Barut; Selam Kayseriliye, Uğur Matbaası, Eskişehir, 1976, s.84.

¹⁶⁰ Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.133-134. , Dayıoğlu; Kuruluşundan..., s.63.

¹⁶¹ Kayseri Gazetesi, S. 2065, 29 Ekim 1946 Salı.

¹⁶² Kayseri Gazetesi, S. 2062, 17 Ekim 1946 Perşembe. , Kayseri Gazetesi, S. 1502, 30 İkinci Kanun (Ocak) 1941 Perşembe.

projeyi 1935’de onayladı. Ancak bu plan şehrin gerçekleriyle uyuşmamaktadır. Bu plana göre, şehrin genelinin yıkılıp yeniden yapılması gerekiyordu. Şehrin tarihi eserlerini nirengi noktası yaparak çizilmiş olan bu plan zaten kaynakları çok kısıtlı ve parası olmayan Kayseri Belediyesi’nin birçok istimlaklar yapmasını gerektiriyordu¹⁶³. 1935’de ki haritanın yerine 1944’te önce 1/5000 ölçeğinde bir avan (yardımcı) proje Nafia Vekaleti (Bayındırlık Bakanlığı) Şehircilik Bürosu uzmanı Prof. Ösner’e çizdirildi ve bu plan Belediye Meclisi’nin onayından geçti. Prof. Ösner, Kayseri’de beraberindeki Yüksek Mimar Muzaffer Berberoğlu ile birlikte Eskişehir, Köşdağı ve Çifte Kümbetler civarındaki yüksek tepelere çıkarak şehri inceledi. Ayrıca Cumhuriyet Meydanı, İstasyon civarı ve merkezi alış – veriş mekanlarının (çarşı) gibi önemli yerlerin Belediye Fen Heyeti tarafından 1/500 ölçeğinde resimleri hazırlandı. Kayseri’nin tam manasıyla imarını mümkün kılmak ve düzenli bir şehir oluşturabilmek için şehrin gökyüzünden 1/800 ölçeğinde fotoğrafları da çekildi¹⁶⁴. Alman şehircilik uzmanı Prof. Ölsner’in çizmiş olduğu 1/5000 ölçeğindeki Kayseri’nin avan projesinden sonra 1/2000 ölçeğinde şehrin asıl imar planını çizmek üzere yine şehircilik uzmanlarından biri olan Kemal Ahmet Aru Kayseri’ye geldi ve Kayseri’nin düzenli bir şekilde şehirleşmesinde önemli katkıları olan Kayseri imar planı böylece ortaya çıktı¹⁶⁵.

2.6.4. ELEKTİRİK HİZMETİ:

Rıfat Çalıka döneminde mahallelerin aydınlatılması için fenerler kullanılmaktaydı. Mahallelerin köşe başlarına konulan fenerlerle şehir geceleri aydınlatılmaya çalışılırdı¹⁶⁶.

Kayseri ilk defa İbrahim Safa Bey döneminde elektrikle tanıştı. İbrahim Safa Bey, Kızıkapı semtine kurdurduğu 75 beygir gücünde ki dizel motorla çalışan bir sistemle çok kısıtlı da olsa Kayseri’nin Cumhuriyet Meydanı, Kızıkapı, Düvenönü bölgelerini elektrikle tanıştırdı . Daha sonra Kayseri’li birkaç tüccarın biraraya gelmesiyle Bünyan Şelalesinden istifade ederek elektirik üreten “Kayseri ve Civarı Elektrik Türk Anonim Şirketi” kuruldu. 400 Bin lira sermayeli şirket, ürettiği elektiriğin kilovatını 15 kuruşa abonelerine ulaştırmaktadır¹⁶⁷. “Kayseri ve Civarı Türk Anonim Şirketi” başta Kayseri Belediyesi adına İbrahim Safa bey

¹⁶³ Kayseri Gazetesi, S. 1181, 6 Eylül 1937 Pazartesi.

¹⁶⁴ Kayseri Gazetesi, S. 1859, 2 Birinci Teşrin (Ekim) 1944 Cumartesi. , Kayseri Gazetesi, S. 1827, 24 Nisan 1944 Pazartesi.

¹⁶⁵ Kayseri Gazetesi, S. 1850, 31 Temmuz 1944 Pazartesi.

¹⁶⁶ Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.57,58,62. , Dayıoğlu; Kuruluşundan..., s.21-23.

¹⁶⁷ Kayseri Gazetesi, S. 525, 2 Şubat 1931 Pazartesi. , Kayseri Gazetesi, S. 1387, 10 İkinci Teşrin (Kasım) 1939 Cuma.

olmak üzere, Taşcızâde Mehmet Rahmi Bey ve Cıngılızâde Ömer Fevzi Beyler ile Kayseri'nin ileri gelen pekçok tüccarının (Cıngılızâde Halit Fevzi, Hacı Bekirzâde Abdullah, Hacı Nuhzâde Mehmet, Kayseri Mebusu Selahzâde Ahmet Hilmi v.s.) katılımıyla kurulmuş bir şirkettir. Şirketin sermayesi 1.800.000 liradır. Şirketin kuruluş amacı Bünyan Kazasında, Sarımsaklı Suyu diye anılan kaynaktan istifade ederek elektrik üretmek ve Kayseri Şehrini, Bünyan Kazasını ve Talas Nahiyelerini aydınlatmaktır. Yap-İşlet-Devret modeliyle faaliyet gösterecek olan şirketin işletmeyi kuranların elinde elli yıl süreyle kalması kararlaştırılmıştır¹⁶⁸. Şirket daha yaygın olarak kullanılabilecek olan elektriği daha ucuza üretmiştir. Daha önce belediyenin kilowatını 25 kuruşa sattığı elektriği 15 kuruşa satmaya başladı¹⁶⁹. Bu Şirket Kayserinin ihtiyaç duyduğu elektiriği rahatlıkla üretebilecek güce sahipti. Hatta Kayseri'de ki bazı fabrikalarda bu elektrik enerjisinden istifade etmeye başladılar. Bünyan Şelalesinden 22 bin volt elektrik üretilmiş ve başta Kayseri'nin ana caddeleri olmak üzere şehrin çoğunluğuna elektrik verebilme imkanı doğmuştur. Ancak, elektriğin şehre dağıtımı konusun da yeterli şebeke donanımının olmayışı sebebiyle sıkıntılar da yaşandı¹⁷⁰. Belediye, 1944'lü yıllarda Elektrik Şirketinin Kayseri Belediyesi tarafından satın alınabilmesi için "Kayseri Belediye Meclisi Umum Heyetini" olağanüstü toplantıya çağırdı ve bu işin halli için bundan sonra da pek çok defa görüşmeler yapıldı¹⁷¹. Sonuçta Osman Kavuncu dönemine geldiğimizde Kayseri Belediyesi'nin Elektrik Şirketindeki hissesi % 72'ye ulaştı¹⁷². Belediye'nin şirketi elli yıl yönetme hakkı 1970'li yıllarda sona erdi. 12 Eylül 1980 askeri hareketinden sonra Kayseri Belediyesi'nin yönetimindeki elektrik şirketi, T.E.K.'e (Türkiye Elektrik Kurumu) devredildi. 1990 yılında T.E.K.'le Kayseri ve Civarı Türk anonim Şirketi arasındaki mahkeme sonuçlandı. Şirket mahkemenin aldığı kararla yetmiş yıllığına bir kez daha Kayseri Belediyesi'ne verildi¹⁷³.

2.6.5. KAYSERİ BELEDİYESİ'NİN ULAŞIM FAALİYETLERİ:

İbrahim Safa Bey döneminde Kayseri'ye tren geldi. Ulaşım ve ekonomik kazanç açısından Kayseri için önemli olan Kayseri-Ankara demiryolu İbrahim Safa Bey zamanında tamamlan-

¹⁶⁸ Kayseri ve Civarı Elektrik Türk Anonim Şirketi Esas Mukavelenamesi, Sümer Matbaası, s. 3-4.

¹⁶⁹ Kayseri Gazetesi, S. 525, 2 Şubat 1931 Pazartesi.

¹⁷⁰ Kayseri Gazetesi, S. 1387, 10 İkinci Teşrin (Kasım) 1939 Cuma.

¹⁷¹ Kayseri Gazetesi, S. 1861, 7 Eylül 1944 Perşembe. , Kayseri Gazetesi, S. 1863, 14 Eylül 1944 Perşembe.

¹⁷² Dayioğlu; Kuruluşundan...,s.32.

¹⁷³ Dayioğlu; Kuruluşundan...,s.32. , Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.72-73.

narak törenle hizmete girdi¹⁷⁴.

Muhittin Bey döneminde ise Kayseri-Sivas arasının tren yolu bağlantısıyla birbirine bağlanması sağlandı. Kayseri bu sayede Karadeniz ve Doğu Anadolu ile bağlanmış oldu¹⁷⁵.

Resim 9: İstasyon Binası (1930-1933).¹⁷⁶

Sait Koçak döneminde Kayseri Belediyesi Otobüs İşletmeleri kuruldu ve 8 tane otobüs satın alındı¹⁷⁷. Bugün milyonluk bir şehir olan Kayseri'nin ulaşımını sağlayan Kayseri Belediyesi Otobüs İşletmesi'nin temelleri böylece atılmış oldu. Kayseri Belediyesi Otobüs İşletmesi'nin henüz yeni kurulduğu yıllarda yıllık getirisi 200.000 lira civarındaydı. Ayrıca şehirde 1945'li yıllarda 150 civarında motorlu araç vardı¹⁷⁸.

2.6.6. SU İŞLERİ:

Necmettin Bey'in Belediye başkanlığına seçildiği dönemde günümüzdeki gibi tek dereceli seçim sistemi uygulanmamaktaydı. İlk önce halk tarafından belediye meclis üyeleri seçilir, daha sonra da bu üyeler kendi aralarından belediye başkanını seçerlerdi. Necmettin Bey ilk defa belediye başkanı seçildiğinde belediye meclisine hitaben şöyle bir konuşma yapmıştı:

¹⁷⁴ Gürsel Korat; Sokakların Ölümü, İletişim Yayınları, İstanbul, 1997, s.18. , Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.74.

¹⁷⁵ Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.84. , Dayıoğlu; Kuruluşundan..., s.38.

¹⁷⁶ Nilay Karakaya; Nihat Karakaya; Anımsamalar, MGrup Matbaacılık A.Ş. , Kayseri, 2002, s.131.

¹⁷⁷ Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.133 - 134. , Dayıoğlu; Kuruluşundan..., s.63.

¹⁷⁸ Beğenç; Kayseri..., s.110.

“Büyük ve mesuliyetli işin icra mevkiine beni intihap ettiniz (seçtiniz). Vazifemin ehemmiyetini müdrükim (anlamış, kavramış bulunmak). Vatani bir vazife olmak itibariyle maalfithar (iftihar ederek, övünerek) kabul edeceğim ve muvaffak (başarılı) olmaya çalışacağım”¹⁷⁹. Necmettin Bey bu düşüncelerle belediye başkanlığına başlamış ve onun zamanında önemli işler yapılmıştır. 28 Kanun-u Evvel 1931 (28 Aralık 1931) tarihli Kayseri Gazetesinden öğrendiğimize göre Necmettin Bey Kayserinin su meselesini oldukça iyi değerlendirdi ve bu sorunun halli için bir komisyon kurdurdu. Bu komisyon Kayseri’nin su ihtiyacının karşılanması için gerekenler hususunda araştırmalar yapacaktı¹⁸⁰. Kayseri’nin su kaynakları etüd edildiği zaman görülmüştür ki, şehir gayet zengin su kaynaklarına sahiptir. Bu sebeple Kayseri’de ki her eve, ticarethaneye, müesseselere su götürebilmek imkanı araştırılmaya başlandı¹⁸¹.

Hayrullah Ürkün zamanında, Kayseri’nin su ihtiyacının giderilmesi için proje hazırlattırıldı¹⁸².

İbrahim Kirazoğlu’nun Belediye Başkanlığı döneminde ise, Belediyeler İmar Heyeti Fen Şefliği Su Mütahassısı Muzaffer Arulat getirilerek, Kayseri’nin başta Erciyes olmak üzere Kıranardı, Keykubat, Karpuzatan, Horsana suları etüd edildi¹⁸³.

Ayrıca Sait Koçak döneminde de Kayseri’nin içme suyu problemi için etraflı araştırmalar yapılmaya devam edildi¹⁸⁴.

2.6.7. MEZBAHA MESELESİ:

Şehrin kaynak ayırması gereken önemli konulardan biri de mezbaha meselesi idi. Kayseri sucuk ve pastırma imalinde ileri bir şehir özelliği taşımaktadır. Bu şehirde heryıl, 20 bin büyükbaş, 30 bin küçükbaş hayvan kesimi yapılmaktadır. Bu sebeple hem sağlık hem de ekonomik kazanç açısından Kayseri’nin acilen bir modern mezbahaya ihtiyacı bulunmaktaydı. 1930’lu yılların başında mezbaha yapılabilmesi için gereken kaynak belediyede olmadığı için bu işin halli için İl Özel İdaresi’nin kefaleti ya da yapılacak

¹⁷⁹ Kayseri Gazetesi, S. 536, 16 Mart 1931 Pazartesi.

¹⁸⁰ Kayseri Gazetesi, S. 616, 28 Kanun-u evvel (Aralık) 1931 Pazartesi.

¹⁸¹ Kayseri Gazetesi, S. 1369, 7 Eylül 1939 Perşembe.

¹⁸² Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.116. , Dayıoğlu; Kuruluşundan..., s.53.

¹⁸³ Kayseri Gazetesi, S. 1886, 24 İkinci Kanun (Ocak) 1944 Pazar.

¹⁸⁴ Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.133 - 134. , Dayıoğlu; Kuruluşundan..., s.63.

mezbahadan elde edilecek gelir karşılık gösterilmek şeklinde bir çözüm yolu bulunması düşünülmüştür¹⁸⁵.

Hayrullah Bey, belediye başkanlığı zamanında Kayseri'nin en büyük ihtiyaçlarından biri olan mezbahanın yapılabilmesi için gayret etti. Bu sebeple Ankara'ya da giderek görüşmelerde bulundu¹⁸⁶. Kayseri Belediye Meclisinde ifade edildiğine göre mezbaha meselesi'nin halledilmesi için 200.000 lira gerekiyordu¹⁸⁷. Belediye Meclisi bir sonraki toplantısında mezbaha yapılmasına karar vererek bütçeden 200.000 lira ayrılmasını kabul etti¹⁸⁸.

Kayseri'nin önemli ihtiyaçlarından olan mezbaha Necmettin Feyzioğlu'nun ikinci Belediye Başkanlığı zamanında tamamlanarak hizmete girdi¹⁸⁹. Bu dönem itibariyle mezbahanın Belediye'ye yıllık getirisi 180.000 lira oldu¹⁹⁰.

2.6.8. TEMİZLİK İŞLERİ:

Ahmet Hamdi Bey, Kayseri Belediyesi'nde yeterli ödenek olmadığı için kendi şahsi mülkünden satarak belediye personelinin maaşlarını ödeyip, şehrin temizlik işlerinin ifası için kadınlardan bir ekip oluşturarak hizmet etmeye çalıştı.¹⁹¹

Rıfat Bey zamanında, Kayseri Belediyesi, 8 temizlik arabası, 8 arabacı, 14 at, 20 tanede temizlik amelesi ile şehri temizlemeye çalışıyordu¹⁹².

Hayrullah Ürkün zamanında Kayseri'nin temizliğine önem verilip, öncelikle büyük caddeler başta olmak üzere şehrin köşe bucak temizliği için gayret sarfedildi¹⁹³.

Kayseri eski zamanlarda oldukça tozlu bir şehir olduğu için Belediye'ye ait arazözle yollar sulanırdı. Kayseri'nin sokakları gayet dar olup en fazla 3 metre genişliğindeydi. Damları toprak olan Kayseri Evleri'nin üstünden kürenen karlar sokak aralarına atılırdı. Şehirde

¹⁸⁵ Beğenç; Kayseri..., s.110, Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.93. , Dayıoğlu; Kuruluşundan..., s.42-43.

¹⁸⁶ Kayseri Gazetesi, S. 1191, 15 İkinci Teşrin (Kasım) 1937 Perşembe.

¹⁸⁷ Kayseri Gazetesi, S. 1153, 27 Mayıs 1937 Perşembe.

¹⁸⁸ Kayseri Gazetesi, S. 1154, 31 Mayıs 1937 Pazartesi.

¹⁸⁹ Kayseri Gazetesi, S. 1698, 4 İkinci Kanun (Ocak) 1943 Pazartesi.

¹⁹⁰ Beğenç; Kayseri..., s.110.

¹⁹¹ Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.63-65. , Dayıoğlu; Kuruluşundan...,s.26-27.

¹⁹² Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.57,58,62. , Dayıoğlu; Kuruluşundan..., s.21-23.

¹⁹³ Kayseri Gazetesi, S. 1104, 16 İkinci Teşrin (Kasım) 1936 Perşembe.

kanalizasyon olmadığı için sokak aralarında biriken bu karlar yolların çamur olmasına sebep olur, şehrin imajı açısından hiçte hoş olmayan manzaralar ortaya çıkardı. Şehirde 1940'lı yıllardan itibaren betonarme binalar yapılmaya başlaması ve yine aynı yıllardan itibaren uygulanmaya başlanılan düzenli şehirleşme çalışmaları, yolları dar, çamur içinde olan şehir görünümünü yavaş yavaş ortadan kaldırmaya başladı¹⁹⁴.

¹⁹⁴ Osman Akşehirlioğlu'ndan aldığım bilgiler. Kayseri Belediye Başkanlarından Nafiz Akşehirlioğlu'nun oğlu ve ilk Belediye Başkanı Mollaoğlu Mustafa Ağa'nın torunu olan Osman Akşehirlioğlu'yla, 09. 06. 2005 tarihinde kendi evinde görüştüm. 1925 doğumlu olan Osman Akşehirlioğlu, Talas'ta eski Amerikan Koleji'nin karşısında oturmaktadır. Kendisi 1952 yılında Kayseri Belediyesi'nde kısa bir süre için elektrik mühendisi olarak çalışmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Cumhuriyetin Kuruluşundan Çok Partili Döneme Kadar Görev Yapan Belediye Başkanlarının Biyografileri:

3.1. Nakipzâde Ahmet Hamdi Bey: (1920-1922 / 1922-1924)

Babasının adı Mehmet, annesinin adı Advîye olan Ahmet Hamdi Bey, 1875 yılında Kayseri’de doğdu. 1939 yılında yine Kayseri’de öldü. Azize ve Şaziye isimli eşleriyle olan evliliğinden on çocuğu olmuştur. Mahkeme katibi olarak ilk görevine başlayan Ahmet Hamdi Bey, görevinde başarılı olmuş ve nihayetinde Develi’de savcılığa (müstantik) kadar yükselmiştir. Bu göreve bir süre devam eden Ahmet Hamdi Bey, politikaya girmiş ve il genel meclisi üyeliğine seçilmiştir. Anadolu ve Rumeli Müdafı-i Hukuk Cemiyeti’nin Kayseri şubesi üyeliğini de yapan Ahmet Hamdi Bey, 1920-1922 ve 1922-1924 tarihlerinde, iki dönem Kayseri Belediye Başkanlığı’nda bulundu.

Resim 10: Ahmet Hamdi Bey.¹⁹⁵

¹⁹⁵ Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.63.

Milli Mücadele yıllarına tekabül eden bu yıllarda belediyenin hiçbir gelirinin olmaması münasebetiyle büyük sıkıntı çekildi. 1922 yılında şehrin ileri gelenlerinin baskıları sonucunda görevinden ayrılmak zorunda kalan Ahmet Hamdi Bey, yine aynı yıl içinde Kayseri halkının çok büyük bir kısmının oyunu alarak yeniden başkanlığa seçildi. Şehrin temizliğine büyük önem veren Ahmet Hamdi Bey zamanında ayrıca kimi mezarlıklar kaldırılarak caddeler açıldı. Misafirperverliği ile tanınan Başkan, Atatürk'ü de Kayseri'yi ziyareti sırasında evinde ağırlamıştır¹⁹⁶.

3.2. Rıfat Çalika (1914-1920/ 1924-1925)

Babası Mustafa Rahmi, annesi Vesile'dir. Ayşe ve Hafize isimli iki eşi olan Rıfat Beyin Hurşit, Fatma, Şaban ve Vesile isimli dört çocuğu olmuştur. 1888 yılında Kayseri'de doğan Rıfat Çalika, 1963 yılında Kayseri'de öldü. Aslında soyadı olarak "Çalıkağaoğlu"nu seçmiş ancak nüfus idaresi bu durumu "Soyadı Kanunu"na aykırı bularak, kabul etmemiştir. Rıfat Bey'de bu sebeble soyadı olarak Çalika'yı aldı.

Resim 11: İlerleyen yaşlarında Rıfat Çalika.¹⁹⁷

Babası'nın memuriyeti sebebiyle Osmanlı ülkesinde pek çok yere gitmek zorunda kalan Rıfat Çalika, ilk öğrenimini Kayseri'de yaptı. Orta öğrenimine Selanik Askeri Rüşdiyesi'nde

¹⁹⁶ Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.63-65. , Dayıoğlu; Kuruluşundan..., s.26-27.

¹⁹⁷ Emekli Sandığı Arşivi, Dosya Numarası (D. No.): VH000180.

devam eden Çalıka idadi'yi (bugünkü karşılığı lise) Adana'da tamamladı. Yüksek tahsilini İstanbul Hukuk'ta bitiren Rıfat Bey aliyyül âla (pekiyi) derece ile mezun olarak 30 Temmuz 1327'de (M.12. 8. 1911) diplomasını almıştır¹⁹⁸. Üniversite yıllarında Adliye dairelerinde çeşitli görevler aldı. (Adliye Nezareti Sicil Kalemi Kitabeti-3 Ağustos 1325 - M.16. 8. 1909, Adliye Nezareti Birinci Kitabeti – 21 Eylül 1329 - M.4. 10. 1913). Balkan Savaşlarına katılan Rıfat Bey buradan Akçabat Bidayet Müdde-i Umumiliği (savcı) görevine başladı. (13 Teşrin-i Evvel 1329 - M.26. 10. 1913). Fakat kısa bir süre sonra Kayseri Belediye Başkanlığı'na seçilerek (20 Temmuz 1330 – M.2. 8. 1914) Kayseri'ye gelmiş ve böylece ilk belediye başkanlığı dönemi başlamıştır. Kurtuluş Savaşı yıllarında aktif bir şekilde Milli Mücadele'nin yanında ve içinde yeralan Rıfat Bey Kayseri'de Anadolu ve Rumeli Müdafa-i Hukuk Cemiyetini kurdu. Anadolu ve Rumeli Müdafa-i Hukuk Cemiyeti Kayseri Şubesi'nin ilk başkanlığını da yine Rıfat Bey yapmıştır. Son Osmanlı Mebusan Meclisine Kayseri Mebusu olarak seçilen Rıfat Bey (24 Nisan 1336 – M.24. 4. 1920), belediye başkanlığı görevinden ayrılarak İstanbul'a gitti. Ancak İstanbul'un işgali üzerine Ankara'ya gelerek I. Dönem T.B.M.M.'de milletvekili oldu. I. T.B.M.M.'de Adalet Bakanlığına seçilen Rıfat Bey Lozan Anlaşmasının imzalanmasına kadar bu görevde kaldı. II. Dönem Meclis için yapılacak olan seçimlerde adaylığını koymadı¹⁹⁹. Yeniden Kayseri'ye dönen Rıfat Bey, birkez daha Kayseri Belediye Başkanlığına seçildi. 1924 yılında Kayseri Belediye Başkanlığına seçilen Rıfat Bey 1925 yılında kendi isteğiyle bu görevinden istifa etti. 1927 yılına kadar Kayseri'de herhangi bir görev almayan Rıfat Bey, Kayseri'li bazı işadamlarının da katılımıyla kendisinin öncülüğünde özel bir şirket olan Bünyan İplik Dokuma Fabrikasını kurdular. Bu fabrika daha sonra Sümerbank tarafından satın alınmıştır. Rıfat Bey ise bundan sonra Sümerbank'ın mülkiyetinde bulunan bu fabrikanın müdürlüğünü yaptı. 1934 yılında müdürlük görevinden ayrılan Çalıka 1934-1938 yıllarında herhangi bir işle meşgul olmadı. 1938 yılında Adana'ya yerleşen Rıfat Bey, burada Kayseri'li işadamlarıyla beraber Adana Türk Nebati Yağ Fabrikasını kurarak bu fabrikanın müdürü olarak başına geçti. 1944 yılında aktif iş hayatından da ayrılan Rıfat Bey 1944-1948 yıllarında Kayseri'de yaşamıştı. 1948 yılında İstanbul'a giderek ölüm tarihi olan 1963'e kadar burada hayatını emekli olarak devam ettirdi. 1 Ocak 1949 yılından itibaren devletin ilk devre T.B.M.M. üyelerine verdiği vatani hizmet

¹⁹⁸ Türkiye Büyük Millet Meclisi (T.B.M.M.) Arşivi, Rıfat Çalıka'nın Milletvekili Mazbatası.

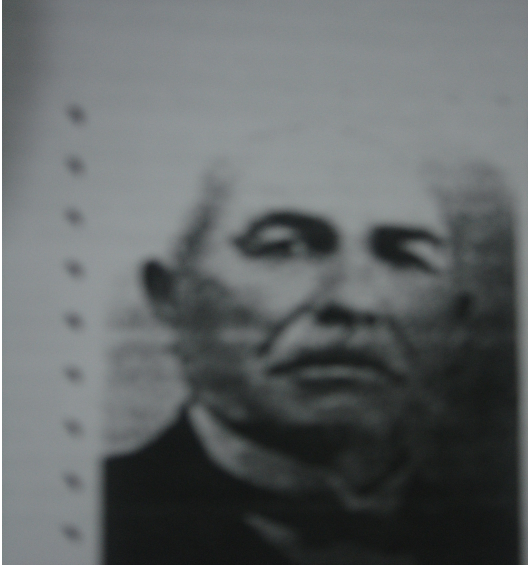
¹⁹⁹ Emekli Sandığı Arşivi, Dosya Numarası (D. No.): VH000180. , Doğan Soysal, "Rıfat Çalıka'nın Arkasından", Ahmet Rıfat Çalıka'nın Anıları, İstanbul, 1992, s.179. , Bayram Bayraktar, "Meclis-i Mebusan ve Büyük Millet Meclisinde Milletvekilliği Yapan Ahmet Rıfat Çalıka'nın Anılarında Kayseri ve Türkiyeden Yansımalar", IV. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri, Kayseri, 2003, s.83. , Ahmet Hilmi Kalaç; Kendi Kitabım, Yeni Matbaa, ?, 1960, s.159. , T.B.M.M. Arşivi, Rıfat Çalıka'nın Milletvekili Mazbatası.

tertibinden 350 lira emekli maaşı olarak hayatını idame ettiren Rıfat Çalıka, 1963 yılında prostat kanserinden öldü²⁰⁰.

Rıfat Çalıka namuslu, çalışkan ve alçakgönüllü bir yöneticiydi.

3.3. İbrahim Safa Bey:

İbrahim Safa Bey Kayseri doğumlu belediye başkanlarından olup (1875), yine Kayseri’de ölmüştür. Ölüm tarihi 12 Eylül 1931’dir²⁰¹. 1925 yılında Rıfat Çalıka’nın görevinden ayrılmasıyla yerine geçen İbrahim Safa Bey, bu görevini 1928 yılına kadar yürüttü. İbrahim Safa Bey’in Ayşe isimli eşiyle olan evliliğinden sekiz çocuğu oldu. İbrahim Safa Bey, iyi bir öğrenim görmemiş olmasına rağmen ufku açık, çalışkan belediye başkanlarımızdandır. İbrahim Safa Bey’in asıl iştiğal sahası tüccarlıktır, halı ticareti ile meşgul olmaktadır²⁰².

Resim 12: İbrahim Safa Bey.²⁰³

İbrahim Safa Bey Atatürk’ün Kayseri’yi ziyareti sırasında Atatürk’e hitaben bir şeyler söylemek istemiş ancak kendisi nâtik (Çok konuşmayan)²⁰⁴ bir insan olmadığından konuşamamıştı. Atatürk’e ağzını göstererek “Burada yok ama, (kalbini göstererek) herşey burada” demişti.²⁰⁵

²⁰⁰ Hurşit Çalıka; Ahmet Rıfat Çalıka’nın Anıları, İstanbul, 1992, s.10-14. , Emekli Sandığı Arşivi, D. No.: VH000180.

²⁰¹ Kayseri Gazetesi, S. 586, 14 Eylül 1931 Pazartesi.

²⁰² Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.72. , Dayıoğlu; Kuruluşundan..., s.31.

²⁰³ Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.72.

²⁰⁴ Şemseddin Sami; Kâmûs-ı Türki, Çağrı Yayınları, 10. Baskı, İstanbul, 2001, s.1449.

3.4. Muhittin Gürbaz:

1891 yılında Kayseri/Hacılar’da doğan Muhittin Bey soyadı kanunu’nun çıkmasıyla “Gürbaz” soyadını aldı²⁰⁶. Babasının adı Osman, annesinin ki ise Pembe Hanım’dır. Çok genç yaşında, 47 yaşında Kayseri’de öldü²⁰⁷. Muhittin Bey döneminde, Belediyede “Ayar Memurluğu” kurularak vatandaşların elindeki ölçü araçlarının belediye tarafından doğruluğunun tasdiki ve onaylanması temin edildi.

Resim 13: Muhittin Gürbaz.²⁰⁸

3.5. Halil Çılsal:

Muhittin Gürbaz’ın vali ile arasındaki sürtüşmeden dolayı istifa etmesi dolayısıyla Kayseri Belediye Başkanlığı görevini Belediye Meclisi üyelerinden Halil Çılsal dört ay süreyle vekaleten yürüttü. Halil Bey Kayseri’de 1290 yılında doğdu. 28 Ağustos 1942 tarihinde ölen Çılsal, Necmiye ve Müşriye Hanımlarla evlendi. Halil Bey’in Şöhret, Ayşe, Servet, İnayet isimli kızları ve İhsan isimli bir de oğlu oldu.

Halil Çılsal’ın kısa Belediye Başkanlığı süresince önemli bir gelişme olmamış Belediye işleri rutin bir şekilde işlemeye devam etmiştir²⁰⁹.

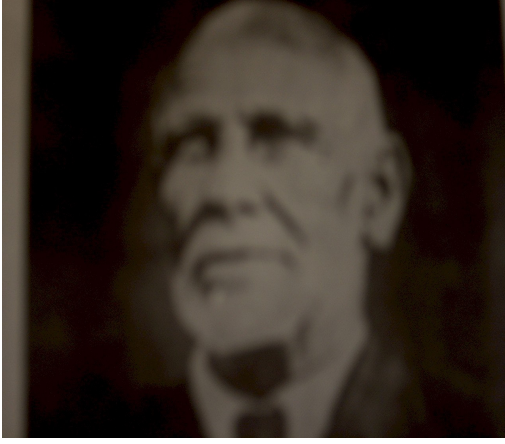
²⁰⁵ Osman Akşehirlioğlu’ndan aldığım bilgi.

²⁰⁶ Kayseri Gazetesi, S. 921, 14 İkinci kanun (Ocak) 1935 Pazartesi.

²⁰⁷ Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.83-84. , Dayıoğlu; Kuruluşundan..., s.38. , Kayseri Gazetesi, S. 558, 8 Haziran 1931 Pazartesi.

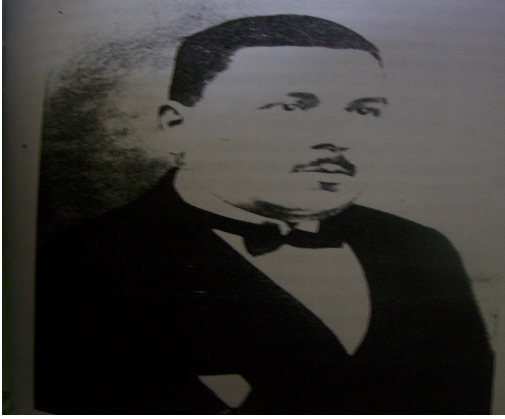
²⁰⁸ Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.82.

²⁰⁹ Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.87.

Resim 14: Halil Çilsal.²¹⁰

3.6. Necmettin Feyzioğlu:

Resim 15: Necmettin Feyzioğlu.²¹¹

1303 (M.1887) yılında Kayseri'nin Muammer Bey Mahallesinde doğan Necmettin Feyzioğlu'nun babası Feyzi Bey, annesi ise Advie Hanım'dır. Ayşe ve Zarife isimli eşlerinden altı çocuğu oldu. Asıl mesleği avukatlık olan Necmettin Bey, ilk görevine Niğde Bidayet Mahkemesi Azası olarak başladı. 12 Ocak 1330 – M.25.1.1915 günü askerlik görevine başlayarak 15 Mayıs 1331 – M.28.5.1915 günü terhis oldu. 4 Kasım 1338 (M.4. 11. 1922) - 1 Eylül 1340 (M.1. 9. 1924) yıllarında Kayseri Lisesi'nde hukuk ve iktisat öğretmenliği yapan Necmettin Bey, 20 Eylül 1340 (M.20. 9. 1924) - 1 Kasım 1340 (M.1. 11. 1924) tarihleri arasında da yine Kayseri Lisesi'nde sosyoloji ve felsefe derslerine girdi. Necmettin Feyzioğlu, 1 Mayıs 1926–15 Haziran 1926 tarihlerinde ise Kayseri Lisesi'nde dini ilimler öğretmenliği (Bugünkü din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenliği) yaptı²¹². Necmettin

²¹⁰ Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.87.

²¹¹ Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.90.

²¹² Emekli sandığı Arşivi, D. No.: 87511003.

Feyzioğlu'nun hukukçuluğu (İstanbul'da hukuk eğitimi görmüştür)²¹³ ve öğret-menliği yanında gazeteci bir kişiliği de vardır. Kayseri'nin ilk günlük gazetesi olan ve 1338 (M.1922) yılında Cuma günleri hariç hergün yayınlanan Misak-ı Milli Gazetesi'nin imtiyaz sahibi Necmettin Bey'dir. Kurtuluş Savaşı'nın en buhranlı günlerinde çıkardığı gazete ile toplumu aydınlatmayı amaçlamıştır²¹⁴.

Necmettin Bey iki dönem Kayseri Belediye Başkanlığı yaptı. Birincisi, 22 Kasım 1930'da başlayan ve 21 Kasım 1932'ye kadar devam eden dönem, ikincisi ise, 10 Ağustos 1939'da başlayan ve 4 ağustos 1942'ye kadar devam eden dönemdir²¹⁵. Necmettin Feyzioğlu'nun Kayseri Belediye Başkanı olduğu dönemde 1930 yılında 1580 sayılı Belediye Kanunu yayınlandı. Hukukçu bir belediye başkanı bu dönem itibariyle Kayseri için büyük kazanç oldu. Necmettin Çalışkan'ın Belediye Başkanlığı sırasında Kayseri'de bir tanesi merkez belediye, dört tane de kaza belediyesi ile birlikte toplam beş belediye bulunmaktadır. Necmettin Bey zamanına gelinceye kadar Kayseri Belediyesi'nin Cumhuriyetin ilanından sonra yaptığı işleri kısaca ifade etmek gerekirse: sekiz kilometre şose, iki park, umuma ait on iki bina yapıldı. Ayrıca elektrik şirketine de % 25 hisse ile yani yüz bin lira karşılığı olmak üzere ortak olundu²¹⁶.

Necmettin Feyzioğlu döneminde Kayseri Belediyesi'nin bütçesine baktığımızda: 1931 yılı için bütçe, Belediye Meclisinde 150.000 lira olarak kabul edildi. 1932 bütçesi ise 110.000 liradır²¹⁷. İbrahim Safa Bey döneminde Belediye gelirleri 192.566 lira idi.²¹⁸ Kıyasladığımız zaman Necmettin Bey döneminde Belediye gelirlerinde bir düşme olduğunu söyleyebiliriz. Bu gelirler o günün şartları açısından pek de makbul kabul edilebilecek rakamlar değildir. Çünkü Kayseri belediyesi'nin yapması gereken pek çok ve önemli işler bulunmaktadır.

Necmettin Feyzioğlu döneminde “Zabıta-i Belediye Talimatnamesi” kabul edilerek yürürlüğe girdi²¹⁹. Bu nizamname Belediyenin yapacağı işleri planlamasında, uygulamalarını bir düzen ve intizam içerisinde, hukuki kurallar içerisinde yürütebilmesinde etkili olan bir düzenleme olup, bu anlamda hazırlanması ve yürürlüğe konulması önemlidir.

²¹³ Kalaç; Kendi..., s.14.

²¹⁴ Kazım Özdoğan; Kayseri Tarihi, Erciyes Matbaası, Kayseri 1948, s.114.

²¹⁵ Emekli sandığı Arşivi, D. No.: 87511003.

²¹⁶ Kayseri Gazetesi, S. 802, 29 Birinci Teşrin (Ekim) 1933 Pazar.

²¹⁷ Kayseri Gazetesi, S. 558, 8 Haziran 1931 Pazartesi. , Kayseri Gazetesi, S. 646, 14 Nisan 1932 Perşembe.

²¹⁸ Kocabaşoğlu; Uluğtekin; Salnamelerde..., s.247.

²¹⁹ Kayseri Gazetesi, S. 564, 29 Haziran 1931 Pazartesi.

Necmettin Bey 21 Kasım 1932 günü Kayseri Belediye Başkanlığından istifa ederek görevinden ayrıldı²²⁰. Necmettin Feyzioğlu'nun ikinci devre Kayseri Belediye Başkanlığı ise 10 Ağustos 1939 günü başladı. Necmettin Bey'in bu seferki belediye başkanlığına seçilmesi kıran kırana bir seçim atmosferinde gerçekleşti²²¹. Netice itibariyle seçimleri kazanan Necmettin Feyzioğlu, 13 Eylül 1939 tarih ve 15276 numaralı kararname ile Kayseri Belediye Başkanlığına resmen başladı²²². Kayseri Belediyesi'nin bu yıllardaki bütçesi 320 bin lira olup²²³, Necmettin Feyzioğlu'nun maaşı 300 liraydı²²⁴. Necmettin Bey 4 Ağustos 1942 günü Kayseri Belediye başkanlığından ayrılarak bundan sonra Kayseri İl Özel İdaresi'nin avukatlığını yaptı. 1946 yılından 1952 yılına kadar bu görevi yürüten Feyzioğlu, Kayseri valiliğine verdiği 17.7.1952 tarih ve 2974-2 numaralı dilekçesiyle emekliliğini istedi²²⁵. 1952 yılında emekli olan Necmettin Feyzioğlu 1 Haziran 1974 günü vefat etti.

3.7. Ali Neşet Katırcıoğlu:

Kayseri ili mektupçularından (Tahrirat Müdürü, Yazı İşleri Müdürü) olan Ali Neşet Bey, Necmettin Feyzioğlu'nun görevinden istifa etmesi üzerine yaklaşık üç ay Kayseri Belediye Başkanlığını vekaleten yürüttü. (23 Şubat 1933-15 Mayıs 1933)²²⁶.

Resim 16: Ali Neşet Katırcıoğlu.²²⁷

²²⁰ Emekli sandığı Arşivi, D. No.: 87511003.

²²¹ Dayıoğlu; Kuruluşundan..., s.43.

²²² Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (B.C.A), No. 030.111/134.36.2.

²²³ Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.94. , Dayıoğlu; Kuruluşundan..., s.44.

²²⁴ Emekli sandığı Arşivi, D. No.: 87511003.

²²⁵ Emekli sandığı Arşivi, D. No.: 87511003.

²²⁶ Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.104. , Dayıoğlu; Kuruluşundan..., s.45.

²²⁷ Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.104.

3.8. Nazmi Toker:

Nazmi Toker 1291 (1875) yılında İstanbul'da doğdu. Babasının adı Mehmet Şevket (Diyarbakır, J. Müfettişi-Albay) olup annesi ise Ayşe Hanım'dır. Nazmi Bey'in tam adı Mehmet Nazmi'dir. Nazmi Bey'in hiç çocuğu olmadı²²⁸. Harbiye'yi bitiren Nazmi Bey,

Resim 17: Nazmi Toker.²²⁹

Fransızca konuşabilmektedir. Askerlik mesleğinden albay rütbesiyle emekli olduktan sonra Kayseri, Sivas, Gaziantep, Malatya valiliklerinde bulundu. 3 Nisan 1939'da Kayseri Milletvekili olarak VI. Dönem T.B.M.M.'ne katıldı. Kurtuluş Savaşına katılan Nazmi Bey, ayrıca Koçgiri İsyanı sırasında da Dersim Mutasarrıflığına tayin edildi. Nazmi Toker Bey, 1 Nisan 1939 tarihinde elli lira maaşla emekli oldu²³⁰.

Necmettin Feyzioğlu'nun Belediye Başkanlığından istifasından sonra yerine Belediye Başkatibi Ekrem Seyfi Çetinel vekaleten bir süre Kayseri Belediye Başkanlığı yaptı. Ancak Belediye Meclis üyeleri kendi içlerinden halkın seçtiği bir kişinin belediye başkanlığına gelmesi gerektiğini savunuyorlardı. Hatta Belediye Meclisinde Çetinel'in belediye başkanlığına seçilmesi konusunda yapılan oylamada büyük oranda ret kararı çıktı. Fakat, Tek Parti Sistemi'nin ağırlığını olanca gücüyle hissettirdiği bu dönemde Kayseri Milletvekili

²²⁸ Emekli Sandığı Arşivi, D. No.: ATO60454.

²²⁹ Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.108.

²³⁰ T.B.M.M. Arşivi, Nazmi Toker'in Milletvekili Mazbatası. , Emekli Sandığı Arşivi, D. No.: ATO60454.

Reşit Özsoy Ankara'dan aldirttığı bir kararla Kayseri Belediye Başkanlığının Kayseri Valisi olan Nazmi Toker uhdesine verilmesini sağladı²³¹. Tarihimizde bilindiği gibi 1923-1946 yılları arasında C.H.P.'nin tek başına ülkeyi yönettiği bir dönem yaşandı. Çok Partili Sistem adına Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Serbest Cumhuriyet Fırkası gibi birkaç yeni parti kurma tecrübeleri yaşanmış, ancak bu deneyimler başarısızlıkla sonuçlanmıştır. 1931 yılında C.H.P.'nin 3. Büyük Kurultayında alınan kararlarla altı okla simgelenen bir parti programı ve buna paralel olarak Parti-Devlet bütünleşmesi yaşanmıştır. 1931 yılından itibaren illerdeki valiler aynı zamanda C.H.P. il başkanı ve Türkiye'nin birçok yerinde belediye başkanı olmaya başladılar. Parti ve Devlet'in iç içe girdiği böyle bir yapıda artık belediye başkanları seçilmişlerden ziyade atanmış kişilerden oluşmaya başladı. 1931 yılına kadar belediye başkanlarının seçiminde çift dereceli seçim sistemi uygulanırken (Önce seçimle belediye meclisi oluşturulur, daha sonrada meclis kendi içinden yeni bir seçimle belediye başkanını seçerdi.), bu tarihten itibaren ya doğrudan valilerin kendileri ya da onların muvafakatini alan kişiler başkan olmaya başladı. Bu sistem 1963 yılına kadar devam etti. Bu tarihte belediye başkanlarının seçimi için günümüzdeki gibi tek dereceli seçim sistemi uygulanmaya başladı. Tek Parti Dönemi'nde Kayseri'de Belediye Başkanı olan yirmi başkanın çoğunluğunu bu göreve seçimle değil atama yoluyla gelenler oluşturdu. Bunların içinde valilerin yanısıra il emniyet müdürü, hatta sağlık müdürü olanlar bile vardır.

Hayır işlerini seven Nazmi Toker, Ankarada ki evini Kızılay'a bırakırken, Kayseri'de de onun adını taşıyan bir ilkokul yapıldı. Nazmi Bey Cumhuriyet Meydanına da bir çeşme yaptırmıştı²³².

3.9. Mustafa Toksöz:

Mustafa Toksöz Kayseri'de 1296 (M.1880) yılında doğdu. İkbâl isimli eşiyle olan evliliğinden çocuğu olmadı. 7 Haziran 1963 yılında ölen Mustafa Bey'in babası Noman (nüfustaki bilgi), annesi ise Aliye Hanım'dır.

29 Haziran 1936 tarihli ve 2/4909 sayılı bakanlar kurulu kararı ile Kayseri'de daha önce vali uhdesine verilen belediye başkanlığının 1580 sayılı kanunun 94. maddesine göre yeniden

²³¹ B.C.A. , No. 030.18./01.02.42.4.19. , Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.106. , Dayıoğlu; Kuruluşundan..., s.48.

²³² Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.106. , Dayıoğlu; Kuruluşundan..., s.48.

seçim yoluyla yapılabilmesine imkan sağlayan bir kararname çıkarıldı²³³. Mustafa Toksöz,

Resim 18: Mustafa Toksöz.²³⁴

iki defa Kayseri Belediye Başkanlığı yaptı. Birinci başkanlığı vali ve belediye başkanı olan Nazmi Toker'in tayininin Sivas'a çıkması üzerine Belediye Meclisi'nin aldığı kararla oldu. Mustafa Toksöz'ün bu vekaleten yaptığı belediye başkanlığı çok kısa sürdü. Görevini seçimle gelen Hayrullah Ürkün'e bıraktı. Mustafa Toksöz'ün ikinci belediye başkanlığı ise Hayrullah Ürkün'ün belediye başkanlığından istifasıyla oldu. 16 Nisan 1938 günü vali oluruyla birkez daha belediye başkanı olan Mustafa Toksöz 4 Kasım 1938'e kadar görevde kaldı.²³⁵

3.10. Hayrullah Ürkün:

Resim 19: Hayrullah Ürkün.²³⁶

²³³ B.C.A. , No. 030.18./01. 02. 66. 35.13.

²³⁴ Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.114. , Dayıoğlu; Kuruluşundan..., s.51.

²³⁵ Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.114. , Dayıoğlu; Kuruluşundan..., s.51.

²³⁶ Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.117.

Hayrullah Ürkün 1316 (M.1900) yılında Kayseri’de doğdu. Mehmet Hilmi Bey’in oğlu olan Hayrullah Bey’in annesi Fatma Hanım’dır. 9 Ağustos 1336 (M. 9. 8. 1920) yılında Firdes (Nüfus kaydındaki yazılış şekliyle) Hanımla evlenen Hayrullah Bey’in 5 oğlu, 1 kızı olmuştur. Hayrullah Bey idadi (bugünkü karşılığı lise) mezunudur²³⁷. Soyadı Kanunu çıkınca, “Ürkün” soyadını aldı²³⁸.

Hayrullah Ürkün, milletvekilli seçildiği zaman yazdığı otobiyografisinde kendini şöyle anlatmıştır: “Kayseriliyim. Ticaret ve ziraat işleriyle iştigal etmekle beraber 15 - 20 yıl içinde belediye ve umumi meclis azalıklarında ve yine Belediye, C.H.P. (Cumhuriyet Halk Partisi) Halkevi Başkanlıklarında bulundum. Kayseri Elektrik Türk Anonim Şirketi müdürlüğünü yaptım ve diğer hayır cemiyetlerinde çalıştım. 6 çocuk babasıyım”²³⁹.

Kayseri Belediye Başkanlığını vekaleten yürüten Mustafa Toksöz’ün yerine Belediye Meclisi’nde yapılan oylama sonucunda seçilen Hayrullah Ürkün, yirmi bir üyeli meclisin on altı’sının oyunu almıştır. Belediye Meclis Üyelerinden Taceddin Taceddinoğlu dört oy alırken, Mustafa Toksöz bir oy aldı. Böylece Hayrullah Ürkün, altında Cumhurbaşkanı olarak M. Kemal Atatürk’ün, Başbakan olarak İsmet İnönü’nün ve Dahiliye Vekili (İçişleri Bakanı) sıfatıyla Şükrü Kaya’nın imzalarının bulunduğu 16 Eylül 1936 tarih ve 12539 sayılı²⁴⁰ kararname ile Belediye Başkanlığına geldi. Hayrullah Ürkün’e Kayseri Belediye Meclisi’nin aldığı kararla aylık olarak iki yüz lira, yıllık iki bin dört yüz lira maaş bağlandı²⁴¹. Hayrullah Ürkün iki defa Kayseri Belediye Başkanlığı yaptı. 16 Eylül 1936 yılında başlayan ilk belediye başkanlığı, kendisinin 16 Nisan 1938 tarihinde istifa etmesiyle sona erdi. Hayrullah Ürkün’ün ikinci defa Kayseri Belediye Başkanlığı yaptığı tarihler ise 20 Kanun-u Evvel 1938–29 Mart 1939’dur²⁴².

Hayrullah Ürkün 1946 seçimlerinde Kayseri’den 8. Dönem milletvekili olarak T.B.M.M.’ne

²³⁷ T.B.M.M. Arşivi, Hayrullah Ürkün’ün Milletvekili Mazbatası.

²³⁸ Kayseri Gazetesi, S. 920, 10 İkinci Kanun (Ocak) 1935 Perşembe.

²³⁹ T.B.M.M. Arşivi, Hayrullah Ürkün’ün Milletvekili Mazbatası. , Kayseri Gazetesi, S. 819, 28 Birinci Kanun (Aralık) 1933 Perşembe.

²⁴⁰ B.C.A. , No. 030.11./1.107.33.12.

²⁴¹ Kayseri Gazetesi, S. 1095, 12 Birinci Teşrin (Ekim) 1936 Pazartesi.

²⁴² B.C.A. , No. 030.11./1.126.44.17. , Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.118. , Dayıoğlu; Kuruluşundan..., s.53, Mustafa Şanal; Kayseri Halkevi ve Faaliyetleri (1932-1950), s.27. , (Basılmamış Eser), Şanal, “Türk Kültür Tarihi...”, s.44-56.

girdi. Daha sonra İstanbul'a yerleşen Hayrullah Bey, 6 Kasım 1973 günü öldü²⁴³.

3.11. Faik Seler:

Hayrullah Ürkün'ün Kayseri Belediye Meclisi'nin verdiği güvensizlik önergesiyle görevinden ayrılmasıyla yerine Belediye Meclis Üyelerinden Faik Seler belediye başkanlığına getirildi²⁴⁴.

Kayseri Melikgazi ilçesi Gülük Mahallesi 1285 (M.1869) doğumlu olan Faik Seler'in babasının adı İhsan, annesinin adı Hatice'dir. Eşi Hafize ile olan evliliğinden İhsan, Celal ve Kenan isimli üç oğlu oldu. Jandarma Zabit Mektebi'ni (okulu) bitiren Faik Bey, ana dili olan Türkçe dışında Arapça da biliyordu. Faik Seler, 1332 (M.1916) yılında Jandarma Binbaşısı olduğu sırada emekli oldu. Bundan sonra belediye başkanı olana kadar bulunduğu görevler

Resim 20: Faik Seler.

şunlardır: Kayseri İnhisarlar Müdürlüğü (Kayseri Tekel Müdürlüğü), C.H.P. Mutemet ve Vilayet Heyet-i İdare Riyaseti (Başkanlığı), Halkevi Başkanlığı, İl Genel Meclisi Başkan Yardımcılığı²⁴⁵.

²⁴³ T.B.M.M. Arşivi, Hayrullah Ürkün'ün Milletvekili Mazbatası, Şanal; Kayseri Halkevi..., s.27. , Şanal, "Türk Kültür Tarihi...", s. 47.

²⁴⁴ Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.122.

²⁴⁵ T.B.M.M. Arşivi, Faik Seler'in Milletvekili Mazbatası. , Kayseri Gazetesi, S. 1687, 22 Birinci Teşrin 1942 Pazartesi. , Kayseri Gazetesi, S. 1714, 1 Mart 1943 Pazartesi.

Faik Seler'in ilk belediye başkanlığı kısa sürdü.(30 Mart 1939-10 Ağustos 1939). Çift dereceli seçim sisteminin uygulandığı bu dönemde Kayseri Belediye Meclisi'nin Necmettin Feyzioğlu'nu bir kez daha belediye başkanlığına seçmesiyle başkanlık görevi sona erdi. Faik Seler'in ikinci defa Kayseri Belediye Başkanlığına gelişi ise Kayseri Belediye Başkanlığını vekaleten yürüten Halim Ergun'un tayini'nin çıkması ile oldu. Dönemin Valisi B. Cavit Ünver'in davetiyle toplanan Kayseri Belediye Meclisi, ittifakla aldığı kararla Faik Seler'i Kayseri Belediye Başkanlığına seçti²⁴⁶. Faik Seler'in belediye başkanlığı 13 İkinci Teşrin 1942 tarihli kararname ile de onaylanmıştır²⁴⁷. Faik Seler, Belediye Başkanlığı yanında C.H.P.'nden 8. Dönem Kırşehir Milletvekili seçilerekte memleketine hizmet etti. Faik Bey, 20 Temmuz 1958'de öldü²⁴⁸.

3.12. Nuri Güven:

1310 (M.1894) Ankara doğumlu olan Nuri Güven'in babasının adı Abdülhalim, annesinin adı Münevver'dir. Hasibe isimli eşiyle olan evliliğinden, iki çocuğu oldu. Necmeddin Feyzioğlu'nun Belediye Başkanlığı görevinden ayrılması üzerine yerine yaklaşık kırk gün Kayseri Belediye Başkanlığı görevini vekaleten yürüten Nuri Güven getirildi. Nuri Güven bu sırada Kayseri İl Emniyet Müdürü idi.

Resim 21: Nuri Güven.²⁴⁹

²⁴⁶ Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.122. , Kayseri Gazetesi, S. 1687, 22 Birinci Teşrin 1942 Pazartesi.

²⁴⁷ B.C.A. , No. 030.111./157.34.11.

²⁴⁸ Emekli Sandığı Arşivi, D. No.: AO145383. , Kayseri Gazetesi, S. 2036, 22 Temmuz 1946 Pazartesi.

²⁴⁹ Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.125.

3.13. Hasan Abdülhalim Ergun:

Babası'nın adı Abdülcelil, annesinin adı İsmet olan Halim Ergun'un Hamdiye adlı eşiyle olan evliliğinden Bülent isimli bir çocuğu oldu.

Kayseri Belediye Başkanlığı'nı vekaleten yürüten Nuri Güven'den sonra yerine bu görevi yine vekaleten 3 ay süreyle yürüten Halim Ergun getirildi. Nuri Güven'in tayininin çıkması üzerine vekaleten yürüttüğü Kayseri Belediye Başkanlığı görevine yine vekaleten İl Sağlık Müdürü olan Halim Ergun tayin olundu. (Valiliğin 12. 9. 1942 tarih ve 1243 sayılı kararıyla).

Resim 22: Hasan Abdülhalim Ergun.²⁵⁰

Halim Ergun tayin olunduğu Kayseri Belediye Başkanlığı görevini üç ay kadar sürdürdü. Tayini çıktığı için başkanlık görevinden ayrıldı²⁵¹.

3.14. Rafet Bingöl:

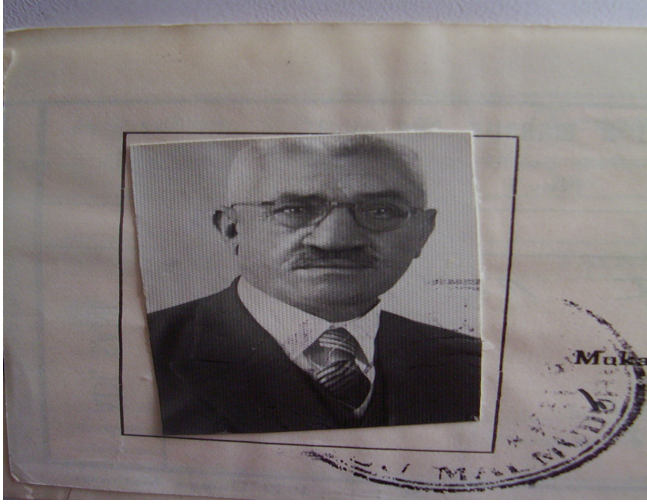
Babasının adı Mustafa, annesinin adı Behiye olan Rafet Bingöl, 1298 (1882) Diyarbakır doğumludur. 26 Mart 1953 günü uğradığı bir trafik kazası sonucu 11 Nisan 1953 günü öldü. Zehra isimli eşiyle olan evliliğinden Refref isimli bir kız çocuğu oldu.

²⁵⁰ Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.126.

²⁵¹ Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.126. , Dayıoğlu; Kuruluşundan..., s.54.

Asıl mesleği askerlik olan Rafet Bingöl, 1 İkinci Kanun 1316 (M.14. 11. 1900) yılında girdiği askerlikten 14 Temmuz 1940'ta Kıdemli Albay rütbesi ve 186.56 lira maaşla emekli oldu. 39 yıldan fazla hizmet eden Rafet Bingöl, I. Dünya ve Kurtuluş Savaşlarına katılmıştır²⁵².

Faik Seler'in milletvekili olarak, Kayseri Belediye Başkanlığından ayrılması üzerine yerine vekaleten Rafet Bingöl atandı (4 Mart 1943). 45 gün Kayseri Belediye Başkanlığını vekaleten

Resim 23: Rafet Bingöl.²⁵³

yürüten Rafet Bingöl, ekmek kıtlığının had safhaya ulaştığı günlerde halktan gelen baskılara dayanamayarak görevinden istifa etti²⁵⁴.

3.15. Taceddin Taceddinoğlu:

Babasının adı Mehmet, annesinin adı Latife olan Tacettin Tacettinoğlu'nun, Firdevs isimli eşiyle olan evliliğinden iki kız, üç erkek olmak üzere beş çocuğu oldu. 1314 (M.1898) Kayseri doğumlu olan Tacettin Tacettinoğlu, 1961 yılında vefat etti. Askerliğini asteğmen olarak yapan Tacettin Bey Kurtuluş Savaşına katılmış ayrıca Şeyh Said İsyanı'nın bastırılması sırasında da asker olarak görev yapmıştır²⁵⁵.

19 Nisan 1943–4 Kasım 1943 tarihlerinde Kayseri Belediyesi Başkan vekilliği yaptı. 17

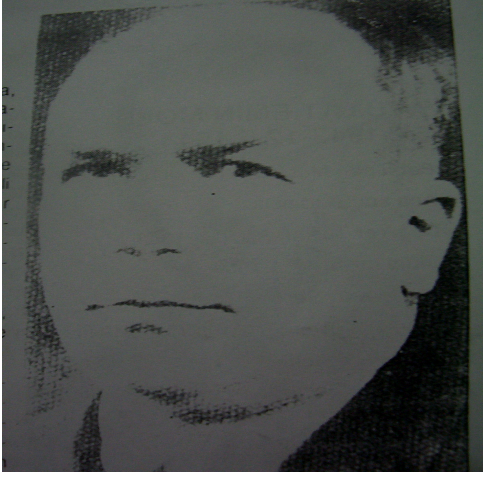
²⁵² Emekli sandığı Arşivi, D. No.: AO102152/062230.

²⁵³ Emekli sandığı Arşivi, D. No.: AO102152/062230.

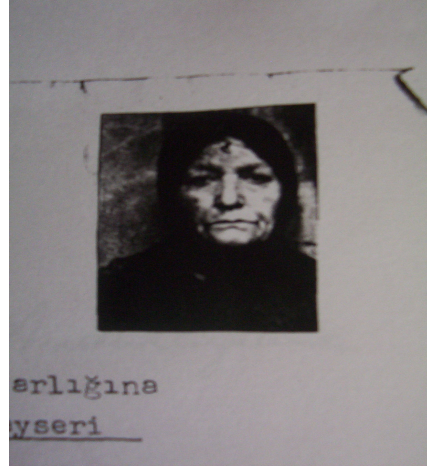
²⁵⁴ Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.126. , Dayıoğlu; Kuruluşundan..., s.55.

²⁵⁵ Emekli sandığı Arşivi, D. No.: 98511520.

Nisan 1950–8 Eylül 1950 tarihleri arasında ise Kayseri Belediye Başkanlığı yaptı. 16 Kasım 1939–1 Ocak 1940 ve 14 Ekim 1940–24 Mayıs 1946 yılları arasında Kayseri Belediyesi

Resim 24: Tacettin Tacettinoğlu.²⁵⁶

Resim 25: Firdevs Tacettinoğlu.²⁵⁷

Encümen Azalığı yaptı. 6 ay 15 gün süren Kayseri Belediyesi Başkan Vekilliği, Rafet Bingöl'ün Başkanlık görevinden istifası sebebiyle, onun yerine vekaleten atanması şeklinde oldu. Kayseri Belediyesi Meclis üyeleri arasında çıkan anlaşmazlıklar sebebiyle, Belediye Meclis üyelerinin yaptığı seçimle vekaleten yürüttüğü başkanlığı Emin Molu'ya devretti.

Tacettin Tacettinoğlu'nun Kayseri Belediye Başkanlığı görevini asaleten yaptığı ve kendisinin ikinci defa Kayseri Belediye Başkanı olduğu dönem ise 4 ay 21 gün sürdü. Tacettin Bey, 8 Eylül 1950'de görevini başkan seçilen Osman Kavuncuya devretti. Tacettin Tacettinoğlunun Başkanlık ve Belediye Encümen Azalığı da yaptığı toplam belediye hizmeti 6 yıl 8 ay 1 gündür²⁵⁸.

Tacettin Bey, Kayseri Halkevi Başkanlığı da yapmıştır. 1947 yılında getirildiği Kayseri Halkevi Başkanlığını, 1948 yılı Nisan ayında bu göreve C.H.P. İl İdare Heyeti tarafından Kazım Özyedekçi'nin getirilmesine kadar yürüttü²⁵⁹.

13 Ağustos 1958'de yaş haddinden emekliye ayrılan Tacettinoğlu'na emeklilik tazminatı olarak 1665.70 lira toplu ödeme yapıldı²⁶⁰.

²⁵⁶ Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.127.

²⁵⁷ Emekli sandığı Arşivi, D. No.: 98511520.

²⁵⁸ Emekli sandığı Arşivi, D. No.: 98511520.

²⁵⁹ Şanal; Kayseri Halkevi..., s.27. , Şanal, "Türk Kültür Tarihi...", s.48.

3.16. Mehmet Emin Molu:

Babasının adı Mustafa, annesinin adı Kadıncık'tır. 1323 (M.1907) Kayseri doğumlu olan Emin Molu'nun eşi Servet hanımla olan evliliğinden, Behcet Atalay isimli bir oğlu oldu. Almanya'da hukuk doktorası yapan Emin Molu, Tacettin Tacettinoğlu'nun yerine Kayseri

Resim 26: M. Emin Molu.²⁶¹

Belediye Meclisi'nin almış olduğu kararla dışardan Belediye Başkanı olarak seçildi. Emin Molu'nun Belediye Başkanlığı ile ilgili onay 14 Birinci Teşrin 1943 tarih ve 18276 sayılı kararname ile çıktı²⁶².

Emin Molu Belediye Başkanlığı sırasında henüz askerliğini yapmamış olduğu için askere alındı. İçişleri Bakanı'nın (Dahiliye Vekili) talebi üzerine Cumhurbaşkanı İsmet İnönü imzasıyla 16 Mart 1945 tarih ve 3/2388 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile askeri talimden ayrı tutulan Molu, Kayseri Tank Ayırma Deposu'nda askerlik görevini yaptı. Bu sırada Belediye Başkanlığı da devam ediyordu. Kayseri Belediye Meclisi'nin istifa etmesini istemesi sebebiyle görevinden ayrıldı²⁶³.

Emin Molu 1946 Aralığında Kayseri Belediye başkanlığı için birkez daha aday olmasına rağmen, kendisi 29 kişiden oluşan Belediye Meclis Üyelerinden ancak 8'inin oyunu almayı başarabilmişken, rakibi İbrahim Ergüven yirmi bir oy alarak Kayseri Belediye Başkanlığına

²⁶⁰ Emekli sandığı Arşivi, D. No.: 98511520.

²⁶¹ Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.129.

²⁶² B.C.A. , No. 030. 11.1/163.23.16.

²⁶³ Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.129. , Dayıoğlu; Kuruluşundan..., s.58. , B.C. A. , No. 030.19/01.02.107.105.1.

seçilmişti²⁶⁴.

Belediye Başkanlığından ayrıldıktan sonra serbest avukatlık yapan Emin Molu çok genç yaşta, daha kırk yedi yaşındayken öldü.

3.17. Ahmet Hüsamettin Karakimseli:

Hüsamettin Bey 15. 3. 1334'de (M.15. 3. 1918) Kayseri'de doğdu. Babasının adı Yusuf, annesinin adı Fatma'dır. Eşinin adı Şerife olan Hüsamettin Karakimseli'nin, 23 Haziran 1947'de ki bu evliliğinden Bilge ve Yusuf isimli iki oğlu oldu. Hüsamettin Karakimseli, 9 Kasım 1955 günü geçirmiş olduğu kalp krizi sonucu öldü²⁶⁵.

Hüsamettin Karakimseli, siyasal bilgiler fakültesi mezunu olup; Kayseri Maiyet Memurluğu (Vali'nin Yanında İdari Staj Yapan Memur) Saimbeyli, Kırkağaç, Malazgirt, Tutak, Alanya, Pınarbaşı Kaymakamlıklarında bulundu. 1952–1953 yıllarında ise Mülkiye Müfettişliği yaptı²⁶⁶.

Emin Molu'nun istifası ile boşalan Kayseri Belediye Başkanlığına, Kayseri Valiliğinin 14

Resim 27: Hüsamettin Karakimseli.²⁶⁷

Resim 28: Hüsamettin Bey'in oğlu Bilge.²⁶⁸

²⁶⁴ Kayseri Gazetesi, S. 2081, 30 Aralık 1946 Pazartesi.

²⁶⁵ Emekli Sandığı Arşivi, D. No.: 18511670.

²⁶⁶ Emekli Sandığı Arşivi, D. No.: 18511670.

²⁶⁷ Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.130.

²⁶⁸ Emekli Sandığı Arşivi, D. No.: 18511670.

Haziran 1944 tarih ve 698 sayılı emri ile bu esnada Kayseri’de Maiyet Memurluğu yapan Hüsamettin Karakimseliler tayin olundu. Bir ay kadar Kayseri Belediye Başkanlığı yapan Hüsamettin Bey’in tayini Adana Saimbeyli Kaymakamlığına çıkınca Başkanlıktan ayrıldı²⁶⁹.

Resim 29: Hüsamettin Bey’in Diğer oğlu Yusuf.²⁷⁰

Resim 30: Şerife Karakimseli.²⁷¹

3.18. İbrahim Kirazoğlu:

İbrahim Kirazoğlu 1335 (M.1919) yılında Kayseri’de doğdu. Babası’nın adı Ahmet, annesi’nin adı Tenzile’dir. Eşi Türkan Hanımla evliliğinden Latife isimli kızı ve Ahmet isimli oğlu doğdu²⁷².

İbrahim Bey, ilk, orta ve lise öğrenimlerini Kayseri’de yaptıktan sonra, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesini bitirdi (1941). Anadili olan Türkçe dışında Fransızca da bilmektedir. İbrahim Kirazoğlu ilk olarak 1941 yılında Ticaret Vekaleti (Bakanlığı) İzmir Fiyat Murakebe Bürosu Şefliği ile göreve başladı. Daha sonra İzmir Belediyesi Gıda Vesair İhtiyaç Maddeleri Kontrol Bürosu İdare Memuru olarak çalıştı. İbrahim Bey, 15. 2. 1943–12. 2. 1945 yılları arasında (2 yıl 3 ay 1 gün) yüz lira aylıkla Kayseri Belediyesi’nde Reis (Başkan) Muaviniği (Yardımcılık) yaptı. Zamanın Belediye Başkanı Emin Molu, İbrahim Bey’e bir telgraf

²⁶⁹ Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.130. , Dayıoğlu; Kuruluşundan..., s.59.

²⁷⁰ Emekli Sandığı Arşivi, D. No.: 18511670.

²⁷¹ Emekli Sandığı Arşivi, D. No.: 18511670.

²⁷² T.B.M.M. Arşivi, İbrahim Kirazoğlu’nun Milletvekili Mazbatası. , Emekli Sandığı Arşivi, D. No.: 19511026.

çekerek kendisine şöyle demiştir: “Kayseri Belediyesi Reis Muavinliğine tayininizi bildiririm. Bu tayini, Kayserimize ve vatanımıza ileride yapacağınız büyük hizmetlerin başlangıcı telakki ederek seviniyorum...”. 1945 – 1946 yıllarında Orman Umum (Genel) Müdürlüğü Sanayi ve İstatistik Şube Müdürlüğü’nde bulundu. 19 Haziran 1946 yılında yedeksubay olarak askere giden Kirazoğlu, 30 Nisan 1947’de teğmen rütbesiyle terhis oldu²⁷³.

Hüsamettin Karakimseli’nin vekaleten yürüttüğü Belediye Başkanlığına Karakimseli’nin tayini dolayısıyla boş kalması sebebiyle Kayseri Valiliği’nin 10. 07. 1944 tarih ve 459 sayılı yazısıyla Kayseri Belediye Başkanlığı Muavini görevinde bulunan İbrahim Özkiraz tayin olundu. 12 Şubat 1945’te istifa ederek görevinden ayrıldı²⁷⁴. İbrahim Kirazoğlu, 14. 5. 1950 tarihinde yapılan 9. Dönem milletvekili seçimlerinde Kayseri’den milletvekili seçilerek 22. 5. 1950 tarihinde T.B.M.M.’ne katıldı. Ayrıca onuncu ve onbirinci dönemde de yine Kayseri’den milletvekili seçildi. 27. 5. 1960 tarihinde milletvekilliği görevi sona erdi. Kirazoğlu ayrıca, 12. 10. 1975–12. 9. 1980 yılları arasında Cumhuriyet Senatosu’nda Kayseri Üyesi olarak görev yaptı²⁷⁵.

Resim 31: İbrahim Kirazoğlu.²⁷⁶

Resim 32: Türkan Kirazoğlu.²⁷⁷

²⁷³ T.B.M.M. Arşivi, İbrahim Kirazoğlu’nun Mazbatası. , Emekli sandığı Arşivi, D. No.: 19511026.

²⁷⁴ Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.131. , Dayıoğlu; Kuruluşundan..., s.60.

²⁷⁵ T.B.M.M. Arşivi, İbrahim Kirazoğlu’nun Milletvekili Mazbatası. , Emekli sandığı Arşivi, D. No.: 19511026.

²⁷⁶ Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.131.

²⁷⁷ Emekli sandığı Arşivi, D. No.: 19511026.

3.19. Mehmet Edip Tarım Eken:

Mehmet Edip Tarım 1337 (M.1921) yılında Kayseri’de doğdu. Babasının adı Yusuf, annesinin adı Fatma’dır. Eşi Sadiye Hanımla olan evliliğinden Yusuf Murat isimli bir oğlu

Resim 33: Mehmet Edip Tarım Eken.²⁷⁸

oldu. Mehmet Edip Tarım’ın ilk eşi olan Fatma Sevim Hanımdan çocuğu yoktur. Tıbbiye mezunu olan M. Edip Tarım 25 Ekim 1944 yılında Kayseri Merkez Belediye Tabibi olarak memuriyete başladı. 1 Kasım 1945’de Askeri Tıp Tatbikat Okuluna girdi. Daha sonrada Tabip Asteğmen olarak askerlik görevini ifa etti. Bundan sonra ülkenin pek çok bölgesinde doktor olarak çalıştı. 1957 yılından itibaren sağlığı bozulmaya başlayan Mehmet Edip Bey, 2 Mayıs 1960’ta sağlık kurulundan ciğerlerinden sorunlu olduğuna dair rapor aldı. Mehmet Edip Tarım 7 Ocak 1971’de öldü²⁷⁹.

İbrahim Kirazoğlu’nun istifasından sonra yerine Kayseri Valiliği’nin onayıyla Mehmet Edip Tarım tayin olunmuştu. M. Edip Tarım’ın yaklaşık kırk beş gün süren Kayseri Belediye Başkanlığı Vekaleti Sait Koçak’ın Kayseri Belediye Meclisi tarafından seçilerek asaleten Kayseri Belediye Başkanlığına gelmesi ile sona erdi²⁸⁰.

²⁷⁸ Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.132.

²⁷⁹ Emekli sandığı Arşivi, D. No.: 19511500.

²⁸⁰ Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.132. , Dayıoğlu; Kuruluşundan...,s.62.

Resim 34: Yusuf Murat Tarım.²⁸¹

Resim 35: Sadiye Tarım.²⁸²

3.20. Sait Koçak:

Sait Koçak 6 İkinci Kanun 1324'te (M.19. 1. 1909) Kayseri'de doğdu. Babasının adı Abdullah, annesinin adı Şerife'dir. Zarife Hanımla olan evliliğinden Orhan isimli bir oğlu oldu. Sait Koçak 14. 6. 1991 tarihinde vefat etti²⁸³.

Resim 36: Sait Koçak.²⁸⁴

²⁸¹ Emekli sandığı Arşivi, D. No.: 19511500.

²⁸² Emekli sandığı Arşivi, D. No.: 19511500.

²⁸³ Emekli Sandığı Arşivi, D. No.: 08511590.

²⁸⁴ Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s. 132.

Memuriyetine 15 Ağustos 1929'da Ankara Vilayeti Maiyet Memurluğu ile başlayan Sait Koçak, 9. 11. 1929'da naklen Kayseri Maiyet Memurluğuna, müteakiben İstanbul Arnavutköy Bucak Müdürlüğüne, 24. 9. 1932'de Kadınhan Kaymakamlığına, 3. 9. 1937'de Harran kaymakamlığına, peşinden sırasıyla: Malatya, Bursa Emniyet Müdürlüklerine ve İstanbul Emniyet Müdürlüğü ikinci muavinliğine geldi. Sait Koçak, 12. 3. 1945'te Kayseri Belediye Başkanlığına seçilmiş ve bu görevi 26. 12. 1946'ya kadar devam ettirmiştir. 1945 yılında ki Başkanlığı sırasında 400 lira maaş alan Sait Koçak 1946'da 500 lira aylık almaya başladı. Sait Bey, 30. 12. 1946'da İstanbul Belediye Başkanlığı Muavinliği görevine başladı ve 8. 8. 1949'da Malatya Valiliğine atanıncaya kadar aynı görevi yürüttü. 30. 9. 1950 tarihinde İçişleri Bakanlığı Nüfus İşleri Genel Müdürlüğüne getirilen Sait Koçak, 1951-1960 yıllarında İçişleri Bakanlığı Tetkik Kurulu Başkanlığı Müşavirliği yaptı. 23. 9. 1960'tan 24. 3. 1965'te Anayasa Mahkemesi Üyeliğine seçilinceye kadar geçen sürede Danıştay Üyeliği yapmıştır. Sait Koçak 19. 1. 1974'te yaş haddinden en son Anayasa Mahkemesi üyesi olarak çalıştığı esnada emekliye ayrıldı²⁸⁵.

1946 yılında Türkiye'de seçimler yapıldı ve bu durum Kayseri Belediye Meclisine de yansdı. Kayseri Belediye Meclisine Demokrat Partili üyeler de katıldı. Yeni Belediye Meclisi de Kayseri Belediye Başkanlığına Sait Koçak'ı birkez daha seçti..²⁸⁶.

²⁸⁵ Emekli Sandığı Arşivi, D. No.: 08511590. , Kayseri Gazetesi, S. 1905, 15 Mart 1945 Perşembe. , Kayseri Gazetesi, S. 2079, 23 Aralık 1946 Pazartesi. , B.C.A. : 030.111./174.6.20.

²⁸⁶ Çalışkan; Kuruluşundan Günümüze Kayseri..., s.133 - 134. , Dayıoğlu; Kuruluşundan..., s.63.

SONUÇ

Osmanlı Devleti'nin son yıllarında Tanzimat Fermanından itibaren hızlı bir modernleşme süreci başlamıştır. Avrupa ile olan siyasi–sosyal ve ekonomik ilişkilerimizin iyice attığı 19. yüzyılla birlikte artık Avrupa'da ki müesseseler Osmanlı ülkesinde kurtuluş çareleri olarak birer birer uygulamaya konuldu. Sanayi inkılabının ortaya çıkardığı kentsel sorunlar başta büyük şehirlerde daha sonra da taşra da yeni ihtiyaçların doğmasına sebep oldu. Şehrin aydınlatılması, temiz ve kullanılabilir su ihtiyacının meskenlere getirilmesi, sağlıklı kentleşme için imar projeleri hazırlanması gibi birçok mesele Avrupa'da olduğu gibi bizim ülkemizde de yöneticilerin üzerinde çokça çalışmaları ve düşünmeleri gereken sorunlar olmuştur. Osmanlı Devleti'nde klasik dönemde belediye yönetimi ve belediye başkanı gibi kavramlar olmamakla birlikte şehrin ihtiyaç duyduğu hizmetler elbette o zaman da vardı. Osmanlı Devleti'nde toplumun ihtiyaç duyduğu beledî hizmetler büyük oranda kadı tarafından ifa edilmekteydi. Kadılar, “Kaza Dairesi” adı verilen kendi yönetim birimlerinin hakimi (mahkeme başkanı) olmakla birlikte aynı zamanda aynı yerin hem mülki amiri hem de belediye başkanıydı. Emrindeki mimarbaşı, böcekbaşı, asesbaşı gibi görevlilerle şehrin ihtiyacı olan her türlü beledî hizmeti verirdi. Osmanlı Devleti'nde kadıdan başka vakıflar da insanların ihtiyacı olan bazı hizmetleri onlara Allah rızası için vermeye çalışırlardı. Eğitim, ibadet, çeşme yapımı gibi işleri yaparak bugün belediyelerin yaptığı bazı işleri yaparlardı.

19. yüzyılla birlikte Osmanlı klasik müesseseleri'nin yerine Avrupa'dan ithal edilen kurumlar oturtulmaya çalışıldı. Bunlardan biri de belediye yönetimidir. Önce İstanbul'da 1855 yılında “İstanbul Şehremaneti” adıyla belediye yönetimi kuruldu. İstanbul'da önce daha çok yabancıların meskun olduğu Beyoğlu, Galata semtlerinde modern anlamda belediye sayılabilecek olan “Altıncı Daire-i Belediye” oluşturuldu. 1868 yılında Fransa – Paris örneği model alınarak İstanbul'da on dört ayrı belediye dairesi daha kuruldu. 1877 yılında çıkarılan “Dersaadet Belediye Kanunu” ile İstanbul ve taşra belediyeleri ayrı ayrı belediyeler olarak teşkilatlandırıldı. (Aynı uygulamayı Cumhuriyet idaresi de Ankara ve diğer vilayet belediyeleri olarak taklit niteliğinde uygulamaya sokmuştur.) 1870'lerden itibaren taşrada da

belediye idareleri kurulmaya başlandı. Ancak, bu yetkisiz ve parasız yönetimler şeklen bir varlık olarak ortaya çıkmışlarsa da istenilen düzeyde başarı gösterememişlerdir.

1877 yılında çıkarılan “Dersaadet ve Vilayet Belediye Kanunu” ile belediye yönetimleri ülke geneline yayılarak, bayındırlıktan eğitime kadar pek çok konuda belediyelere birçok görev verilmiştir. Yine aynı kanunla belediyeler için bir ilk gerçekleşti ve belediyeler hükmi bir şahsiyet kazandı. Çıkarılan kanunla belediyelerin mahkemelerde bir kurum olarak toplum adına taraf olabilmesi sağlandı. Ancak bütün iyi niyetli çalışmalara rağmen maddi yeterliliği olmayan, aldığı kararlarda merkezi idarenin onayına muhtaç olan belediye idareleri Avrupa’da olduğu şekilde etkin olamadı.

Osmanlı Devleti’nden Cumhuriyet Yönetimine 389 tane belediye intikal etti. Osmanlı Devleti dönemindeki yapısını hemen hemen aynı özellikleriyle muhafaza eden belediye yönetimleri, 1930 yılında çıkarılan 1580 sayılı “Belediyeler Kanunu” ile oldukça büyük bir değişim geçirdi. 1580 sayılı kanun yürürlüğe girdiği günden zamanımıza kadar varlığını korumuş, Cumhuriyet Dönemi belediyeçiliğimizin kanuni ve kurumsal olarak ana hatlarını çizmiştir.

Cumhuriyet döneminde bilindiği gibi 1923-1946 yılları “Tek Parti Dönemi” adıyla telaffuz edilmektedir. Zira bu dönemde bir iki küçük çok partili hayat denemesi dışında C.H.P.’si tek başına ülkeyi yönetti. Bu durum 1923-1946 yıllarında hem çıkarılan yerel yönetim kanunlarında hem de uygulamada etkilerini gösterdi. 1931 yılında ki, C.H.P.’nin 3. Büyük Kurultay’ında altı ok ile simgelenen bir program ve devletle bütünleşen “tek parti” anlayışı ortaya çıktı. Belediye başkanı kadroları seçilmiş kişilerden değil atanmış vali ve kaymakamlardan oluşmaya başladı. Bu durum, yerelden yola çıkarak sonrasında bütün ülkeye demokrasiyi ve vatandaşlık bilincini götürmeyi hedefleyen cumhuriyet anlayışına da ters düşmekteydi. Bu uygulama, 1963 yılında yapılan bir değişiklikle ortadan kaldırıldı. Belediye başkanlarının halkın verdiği oylarla tek dereceli seçim sistemiyle göreve gelmeleri sağlandı. Tek Parti Döneminde atanmış kişilerin göreve gelmediği zamanlarda ise çift dereceli seçim sistemi uygulanıyordu. Öncelikle halkın oylarıyla belediye meclisi kuruluyor, sonrada meclis üyeleri kendi içlerinden bir kişiyi başkan olarak demokratik bir seçimle başkan olarak belirliyorlardı.

Bugün için, yaptığı çalışmalarla Türkiye’nin en temiz, mamur, düzenli ve her türlü alt yapısının hemen hemen tamamlandığı bir Avrupa hatta Dünya şehri kuran Kayseri

Belediyesi, 7 Nisan 1871’de kuruldu. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren faaliyetlerinde belirgin bir artış olan Kayseri Belediyesi, Kayseri’nin nazım imar planının çizilmesi, şehrin elektiriğinin üretilmesi ve meskenlere ulaştırılması, şehiriçi ulaşım için otobüs seferleri yapılması, su ve kanalizasyon için etüdler yapılması, şehir içinde vasıtalar için yollar, yayalar için parke kaldırımlar yapılması, sağlık için hastane yapımı ve sivrisinekle-sıtmayla mücadele ederek hastalıkların yayılmasının önlenilmesi, parklar, sinema salonları yaparak eğlence mekanları üretmek gibi birçok konuda 1923–1946 yıllarında oldukça önemli çalışmalar yaptı.

Yalnız bir konunun altını çizmek gerekir ki, Kayseri Belediyesi Kayseri ve Kayseri tarihi ile ilgili konularda yapılan araştırmalara daha fazla destek vermeli hatta oluşturduğu bir birimle veya varolan birimi daha fonksiyonel hale getirerek araştırmacılara daha fazla bilgi transferi yapmalıdır. Böylece güzel Kayseri’imizle ilgili daha çok ve geniş kapsamlı araştırmalar yapılması imkanı doğacaktır kanaatindeyim.

KAYNAKÇA

ARŞİV BELGELERİ

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (B.C.A):

B.C.A., No. 030.111/134.36.2.

B.C.A., No. 030.18./01.02.42.4.19.

B.C.A., No. 030.11./1.107.33.12.

B.C.A., No. 030.11./1.126.44.17.

B.C.A., No. 030.111./157.34.11.

B.C.A., No. 030. 11.1/163.23.16.

B.C.A., No. 030.111./174.6.20.

B.C.A., No. 030.18./01. 02. 66. 35.13.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi:

Rıfat Çalık'a'nın Milletvekili Mazbatası.

Nazmi Toker'in Milletvekili Mazbatası.

Hayrullah Ürkün'ün Milletvekili Mazbatası.

Faik Seler'in Milletvekili Mazbatası.

İbrahim Kirazoğlu'nun Milletvekili Mazbatası.

Emekli Sandığı Arşivi:

Dosya Numarası (D. No.): VH000180.

D. No.: 87511003.

D. No.: ATO60454.

D. No.: AO145383.

D. No.: AO102152/062230.

D. No.: 98511520.

D. No.: 18511670.

D. No.: 19511026.

D. No.: 19511500.

D. No.: 08511590.

GAZETELER

Kayseri Gazetesi, S. 525, 2 Şubat 1931 Pazartesi. , S. 536, 16 Mart 1931 Pazartesi. , S. 558, 8 Haziran 1931 Pazartesi. , S. 564, 29 Haziran 1931 Pazartesi. , S. 586, 14 Eylül 1931 Pazartesi. , S. 611, 10 Kanun-u Evvel (Aralık) 1931 Perşembe. , S. 616, 28 Kanun-u evvel (Aralık) 1931 Pazartesi. , S. 646, 14 Nisan 1932 Perşembe. , S. 774, 20 Temmuz 1933 Perşembe. , S. 802, 29 Birinci Teşrin (Ekim) 1933 Pazar. , S. 819, 28 Birinci Kanun (Aralık) 1933 Perşembe. , S. 999, 28 Birinci Teşrin (Ekim) 1935 Pazartesi. , S. 920, 10 İkinci Kanun (Ocak) 1935 Perşembe. , S. 921, 14 İkinci kanun (Ocak) 1935 Pazartesi. , S. 1095, 12 Birinci Teşrin (Ekim) 1936 Pazartesi. , S. 1104, 16 İkinci Teşrin (Kasım) 1936 Pazartesi. , S. 1153, 27 Mayıs 1937 Perşembe. , S. 1154, 31 Mayıs 1937 Pazartesi. , S. 1180, 1 Eylül 1937 Perşembe. , S. 1181, 6 Eylül 1937 Pazartesi. , S. 1184, 18 Birinci Teşrin (Ekim) 1937 Pazartesi. , S. 1191, 15 İkinci Teşrin (Kasım) 1937 Perşembe. , S. 1369, 7 Eylül 1939 Perşembe. , S. 1387, 10 İkinci Teşrin (Kasım) 1939 Cuma. , S. 1422, 21 Mart 1940 Perşembe. , S. 1502, 30 İkinci Kanun (Ocak) 1941 Perşembe. , S. 1687, 22 Birinci Teşrin (Ekim) 1942 Pazartesi. , S. 1726, 12 Nisan 1943 Pazartesi. , S. 1714, 1 Mart 1943 Pazartesi. , S. 1698, 4 İkinci Kanun (Ocak) 1943 Pazartesi. , S. 1806, 7 Şubat 1944 Pazartesi. , S. 1812, 2 Mart 1944 Perşembe. , S. 1827, 24 Nisan 1944 Pazartesi. , S. 1841, 26 Haziran 1944 Pazartesi. , S. 1850, 31 Temmuz 1944 Pazartesi. , S. 1861, 7 Eylül 1944 Perşembe. , S. 1863, 14 Eylül 1944 Perşembe. , S. 1868, 2. Birinci Teşrin (Ekim) 1944 Pazartesi. , S. 1884, 24 İkinci Kanun (Ocak) 1944 Pazartesi. , S. 1905, 15 Mart 1945 Perşembe. , S. 2036, 22 Temmuz 1946 Pazartesi. , S. 2079, 23 Aralık 1946 Pazartesi. , S. 2081, 30 Aralık 1946 Pazartesi. , S. 2062, 17 Ekim 1946 Perşembe. , S. 2065, 29 Ekim 1946 Salı. , S. 2122, 22 Mayıs 1947 Perşembe.

KİTAPLAR

AHMET NAZİF EFENDİ; Kayseri Tarihi (Mir'at-i Kayseri'yye), Sadeleştiren: Prof. Dr. Mehmet Palamutoğlu, Kayseri Özel İdare Müdürlüğü ve Kayseri Belediyesi Birliği Yayınları, Kayseri, 1987.

ARMAOĞLU, Fahir; 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995), Alkım Yayınevi, İstanbul, 1996.

- AYTAÇ, Fethi; Orhan PİRLER; Fikri GÖKÇEER; Belediyelerimize Rehber, Türk Belediyecilik Derneği Konrad Adenauer Vakfı Ortak Eğitim Projesi Yayını, Ankara, 1992.
- BARUT, Muharrem; Selam Kayserili'ye, Uğur Matbaası, Eskişehir 1976.
- BEĞENÇ, Cahit; Kayseri, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik T.A.O., Ankara, 1950.
- BİLGİNOĞLU, M. Ali; Ekrem DÖNEK ve Diğerleri; Kayseri'nin Sosyo Ekonomik Yapısı ve Gelişme Potansiyelleri, Kayseri Sanayi Odası Yayınları, Kayseri, 1997.
- ÇALIKA, Hurşit; Ahmet Rıfat Çalıka'nın Anıları, İstanbul, 1992.
- ÇALIŞKAN, Necmettin; Kuruluşundan Günümüze Kayseri Belediyesi, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kayseri, 1995.
- DAYIOĞLU, Kadir; Kuruluşundan Günümüze Kayseri Belediye Başkanları, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara, 1998.
- DOĞAN, D. Mehmet; Büyük Türkçe Sözlük, İz Yayıncılık, 11. Baskı, İstanbul, 1996.
- ERAVŞAR, Osman; Seyahatnamelerde Kayseri, Kayseri Ticaret Odası Yayınları, Kayseri, 2000.
- ERCİŞ, Ruşen; Kayseri Turizm Envanteri, Kayseri İl Özel İdare Yayınları, Kayseri, 1999.
- ERGİN, Osman Nuri; Mecelle-i Umur-i Belediye, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 1995.
- ERKİLETLİOĞLU, Halit; Kayseri Tarihi, İl Kültür Müdürlüğü Yayınları, Kayseri, 1993.
- ERKİLETLİOĞLU, Halit; Kayseri Yakın Tarihinden Notlar, Kayseri Ticaret Odası Yayınları, Kayseri, 1998.
- ERKİLETLİOĞLU, Halit; Osmanlılar Zamanında Kayseri, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Ankara, 1996.
- GÖDE, Kemal; Tarih İçinde Kayseri, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri, 1992.
- GÖRMEZ, Kemal; Yerel Demokrasi ve Türkiye, Vadi Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1997.
- GÖYMEN, Korel; Türkiye'de Kent Yönetimi, Boyut Kitapları, İstanbul, 1997.
- GÖZÜBÜYÜK, Şeref; Türkiye'de Mahalli İdareler, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1967.
- Hıfzı Nuri; Kayseri Sancağı 1922, (Haz: Zübeyir KARS), Kayseri, 1995.
- KALAÇ, Ahmet Hilmi; Kendi Kitabım, Yeni Matbaa, ?, 1960.
- KARAKAYA, Nilay; KARAKAYA, Nihat; Anımsamalar, MGrup Matbaacılık A.Ş., Kayseri, 2002.
- KARATEPE, Şükrü; Kendini Kuran Şehir, İz Yayıncılık, İstanbul, 2001.
- KARS, Zübeyir; Milli Mücadelede Kayseri, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1999.

Kayseri İl Yıllığı; 1968, 1973.

Kayseri ve Civarı Elektrik Türk Anonim Şirketi Esas Mukavelenamesi; Sümer Matbaası.

KARASAR, Niyazi; Bilimsel Araştırma Yöntemi, 7.Baskı, Alkım Yayınları, Ankara, 1995.

KOCABAŞOĞLU, Uygur; ULUĞTEKİN, Murat; Salnâmelerde Kayseri, Kayseri Ticaret Odası Yayınları, Kayseri, 1998.

KORAT, Gürsel; Sokakların Ölümü, İletişim Yayınları, İstanbul, 1977.

NADAROĞLU, Halil; Mahalli İdareler, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 4. Baskı, İstanbul, 1989.

ORTAYLI, İlber; Tanzimat Döneminde Osmanlı Mahalli İdareleri, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2000.

ÖZDOĞAN, Kazım; Kayseri Tarihi, Erciyes Matbaası, Kayseri, 1948.

ÖZTÜRK, Kazım; Atatürk'ün T.B.M.M.'nin Açık ve Gizli Oturumlarındaki Konuşmaları, C.2, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1992.

PAKALIN, M. Zeki; Osmanlı Tarih Deyimler ve Terimler Sözlüğü, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, C. I.II.III., İstanbul, 1983.

PARKAN, Tülin; Kayserimiz, Şenyuva Matbaası, Ankara, 1970.

SATOĞLU, Abdullah; Kayserililerin Ticaretteki Başarı Sırları, Beğendik Kültür Yayınları, Ankara, 1995.

SATOĞLU, Abdullah; Kayseri Ansiklopedisi, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002.

SUBAŞI, Muhsin İlyas; Düünden Bugüne Kayseri, Geçit Yayınları, 4. Baskı, Kayseri, 1998.

ŞANAL, Mustafa; Kayseri Halkevi ve Faaliyetleri (1932-1950) (Basılmamış Eser)

Şemsettin, Sami; Kâmûs-ı Türki, Çağrı Yayınları, 10. Baskı, İstanbul, 2001.

TORTOP, Nuri; Mahalli İdareler, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1986.

TORTOP, Nuri; Türkiye İdare Tarihi, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1979.

UĞURLU, M. Fatih; Belediyelerin Yeniden Yapılandırılmaları İle İlgili Çözüm Önerileri, D.P.T. Yayınları, Ankara, 1995.

YAZICIOĞLU, Recep; Taşra Yönetiminin Yeniden Düzenlenmesi (Mahalli İdareler Reformu), ?, 1989

MAKALELER

AL, Hazma, “Cumhuriyet Dönemi Belediyeciliğinin Tarihsel Gelişimi”, İslam Geleneğinden

Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler, C.2, İlke Yayınları, İstanbul, 1996, s.21-22, 24-27, 29-30, 32.

ATASOY, Veysel, “Türkiye’de Mahalli İdarelerin Yapısı ve Yeniden Düzenlenmesi”, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1992, s.42-43, 52-53.

BAYRAKTAR, Bayram, “Meclis-i Mebusan ve Büyük Millet Meclisi’nde Milletvekilliği yapan Ahmet Rıfat Çalika’nın Anılarında Kayseri ve Türkiye’den Yansımalar”, IV. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri, Kayseri, 2003, s.83.

BEYOĞLU, Süleyman, “1914-1922 Yıllarında Kayseri’de Yaşanan Bazı Sıkıntılar”, II. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri, KAYTAM Yayınları, Kayseri, 1998, s. 90.

BİLGİÇ, Veysel, “Türkiye’de Mahalli İdarelerin Gelmişimi”, Türkler Ansiklopedisi, C. 17., Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s.349-350.

DURSUN, Davut, “Cumhuriyet Döneminde Yerel Yönetim Anlayışı”, İslam Geleneğinden Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler, C.2, İlke Yayınları, İstanbul, 1996, 14-15, 17-18.

EKEN, Galip, “Kayseri Şehir Yönetimine Ait Bazı Bilgiler”, III.Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri, KAYTAM Yayını, Kayseri, 2000, s.142.

ERYILMAZ, Bilal, “İktisâdi ve İdari Yönden Yerel Yönetimlerin Tarihi Gelişimi”, Yerel Yönetimler ve Eğitim Sempozyumu, İstanbul Büyükşehir Belediye Personel ve Eğitim Daire Başkanlığı, İstanbul, 1995, s.104-105, 107-110, 117-118, 131-133.

ERYILMAZ, Bilal, “Osmanlı Yerel Yönetiminde İstanbul Şehremaneti”, İslâm Geleneğinden Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler, C.I, İlke Yayınları, İstanbul, 1996, s.331-333.

GÖYMEN, Korel, “Türkiye’de Yerel Yönetim”, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, C. 10, İletişim Yayınları, İstanbul, 1983, s.2840.

İPEK, Nedim, “Müstakil Sancaktan Vilayete Kayseri’nin İdari Taksimatı”, IV. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri, Kayseri, 2003, s.297-299, 305-306.

KARS, Zübeyir, “Kayseri Mutasarrıfı, Adana, Konya ve Sivas Valisi Ahmet Muammer Bey’in Kayseri’nin Çağdaşlaşmasına Katkıları”, III. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri, KAYTAM Yayını, Kayseri, 2000, s.290.

KAZICI, Ziya, “Osmanlı Döneminde Yerel Yönetimler”, Yerel Yönetimler ve Eğitim Sempozyumu, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Personel ve Eğitim Dairesi Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 1995, s.90-91, 98-101.

KOTİL, Ahmet, “Dünya’da ve Türkiye’de Siyasal Partiler”, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, C. 8. İletişim Yayınları, İstanbul, 1983, s.2008.

ORTAYLI, İlber, “Belediye”, İslâm Ansiklopedisi, C.5, T. Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992, s.398.

- ORTAYLI, İlber, “Modern Osmanlı Belediyeleri”, Osmanlı Devleti Tarihi, Editör: Ekmeleddin İhsanoğlu, Feza Yayıncılık A.Ş. Yayınları, C.1, İstanbul, 1999, s.315.
- ORTAYLI, İlber, “Osmanlı Belediyeleri ve Kent Hizmetleri”, İslâm Geleneğinden Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler, C. 1, İlke Yayınları, İstanbul, 1996, s.396.
- ORTAYLI, İlber, “Tanzimattan Cumhuriyete Yerel Yönetimler”, İslâm Geleneğinden Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler, C.1, İlke Yayınları, İstanbul, 1996, s.445, 464.
- ORTAYLI, İlber, “Tanzimat ve Meşrutiyet Döneminde Yerel Yönetimler”, Tanzimattan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi, C.1, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985, s.231, 232, 241.
- SATOĞLU, Abdullah, “Belediye Teşkilatı”, Kayseri Ansiklopedisi, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002, s.36.
- SOYSAL, Doğan, “Rıfat Çalika’nın Arkasından”, Ahmet Rıfat Çalika’nın Anıları, İstanbul, 1992, s.179.
- ŞANAL, Mustafa, “Türk Kültür Tarihi İçerisinde Kayseri Halkevi ve Faaliyetleri (1932-1950)”, Milli Eğitim Dergisi, S. 161, Ankara, Kış 2004, s.44-56.
- TAYLAN, Ertuğrul, “Osmanlı Mahalle İdaresi”, İller ve Belediyeler Dergisi, Ankara, Mart-2000, s.653.
- TEKELİ, İlhan, “Osmanlı İmparatorluğunda Kent Planlama Pratiğinin Gelişimi ve Kültürel Mirasın Korunmasındaki Etkileri”, İslâm Geleneğinden Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler, C.1., İlke Yayınları, İstanbul, 1996, s.366.
- TUZCU, Ali, “XIX.Yüzyıl Başlarından – XX. Yüzyılın İlk Çeyreğine Seyyahların Gözüyle Ve Konsolosluk Raporlarında Kayseri’nin İktisadi Yapısı”, III. Kayseri Ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri, KAYTAM Yayını, Kayseri, 2000, s.527.
- YERLİKAYA, İlhan, “Tanzimattan Önce Osmanlı Devleti’nde Belediye Hizmetleri” Türkler Ansiklopedisi, C.6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s.131, 133.

İNDEKS

A

Abdülaziz Han, 28
 Adana Türk Nebati Yağ Fabrikası, 54
 Adana'ya Doğru, 31
 Ahmet Aru, 45, 46
 Ahmet Hamdi Nakipoğlu, 50, 52, 53
 Ahmet Hilmi Kalaçoğlu, 32, 47
 Ahmet Paşa İlkokulu, 32
 Akkışla, 27
 Alaaddin Keykubat, 26
 Ali Neşet Katırcıoğlu, 59
 Altıncı Daire-i Belediye, 76
 Anadolu, 24, 25, 26, 29, 32, 48, 52
 Anadolu ve Rumeli Müdafı-i Hukuk Cemiyeti, 32, 52, 54
 Ankara, 18, 19, 26, 27, 45, 47, 50, 54, 60, 61, 65, 75, 76
 Argıcık, 37
 Atatürk, 3, 31, 34, 35, 40, 43, 45, 53, 55, 63
 Avrupa, 9, 10, 12, 14, 17, 27, 76, 77
 Ayak Naibi, 13
 Ayar Memurluğu, 56

B

Belediye Meclisi, 2, 16, 17, 20, 28, 42, 46, 47, 48, 50, 56, 58, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 68, 69, 73, 75, 77
 I. Dünya Savaşı, 22, 29
 Bizans, 9, 25, 26
 Bozok Eyaleti, 27
 Böcekbaşı, 14, 76
 Bünyan, 27, 46, 47, 55
 Bünyan İplik Dokuma Fabrikası, 54

C

Cemaat-i İslamiyye, 30

Cumhuriyet Meydanı, 37, 38, 40, 42, 43, 46, 61

Cumhuriyet Mahallesi, 34

Cumhuriyet Halk Partisi (C.H.P.), 19, 35, 38, 61, 64, 65, 68, 77

Ç

Çanakkale Zaferi, 35

Çapanoğlu İsyanı, 31

Çöplük Subaşı, 14

D

Dersaadet Belediye Kanunu, 16, 17, 20, 76

Develi, 27, 30, 52

Düvenönü, 39, 44, 46

E

Ekmek Tevzi Komitesi, 34

Emin Molu, 39, 44, 45, 68, 69, 70, 72

Erciyes Dağı, 24

Erkilet, 27, 35, 37

Ermeni, 29, 30, 31, 33

F

Fatih Sultan Mehmet, 26

Faik Seler, 32, 39, 64, 65, 67, 79

G

Gesi, 27, 35, 37

Gültepe Hastanesi, 34

H

Halil Çilsal, 56, 57

Halim Ergun, 65, 66

Halkevi Sineması, 38

Hayrullah Ürkün, 38, 44, 49, 50, 62, 63, 64, 79

Hisbe, 11

Hüsamettin Karakimseli, 70, 71, 72

İ

İbrahim Kirazoğlu, 49, 71, 72, 79

İbrahim Safa Bey, 31, 34, 37, 40, 46, 47, 55, 58

İhtisap Ağası, 13

İhtisap Nazırlığı, 13, 14, 15

İhtiyat-ı Zabitan Cemiyeti, 30, 31

II. Abdülhamit, 28

İmamzade Mehmet Bey, 28

İmamzade Ömer Bey, 32

İncesu, 27

İntizamı Şehir Komisyonu, 15

İrade-i Milliye, 32

İstasyon Caddesi, 35, 41, 42

K

Kadı, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 26, 33, 34, 76

Kağnı Pazarı, 40

Karaevli, 26

Karaman Eyaleti, 26, 27

Karum, 24

Kayseri ve Kayseri Belediyesi kelimeleri hemen hemen her sayfada geçmektedir.

Kayseri Halkevi, 35, 38, 68

Kayseri Lisesi, 44, 57

Kayseri Milli Anonim Şirketi, 33

Kayseri Ticaret Odası, 31

Kayseri ve Civarı Türk Anonim Şirketi, 46, 47

Kaza dairesi, 12, 13, 76

Kazancılar Caddesi ve Çarşısı, 44

Keykubadiye Sarayı, 26

Kıranardı, 37, 49

Kiçikapı, 30, 31, 44, 46

Kuva-i Milliye, 31

Kültepe, 24

M

Mazlum Rasim, 31

Mebusan Meclisi, 17, 54

Mehmet Edip Tarım, 73

Memleket Hastanesi, 34

Mezbaha, 18, 22, 39, 40, 42, 49, 50

Mollaoğlu Mustafa Ağa, 2, 28

Mondros Mütakeresi, 29, 30

Muhittin Gürbaz, 41, 48, 56

Muhtesip, 10, 13, 14

Muncusun, 27

Mustafa Toksöz, 44, 61, 62, 63

Mutasarrıf Muammer Bey, 33,

Muammer Bey Mahallesi, 57

N

Narh, 13, 14

Nazmi Toker, 35, 37, 43, 44, 45, 60, 61, 62, 79

Necmettin Feyzioğlu, 50, 57, 58, 59, 60, 65

Nuh Naci Yazgan, 32

Nuri Güven, 65, 66

O

Osmanlı Devleti, 1, 2, 3, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 27, 76, 77

Osman Kavuncu, 68

Osman Kavuncu (İstanbul) Caddesi, 34, 40, 47

P

Pınarbaşı, 27, 70

R

Rafet Bingöl, 66, 67, 68

Rıfat Çalıka, 29, 30, 31, 32, 34, 40, 45, 46, 53, 55, 79

S

Safa İlkokulu, 34

Sait Koçak, 40, 45, 48, 73, 74, 75

Sakarya Savaşı, 35

Sanayi İnkılabı, 76

Sarıoğlu, 24, 27

Sarız, 27

Selçuklu, 25, 26, 37

Setenönü Caddesi, 40

Sivas Kongresi, 32

Subaşı, 13, 14

Ş

Şehremaneti, 15, 16, 17, 18, 76

Şinasi, 35

T

Tacettin Tacettinoğlu, 31, 67, 68, 69

Talas, 27, 36, 37, 47

Tan Sineması, 37, 38

Tanzimat Dönemi, 1, 3, 9, 10, 11, 14, 15, 18, 27, 76

Taşsızade Mehmet Bey, 32, 47

Tavlusun, 37

Tavlusunlu Mehmet Ali Efendi, 28

Tomarza, 24, 27

Türkiye, 1, 2, 4, 5, 8, 10, 18, 19, 20, 21, 22, 27, 30, 33, 61, 75, 77

Türkiye Büyük Millet Meclisi, 5, 54, 60, 63, 72

Türkiye Elektrik Kurumu (T.E.K.), 47

U

Un Pazarı, 39

V

Vakıflar, 10, 11, 12, 76

Y

Yahyalı, 27

Yeşilhisar, 28

Z

Ziya Gökalp, 35

ÖZGEÇMİŞ

12 Eylül 1972’de Kayseri’de doğdu. İlk öğrenimini Servet Akaydın İlkokulu’nda yaptı. Orta ve lise öğrenimini Kayseri Fevzi Çakmak Lisesi’nde, yüksek tahsilini ise 1989-1993 yıllarında Gazi Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü’nde tamamladı. 1994 yılında öğretmenlik hayatına Mardin’de başladı, 1996 yılında Kayseri Behice Yazgan Kız Lisesi’ne tayini çıktı. Hâlen burada öğretmenliğe devam etmektedir. 2003 yılında Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Cumhuriyet Tarihi dalında yeniden öğrenime başladı. Yüksek Lisans bitirme tezi olarak, “Cumhuriyetin Kuruluşundan Çok Partili Döneme Kadar Kayseri Belediyesi (1923-1946)” adlı konuyu hazırlamaktadır. Evli ve iki çocuk babasıdır.

Adres: Kılıçarslan Mah.

Farabi Cad. Hilal Apt. 34/24

38030 Melikgazi-KAYSERİ

Tlf: 03522233775

E mail: sukruozturk05@hotmail.com.tr